

MOČ ZAUPANJA

Zakaj in kako je uspela ogromna večina Slovencev od vsega začetka v Osvobodilni fronti uresničiti njen program skoraj v nemogočih okoliščinah? Odgovor je razmeroma kratek. Osvobodilna fronta je zaživela, ker je od vsega začetka uživala najširše zaupanje pri ljudeh, ker ga je iz dneva v dan in iz leta v leto obnavljala, razširjala in utrjevala. Njen vseljudeški razmah ni temeljil na besednih formulacijah, v razglasih, člankih ali ustni agitaciji, pač pa predvsem v dejanjih, saj so se besede tako rekoč sproti spreminjale v resničnost.

Ta dejanja niso bila samo izraz pogledov vodstva OF, pač pa odraz splošnega razpoloženja ljudi, njihovih zamisli in hotenj. Vse te zamisli in hotenja sta vodstvo in celotno osvobodilno gibanje vsrkavala in jim dajala tisto politično in akcijsko obliko, ki je ustrezala ciljem in možnostim.

Osvobodilna fronta je vztrajala pri svoji temeljni odločitvi, da je edinole ljudska, da v njej ne sme biti prostora za hierarhično razločevanje in strankarske odnose, da ostaja vedno izraz ljudske volje, ker je ona ljudstvo samo. Zato je bilo pri vodenju te organizacije prvo in najvažnejše vodilo: ostati vedno v neposrednem stiku z najširšimi množicami,

iskati pri njih pobude, dopolnila, pa tudi popravke glede raznih pogledov in odločitev. Osvobodilna fronta tako ni bila organizacija, v kateri bi se uveljavljali meščanski politični pogledi in odnosi. Vsi svobodoljubni in načelom socialne pravičnosti privrženi Slovenci so bili Osvobodilna fronta.

Zaupanje v OF je doživelo svoj bleščeč vzpon in se je vedno sproti obnavljalo. Iz tega pa izvira temeljni nauk, da pridobljeno zaupanje ljudi v določeno zasnovo in prakso družbene preobrazbe, do političnega gibanja, ki stoji na čelu tega procesa, in do njegovega vsakodnevnega ravnanja ni neusahljivo in samo po sebi trajno. Zaupanje med ljudmi in v subjektivne sile naše socialistične družbe je treba neprestano utrjevati, tudi tedaj, ko je to zaupanje v praksi na najvišji možni ravni, saj je to prvi pogoj vsake stabilnosti in moči. Tako je delovala osvobodilna fronta ves čas našega boja in najtežja leta povojne graditve. Če bomo tako kot za časa OF kritični do sebe, zaupanje ne bo nikoli ogroženo, tudi tedaj ne, ko gre za težave in zmote ter celo za nemoč pri obvladovanju zapletenih pojavov sodobnega sveta.

France Perovšek

Živel
prvi
maj!

Ob prazniku OF –
27. aprilu in prazniku dela –
1. maju čestitamo borcem
narodnoosvobodilnega
boja in vsem, ki se danes
z delom bojujejo za še
lepši jutrišnji dan v naši
socialistični domovini.

RO ZZB NOV Slovenije
in ZRVS Slovenije

Titovo obdobje tudi po Titu

Izteka se prvo leto od tistega 4. maja 1980, ko so jugoslovanski narodi in narodnosti, delavski razred Jugoslavije in vsi delovni ljudje izgubili svojega največjega voditelja, kar jih je dala zgodovina, svet pa enega najvidnejših državnikov našega stoletja. Neobdel, nepozaben in neizbrisen ostaja spomin na osmi maj 1980, ko se je tako veličastno izpričala vrednota Titove osebnosti v očeh ljudstva Jugoslavije in v očeh pretežne večine sveta.

Redko so posejani v zgodovini narodov primeri, ko je voditelj neke majhne dežele v svojem življenju napravil tako velika dela ne samo za svojo domovino in svoje ljudstvo, marveč za ves svet in še posebej za mir in napredek ter svobodo narodov na vsem svetu. Tito je odšel v zgodovino kot tisti veliki državnik, v čigar osebnosti in življenjski izkušnji so se prelamljali vsi najpomembnejši prelomni dogodki, ki sestavljajo vsebino našega stoletja, od prve svetovne vojne in okto-brske socialistične revolucije, prek orjaškega spopada naprednih sil človeštva z njegovim največjim sovražnikom fašizmom, do povojne velike protiimperialistične revolucije narodov, ki jo je označil zlom svetovnega sistema kolonializma, pa vse do velikega boja

odločitve, kakršne se ni v taki meri, v takih razmerah in s takimi cilji upal lotiti noben drug narod sredi Hitlerjeve Irdnjave. Titovo veliko zgodovinsko delo, ki je za trajno poneslo v svet slavo njegovega imena in junaštva njegovega ljudstva, ni bila samo popolna zmaga nad okupatorjem, pač pa je narodnoosvobodilni boj hkrati pomenil – in v tem je vsa veličina Titovega dela – enega največjih ustvarjalnih naporov jugoslovanskega ljudstva in njegovega delavskega razreda pri ustvarjanju temeljev novih družbenih odnosov. Posebnost osvobodilnega boja jugoslovanskih narodov, ki se razlikuje od vseh drugih, je bila ta, da se je ta boj začel na razsulu stare vojske, da nova vojska ni imela ne lastnega ozemlja, ki si ga je morala šele izbojevati, ne lastnega orožja, ki ga je morala šele trgati iz sovražnikovih rok.

Pa ni šlo samo za boj proti neizmerno močnejšemu sovražniku, kar je že samo po sebi terjalo zadnjo srago umskih in telesnih naporov, šlo je tudi – in v tem je posebnost boja jugoslovanskih narodov pod Titovim vodstvom – za hkratno globoko družbeno revolucionarno preobrazbo, za katero je bilo treba sredi boja iskati, izbirati in utirati povsem

Moč je, je govoril dalje Tito, v široki fronti organiziranih socialističnih sil na čelu z zvezno komunistov, v avantgardi ne le po idejni opredelitvi, temveč tudi po sposobnosti, da razsvetljuje poti in perspektive nadaljnjega razvoja.

Ves povojni razvoj Jugoslavije kaže, kako je ta razvoj še naprej terjal vse nove in nove, nič manjše ustvarjalne napore vseh ljudi Jugoslavije kot v času osvobodilnega boja. Jugoslavija je bila prisiljena hkrati z obnovo do tal porušene gospodarske zgradbe – sprejeti tudi hud, dolgotrajen in usoden boj s stalinizmom za pravice do lastne poti družbene preobrazbe. Bil je to hkrati boj za ohranitev lastne narodne neodvisnosti. Jugoslavija je pod Titom – tudi v tem se kaže vsa njegova neizbrisna veličina – do kraja izpolnila obe tedanji hkratni nalogi, ki ji ju je postavila zgodovina: izšla je zmagovita v boju s posledicami vojne in proti zaostalosti, hkrati pa si je izbojevala in zagotovila samostojno pot v socializem v izvirni obliki socialističnega samoupravljanja. Jugoslavija je bila edina socialistična država, ki si je z mednarodnim dokumentom – beograjsko deklaracijo prvič v zgodovini socializma zajamčila potrditev

menijo neuvrščeni. Ni pretirano reči, da je izoblikovanje neuvrščenega gibanja, zlasti pa izdelava njegovih izvirnih načel ena izmed neovenljivih zaslug jugoslovanskega predsednika.

Tito je videl moč in perspektivo neuvrščenega gibanja v sodobnih družbenozgodovinskih procesih, ki so zajeli svet, v zgodovinskih ciljih, ki jih je gibanje postavilo. Neuvrščenost je Tito pojmoval kot tisto silo, ki je s svojimi načeli in politiko edina sposobna rešiti svet pred katastrofo nove vojne in tudi sposobna preobraziti svet, spremeniti sedanjo krivično ekonomsko ureditev, ki drži v temi in revščini dve tretjini človeštva.

Tista rdeča nit, ki se vleče skozi vse Titovo revolucionarno zgodovinsko delo, je nenehna težnja po svobodi, neodvisnosti in enakopravnosti vseh narodov in ljudi. Najgloblji smisel vsega Titovega dela in nauka je v spoznanju, da ni možen napredek sveta, če ne bo po vsem svetu uresničeno načelo o neodvisnosti vseh narodov in pravicah vseh, da sami odločajo o svojem življenju. Svoboda narodov in svoboda človeka, to je bil življenjski cilj vsega Titovega dela. V takih težnjah je tudi gradil svojo deželo kot družbo

našega časa za ekonomsko, politično in družbeno preobrazbo sveta, ker je pglavitni strateški cilj neuvrščenega gibanja in vseh naprednih sil sodobnega sveta. V vseh usodnih in odločilnih dogajanjih polstoletnega obdobja našega in mednarodnega življenja bo ostala vtisnjena vidna sled Titove misli, njegovega boja in dela kot graditelja enakopravnosti narodov miru in družbenega napredka. Največje in neuničljivo delo, ki je ostalo za Titom, pa je nova, Titova Jugoslavija, zgrajena na povsem drugačnih in zato trdnih temeljih enakopravnosti in bratstva vseh narodov in narodnosti na trdnih izhodiščih najbolj demokratičnih in naprednih družbenih odnosov v podobi socialističnega samoupravljanja, in postavljena v trden okvir mednarodne skupnosti neodvisnih narodov v podobi neuvrščenega gibanja.

Tito sam je v svojem sklepnem govoru na enajstem kongresu Zveze komunistov povedal, v čem je moč Jugoslavije: Moč Jugoslavije je v junaštvu in trdnosti njenih narodov in narodnosti, ki so se kalili skozi zgodovino in vzdržali največje preizkušnje velike osvobodilne vojne.

Ko je komunistična partija pod Titovim vodstvom pozvala jugoslovanske narode in vse delovne ljudi v osvobodilni boj proti fašističnim okupatorjem, jih je bilo malo po svetu, ki bi bili trdno prepričano v uspeh take

novi, lastno izvirno pot. Tega ni med drugo svetovno vojno storil noben drug narod. Samo narodi Jugoslavije so pod vodstvom Tita in partije opravili to veliko zgodovinsko delo, ki je omogočilo, da se je hkrati z zmago nad fašizmom Jugoslavija pojavila kot socialistična država.

Moč Jugoslavije je Tito videl – kot je sam dejal v sklepnih besedah na enajstem kongresu – v enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti in v zavesti, da je ta enotnost v današnjem svetu, v katerem se sila še ni umaknila razumu, pogoj ne le za napredek, temveč tudi za goli obstoj.

Moč je v idejah, je dejal Tito, ki nas navduhujejo, in v ciljih, za katere se borujemo.

Moč je v delavskem razredu in njegovi odločilni vlogi v družbi, v naših delovnih ljudeh, ki imajo vsak dan več in živijo čedalje bolje, čeprav še niso rešeni mnogih težav in odrekovanja.

Moč je v socialističnem samoupravnem sistemu, ki našemu človeku zagotavlja, da svobodno in suvereno odloča o svojem delu in o njegovih rezultatih, in ki ga varuje pred sleherni obliko izkoriščanja in nasilja, pred vsem, kar ovira vsestranski razvoj človekove osebnosti.

naprednih načel v odnosih med socialističnimi državami, načel, ki zagotavljajo neodvisnost, enakopravnost in nevmešavanje kot temelj in izhodišče za urejanje odnosov med socialističnimi državami.

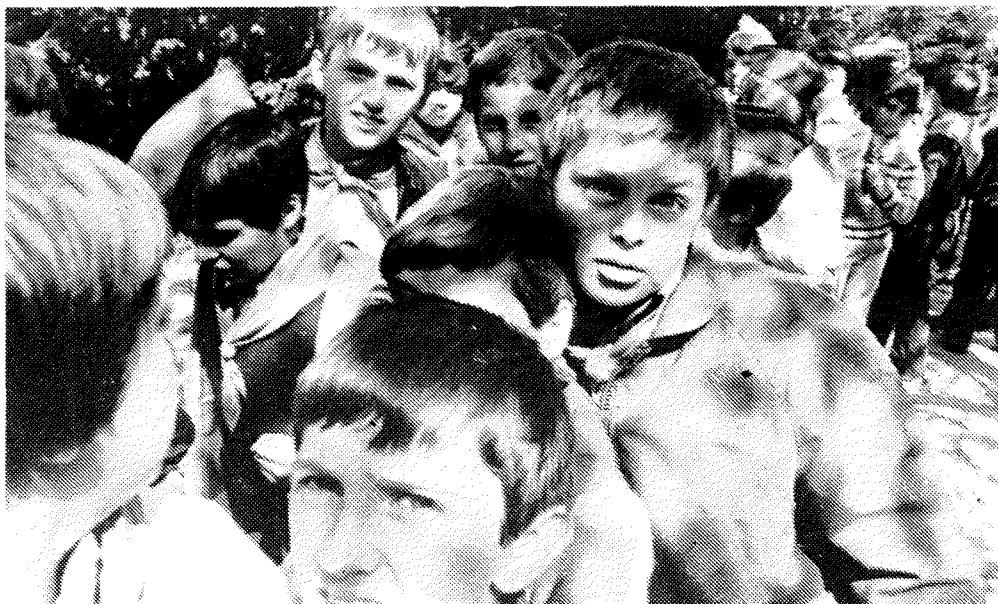
Jugoslavija je bila edina evropska država, ki se je po vojni izvila naklepom, da bi jo stisnili v klešče blokovske delitve povojne Evrope. Obvarovala in utrdila si je povsem samostojen, neodvisen položaj nasproti obeh nadmočno prevladujočima blokovskima velesilama. Upravičeno je dejal Tito: Moč (Jugoslavije) je v naši neodvisni in neuvrščeni politiki, v tem, da se tudi z največjimi pogovarjamo kot enak z enakim, da enakopravno sodelujemo s skoraj vsemi državami sveta.

Titova zgodovinska zasluga in dokaz njegove državniške daljnovidnosti je vsekakor bila usmeritev Jugoslavije h gibanju neuvrščenosti kot novi, napredni politični sili, ki so jo priklicale k življenju vse globoke spremembe v povojnem razvoju sveta. Malo jih je bilo, ki niso v prvih povojnih letih dvomili o tem, da bosta Tito in Jugoslavija zmagala v boju s Stalinom. Tudi takrat, ko je Tito začel svoja zgodovinska potovanja v dežele, ki so se iztrgale izpod kolonializma jih je bilo malo, ki so verjeli, da bodo te njegove poti spodbudile nastanek tako močnega in univerzalnega samostojnega gibanja, ki ga danes po-

enakopravnih narodov in narodnosti in kot družbo, v kateri bo človek osvobojen vsake oblike izkoriščanja in podrejanja.

V tem je tudi jamstvo trajne veličine in neizbledelosti Titovega dela in nauka. Leto dni življenja Jugoslavije v Titovem obdobju brez Tita je izpričalo, da jugoslovanski narodi in narodnosti, delavski razred in vsi delovni ljudje ostajajo trdno na Titovi poti. Vse naše dejanje in nehanje v notranjem in mednarodnem življenju dokazuje nespremenljivo smer – socialistično samoupravljanje in neuvrščenost. Leto dni brez Tita pa je bilo hkrati dovolj, da se je izpričala ena izmed pomembnih prvin njegovega nauka – da namreč enkrat pridobljena svoboda in neodvisnost nekega naroda nista za vse večne čase zajamčeni, zanju se je treba nenehno prizadevati in ju sproti utrjevati in ju biti pripravljen vsak hip braniti. Podobno velja tudi za vse dragocene vrednote, ki so po zaslugi osvobodilnega boja postale sestavni del našega življenja, naš politični sistem socialističnega samoupravljanja, enakopravnost vseh narodov in narodnosti ter bratstvo in enotnost kot enega izmed bistvenih pogojev trdnosti jugoslovanske skupnosti. Dogodki na Kosovu so nas opozorili, kako je treba prav vse pridobitve našega boja in revolucije venomer utrjevati in varovati navznoter in navzven.

Drago Košmrlj

Eden zadnjih Titovih govorov je veljal prav mlademu rodu, bilo je v Bistrici ob Sotli. Na Dedinju vrvi od mladosti.

Tito je vera, pogum, spoštovanje do dela

Brezmejno zaupanje v Titovo revolucionarno delo in misel, bratstvo in enotnost, ki smo ga skupaj kovali, v njegovo vizijo prihodnjega dne, osvobojenega brezpravja in izkoriščanja ter nerazumevanja, zgrajenega na čvrstem sožitju med narodi sveta, neomajno zaupanje v vse njegovo delo in požrtvovanje je preželo brez razlike vseh šeststopenjskih borcev, ki so pred nedavnim obiskali zadnje počivališče velikega sinu naših narodov in narodnosti. Odveč bi bilo opisovati počutje celjskih borcev, nemo govorico zahvale, solze bolečine in solze sreče, da smo imeli takšnega človeka, kaj malo besed je na voljo, ki bi povedale, kaj je v trenutkih, ko smo se zgrnili okrog Titovega zadnjega počivališča, čutila osemnosedesletna Urška Prašnikar, mati padlega borca, in kaj je vrelo v priletnem Francetu, borcu legendarne Štirinajste divizije. Vsak obraz je govoril zase, vsi eno: Takšne poti, kot je bila tvoja, dragi tovariš Tito, se ne končujejo nikoli.

Med obiskom muzeja 25. maj, sprehodom po Avali in Kalemegdanu smo skušali strniti vsaj delček tega, kar se je porajalo in si dajalo duška v neštetihi utrinkih, med čakanjem v neskončni vrsti, ki je segala vse tja do glavne ceste in še daleč vzdolž nje.

Lojze Bolta, kustos v celjskem pokrajinskem muzeju, je dejal, da je prav gotovo dolžnost,

Letalci, vojaki iz Niša.

Olga Zelinka

Lojze Bolta

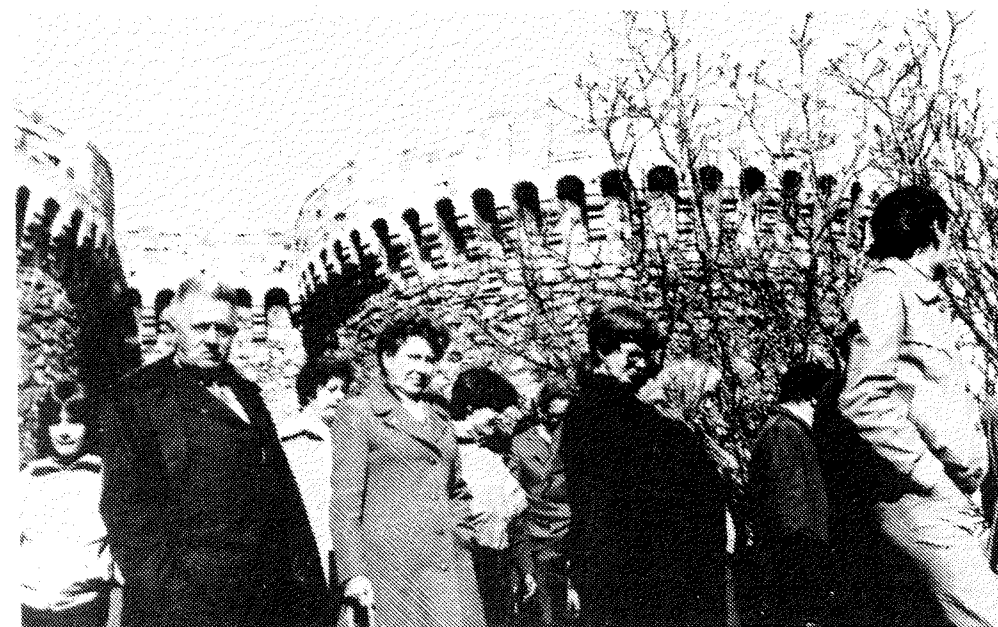
Hinko Bajuk

Celjski borci so se poklonili neznane junaku.

Predstavnik celjskih borcev, Milan Batistič, nosi šopek na grob predsednika Tita.

Celjski borci na Kalemegdanu

človeška dolžnost vsakega Jugoslovana, da vsaj enkrat obiše Hišo cvetja in se pokloni velikemu človeku.

»Navsezadnje je to najmanj, kar lahko naredimo,« je še dodal.

»Bala sem se, da bom zajokala, četudi sem v življenju morala ničlikokrat zadrževati solze,« je z drgetom v glasu tiho povedala Olga Zelinka. »Poglejte, koliko ljudi je tukaj, stari, mladi, vojaki, pionirski, delavci, kmetje... zbrani, resni ljudje. Spoštovanje je to, velik obet, da zmremo vse to, za kar se je bojeval tudi tovariš Tito, graditi naprej. To pomeni manifestacijo bratstva in enotnosti, in zaradi tega sem vesela, kljub žalosti, in ponosna. Zrasel je iz tega ljudstva, živel in čutil z njim, zato bo večno živel.«

»Govoriti o Titu,« je razmišljal Hinko Bajuk, »pomeni govoriti o človeku, ki je dal neizbrisni pečat novi Jugoslaviji, premišljevali o strategiji humanosti, o dediščini, ki nas danes bolj kot kdaj prej obvezuje... Titova misel mora razbijati nepravilnosti, nestrpnost, biti mora nenehna vzpodbuda. To smo mu dolžni. Cvetje je zahvala, delo potrditev.«

Razpredale so sem misli. Ivanova roka, ki je med gubčevci držala mitraljez, se je za hip poigrala z ročico male Sarajevčanke Fatime. »Rada bi se dotaknila groba ljubega Tita,« je šepnilo dekletce. Letalci, vojaki iz Niša, so zresnjeni čakali na od vetra zvihranem soncu, možakar od kdovekod je potpežljivo žulil čedro, potopljen vase in v svoje misli in vseh šeststopenjskih borcev z njim.

Pod Hišo cvetja, tik ob glavni cesti, so se nenehno ustavljali avtobusi. Med njimi so zbujali pozornost zlasti tisti iz Čačka, polni vrenja mladosti, živopisane pionirske postavice... Najglasnejši so bili transparenti, nekoliko okorno izpisani, pisala jih je otroška roka: DRAGI TITO, SKORAJ VES NAŠ RAZRED BO LETOS IZDELAL Z ODLIKO. VEDI, DA NE POZABLJAMO TVOJH BESED!«

In tako bi človek lahko dejal, da sta v vsakem srcu tičali obljuba in pripravljenost, ne izgubiti ničesar, za kar se je trudil ljubljani maršal.

Šeststopenjski celjski borci so odhajali iz Beograda z veliko besedo PONOS v sebi.

Milenko Strašek

Zapis s 5. seje RK ZRVS

Manifestacija bratstva in enotnosti

Kot smo že napovedali, je bila v četrtek 5. seja republiške konference ZRVS Slovenije. Delegati so se zbrali v ljubljanskem domu JLA in v uvodnem delu poslušali predsednika republiške konference SZDL Slovenije Mitjo Ribičiča. Spregovoril jim je o aktualni notranjepolitični situaciji v naši državi, govoril pa je še o odnosih med velikimi silami ter vlogi neuvrščenih držav ter Jugoslavije v tem gibanju.

Delegati so brez pripomb sprejeli poročilo o delu ZRVS Slovenije in o delu revije Naša obramba. Prav tako so sprejeli zaključna načrta ter finančna načrta republiške organizacije ZRVS in revije Naša obramba za leto 1981.

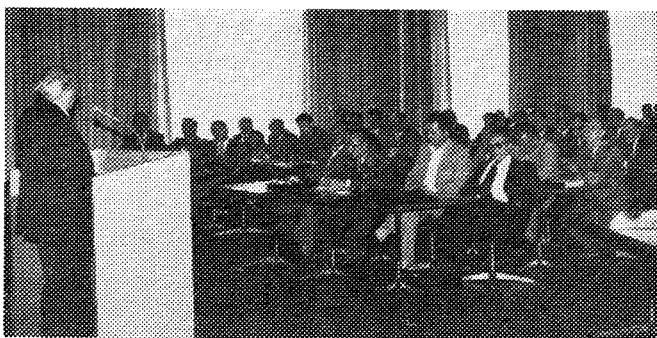
Ker je v dosedanjih razpravah o osnutku novega statuta ZRVS Slovenije in pravih občinskih organizacij ZRVS prišlo do vrste vprašanj in pobud, ki jih ni bilo mogoče razrešiti v kratkem času, je predsedstvo organizacije rezervnih vojaških starešin menilo, konferenca RK ZRVS pa sprejela na tej seji, da je treba še temeljiteje in celoviteje preučiti organiziranost ZRVS s tem v zvezi pa tudi kadrovske in številčne sestavo organov ZRVS na vseh ravneh. Dopolniti bo potrebno oblike in način kolektivnega dela, poglobiti demokratizacijo odnosov in doseči večjo odgovornost za delo v ZRVS in v vseh drugih sredinah, zlasti seveda na področju SLO in DS. Statut ZRVS Slovenije pa je potrebno uskladiti tudi s statutom zvezne organizacije ZRVS. Razpravljati bo potrebno tudi še o spremembi imena organizacije in v zvezi s tem o ustanovitvi nove plakete ZRVS Slovenije, novega prapora in podobno. Javna razprava bo tako podaljšana do naslednje volilne seje konference RK ZRVS Slovenije, ki bo v prihodnjem letu.

Ker je bil sekretar RK ZRVS Slovenije Bojan Fertin predlagan in imenovan za sekretarja komisije CK ZKS za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, je konferenca izvolila novega sekretarja RK ZRVS Slovenije. O tem je razpravljalo tudi predsedstvo RK ZRVS in dalo podporo za razrešnico Bojanu Fertinu ter evidentiralo kandidata Jakoba Černeta za novega sekretarja. Oba predloga sta bila sprejeta.

Novi sekretar organizacije ZRVS Slovenije Jakob Černe je rezervni kapetan, je član predsedstva RK ZRVS in je bil do izvolitve predsednik njene administrativno-finančne komisije. Bil je član zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije in predsednik komisije predsedstva RK ZRVS Slovenije za družbeno dejavnost, ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Je aktiven družbenopolitičen delavec v občini Domžale in je opravljal več odgovornih družbenopolitičnih funkcij. Pred izvolitvijo je bil tajnik občinske izobraževalne skupnosti in član izvršnega sveta skupščine občine Domžale za področje družbene dejavnosti.

Konferenca pa je na svoji seji sprejela tudi Pravilnik o samoupravnih sodiščih ZRVS Slovenije. Predlog pravilnika so obravnavale vse občinske organizacije in podale svoja mnenja in predloge in takega je samoupravno sodišče predlagalo v sprejem. Samoupravno sodišče na območju občinske organizacije ZRVS odloča o pravicah do vpisa v članstvo ZRVS in o izključitvi in izre-

šena do naslednje volilne seje konference RK ZRVS Slovenije, ki bo v prihodnjem letu.

Odlikovanja najprizadevnejšim

V bežigranskem družbenem centru je bila 15. aprila delovna konferenca občinske organizacije ZRVS, na kateri so pregledali enoletno plodno delo in si zadali smernice za v prihodnje. Med gosti so bili tudi predstavniki prijateljskih občinskih organizacij ZRVS iz

Beograda - Palilula, Zagreba - Medveščak in Sarajeva - Center.

Predsednik družbenopolitičnega zbora bežigradske občine Bojan Zavašnik je pred začetkom konference podelil odlikovanja zaslužnim članom, ki jih je odlikovalo predsedstvo SFRJ. Red republike s srebrnim vencem je dobil Marjan Hočevan, red republike z bronastim vencem Miloš Polimac, red zaslug za narod s srebrno zvezdo Tomo Jordan in Stane Ritonja, red dela s srebrnim vencem so dobili Stane Moravec, Stjenka Polak, Stane Kavčič in Srečko Štebej, red za vojaške zasluge s srebrnimi meči Marjan Križaj in Riko Mihelčič in medaljo za vojaške zasluge Rudolf Jevnikar in Marjan Stergaršek.

Dušan Rebolj

ku drugih vzgojnih ukrepov, ravno tako pa podaja kritiko in javno omejitev do negativnih pojmovanj in neodgovornega ravnanja.

Na konferenci so obravnavali tudi informacijo o pripravah na 11. srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije »Bratstvo in enotnost«. Organizator in gostitelj srečanja bo Zveza rezervnih vojaških starešin Hrvatske, v tej republiki bo tudi letošnje srečanje. Potekalo bo v dneh od 3. do 5. julija. Kot že vsa dosedanja srečanja bo tudi to manifestacija bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti. Kot tako bo veliko prispevalo tudi k ohranjanju in razvijanju revolucionarnih izročil naše revolucije in narodnoosvobodilnega boja, k medsebojnemu zbliževanju narodov in narodnosti in krepitvi odločnosti, da v skladu z zasnovo splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite krepimo našo obrambno trdnost, samoupravni socialistični sistem in neuvrščeno politiko. Posvečeno bo 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, zaključilo pa se bo na republiški proslavi tega velikega jubileja, dneva borca in 6. liške divizije ter ZRVS na Plitvicah.

Enajstega srečanja ZRVS se bo iz Slovenije udeležilo od 120 do 135 rezervnih vojaških starešin. Udeleženci iz ljubljanske, severnoprimske, obalno-kraške, notranjsko-kraške, gorenjske, dolenske in zasavske regije bodo gostje reške regije, udeleženci celjske, mariborske, posavske, koroške in pomurske regije pa bodo gostje organizacije ZRVS mesta Zagreba.

Ob letošnjem letu, ko praznujemo obletnice velikih

zgodovinskih mejnikov, 40-letnico ustanovitve OF ter vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, je konferenca RK ZRVS sklenila izreči priznanje revolucionarnemu, ki so kot komandanti, komisarji in člani vodstvenih organov narodnoosvobodilnega gibanja še posebno zaslužni za rast narodnoosvobodilne vojske in formacij zaščite narodnoosvobodilnega gibanja. S plaketo ZRVS Jugoslavije so zato odlikovani: tovariš Franc Leskošek-Luka, ki bo ostal v zgodovini slovenskega naroda kot prvi komandant slovenske partizanske vojske in dosleden bорец v boju za gospodarski razvoj Jugoslavije in za socialistično samoupravno družbo; tovariš Miha Marinko, ki je meseca julija 1941 postal politični komisar glevnega poveljstva slovenskih partizanskih čet in v zelo težavnih pogojih organiziral narodnoosvobodilno gibanje na Štajerskem; tovariš Ivan Maček-Matija, ki je leta 1941 postal prvi sekretar partijske organizacije glavnega štaba, leta 1942 pa politični komisar glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, od oktobra istega leta pa do julija pa je bil komandant Glavnega štaba NOV in POS; tovarišica Zdenka Kidrič-Marjeta, katere prispevek za razvoj varnostne in obveščevalne službe je neprecenljiv, saj je z izredno življenjsko močjo vodila varnostno in obveščevalno službo ter tudi po prihodu v NOV nadaljevala svoje delo; tovariš Dr. Aleš Bebler, ki je takoj po organiziranju narodnega odpora v Sloveniji postal član vojnega komiteja Slovenije, po ustanovitvi glavnega poveljstva partizanskih čet v Sloveniji pa namestnik komandanta glavnega štaba.

Boris Knific

SKUPŠČINA OBČINE

GROSUPLJE

OBČINSKI ODBOR ZZB NOV
OBČINSKI ODBOR ZRVS
OBČINSKA KONFERENCA ZKS
OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI SINDIKALNI SVET
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS

Z OSTALIMI DRUŽBENOPOLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI PRISRČNO POZDRAVLJAJO DELAVNEGA ČLOVEKA, NOSILCA NAPREDKA IN BLAGINJE OB 1. MAJU - RESNIČNEM PRAZNIKU DELA SVOBODNEGA DELAVCA - USTVARJALCA

SO MOZIRJE

OBČINSKI ODBOR ZZB NOV
OBČINSKI ODBOR ZRVS
OBČINSKA KONFERENCA ZKS
OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI SINDIKALNI SVET
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS

ČESTITA ZA 1. MAJ PRAZNIK DELA IN 27. APRILA DAN OF

D. K

Predsednik predsedstva RO ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik je sklical za danes, 23. aprila, ob 9. uri sejo predsedstva RO ZZB NOV Slovenije s tem predlaganim dnevnim redom:

1. potrditev zapisnika 21. seje tega predsedstva,
2. osnutek sprememb in dopolnitev statuta SZDL Slovenije,
3. kadrovske priprave na četrto skupščino ZZB NOV Slovenije in na deveti kongres ZZB NOV Jugoslavije v letu 1982 ter predlog sklepa o sklicu letne skupščine ZZB NOV Slovenije,
4. poročilo o poslovanju zdravstveno-rekreatijskega centra vojaških invalidov in borcev NOV v Strunjanu za leto 1980,
5. predlog za odlikovanje Druge grupe odredov, Cankarjeve in Gubčeve brigade z redom narodnega heroja,
6. informacija o likovni obdelavi narodnih herojev,
7. kadrovske zadeve in
8. razno.

CELJE

Sestali so se bivši vojni ujetniki

V Celju so se sestali vojni ujetniki nekdanjega oficirskega taborišča OFLAG VI/B, ki je bil v Dösslu blizu westfalskega mesta Warburg.

Obudili so spomine na dogodke pred štiridesetimi leti, ko so 6. aprila 1941 v brutalnem napadu nacisti v kratkem času s pomočjo zloglasne pete kolone premagali armado predaprilske Jugoslavije. Zanimivo je, da so bili nekateri oficirji zajeti že prvi dan vojne na severni meji, drugi pa večinoma v notranjosti Slovenije, pa tudi v ostalih predelih bivše države.

Prek raznih zbirnih taborišč v Avstriji, Madžarski in Romuniji so ujetnike koncentrirali v OFLAG VI/B. Kljub temu da je minilo že štirideset let, so se vsi ujetniki še dobro spominjali svojih ujetniških števil, ki so jih dobili ob prihodu v taborišče, saj je tam prenehala sleherna osebna identiteta – ujetnik je postal številka. Skopo odmerjeni obroki hrane z nizko kalorično vrednostjo so povzročili naglo hujšanje, kljub temu pa je bila v taborišču razvita športna dejavnost, organizirani so bili pevski zbor, orkester, razni jezikovni tečaji itd. Vrste nekdanjih ujetnikov so se seveda že močno razredčile.

ERNEST REČNIK

RADOVLJICA

Razstava slik Borisa Kobeta

V galerijskih prostorih Šivčeve hiše v Radovljici bodo v počastitev 40 letnice OF in vstaje slovenskega in jugoslovanskih narodov in narodnosti muzeji radovljiške občine pripravili razstavo 18 oljnih upodobitev krajev revolucionarnega gibanja in NOB na Slovenskem znanega partizanskega umetnika, arhitekta in slikarja Borisa Kobeta. Slovesna otvoritev v govorom in priložnostnim recitalom bo v petek, 24. aprila, ob 17. uri, to je uro poprej kot ponavadi, zaradi osrednje proslave OF, ki bo ob 19,30 uri v festivalni dvorani na Bledu.

J. R.

TEMNICA NA KRASU

Slovesnost ob spomeniku padlim borcem

V Temnici na Krasu stoji spomenik 19 padlim borcem italijanske narodnosti, ki so 16. marca 1944 padli v boju proti nemškemu okupatorju. Na tradicionalni slovesnosti se je v nedeljo, 12. aprila, zbralo nad tisoč delovnih ljudi in občanov ter mladine. Med njimi so bili tudi borci narodnoosvobodilne vojne z obeh strani meje, iz Italije in Jugoslavije. Srečanje je bilo enkratno in tudi tokrat izraz iskrenega tovarištva in prijateljstva, ki je bilo skovano v skupnem boju proti skupnemu sovražniku in okupatorju.

Na slovesnosti so spregovorili Davorin Škarabot, sekretar OK SZDL Nova Gorica, v imenu ANPI Tržaške pokrajine pa Arturo Calabria in Kenda. V kulturnem programu so sodelovali učenci podružnične osnovne šole Kostanjevica pod vodstvom Vide Stepančičeve, mladinski pevski zbor iz Temnice, moški zbor PD Kras iz Opatjega sela in godba na pihala iz Vogrskega.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

SROMLJE

Manj sestankujejo, več delajo

Člani borčevske organizacije iz Sromelj so najaktivnejši člen krajevnih samouprave v vasi, ki je veliko mož in fantov dala v kozjanske enote, zlasti še, ko je bil na sosednjem Silovcu ustanovljen Kozjanski odred.

Ta čas se marljivo pripravljajo na praznik krajevnih skupnosti, ko bodo 25. aprila na Volčjem obenu odkrili spominsko obeležje kurirjem TV postaje 28 S, organizirali tradicionalno srečanje »Kozjansko poje« ter postavili dve razstavi. Več nekdanjih borcev in aktivistov s Kozjanskega smo nedavno tega srečali pri prostovoljnem delu, ko so urejevali prostor za spominsko obeležje, mimogrede pa poprijeli še pri delih na trasi bodoče »vinske ceste«. Krajanji Sromelj so namreč v zadnjih mesecih kar sami in brez posebne družbene pomoči prebili odsek Sromlje-Zgornja Pohanca ter ob tem sami zbrali 700.000 dinarjev, prispevali pa tudi več tisoč prostovoljnih strojnih in delovnih ur.

»Posebej slovesno in delovno hočemo proslaviti 40-letnico vstaje naših narodov, zato smo se vseh del lotili zagnano,« nam pripoveduje Blaž Lipar kot član sveta KS in osnovne organizacije ZZB na Sromljah, »predvsem pa se želimo odložiti pogumnim kurirjem, ki so vzdrževali zvezo s sosednjo Hrvatsko. Niso se ustrešili 6 metrov širokih minskih polj ob Sotli ter skrbno varovane reke, izkazali pa so se tudi pri osvoboditvi Brezic. Sevnški amaterski kipar Rudi Stopar bo v kovini oblikoval »cvet bratstva«, okrog obeležja, od koder je enkratni pogled na Brežičsko polje in dalje na Hrvatsko, pa bomo postavili kamne, ki predstavljajo naše republike. Do konca aprila bomo do sem speljali tudi cesto. Prepričani smo v uspeh, pa čeprav manj sestankujemo, zato pa dogovorjene naloge sproti ureničujemo!«

VLADO PODGORŠEK

ŽALEC

Nepotreben problem

Predsednik občinskega odbora ZZB NOV Žalec je sklical sestanek s predstavniki KK ZZB, člani predsedstva OO ZZB in predstavniki nekaterih drugih družbenopolitičnih organizacij in društev. Namen je bil, da se dogovore, kako organizirati udeležbo na odkritju spominskega obeležja na Požbalovi hiši v Smiklavžu in na Markovi hiši (Spodnji Zavrl) v Mariji Reki, ki bo 29. maja 1981, in na osrednji proslavi, srečanju borcev in aktivistov Revirskega in Savinjsko-celjskega okrožja OF, ki bo 30. maja 1981 na Vrheh. Uvodoma je obrazložil, da bodo spominski obeležji odkrili borci in aktivisti iz revirjev, v spomin na leto 1941, ko se je Revirska četa umaknila na to območje in pri Požbalovih in pri Spodnjem Zavrlu našla zatočišče. Program in udeležbo morajo zagotoviti tudi Savinjsčani. Na sestanku so govorili o tem, kako vse to omogočiti. Tovariš Čilenšek je spregovoril o srečanju borcev aktivistov, mladine na Vrheh. V razpravi so se dogovorili, kako bi zagotovili čim večjo udeležbo na proslavi. Odprto je ostalo vprašanje prevoza borcev in aktivistov Savinjsko-celjskega okrožja iz občine Žalec na proslavo. Sredstev je premalo.

Upajmo, da bodo našli sredstva tudi za prevoz, kot jih velikokrat najdejo za marsikakšno manj pomembno stvar.

Postavljeno je bilo tudi vprašanje, zakaj so potrebne vstopnice za slovesno prireditev ob 40-letnici ustanovitve OF, ki bo v Žalcu 24. aprila. Kljub izredno bogatemu programu bi se verjetno v občini našlo toliko sredstev, da vstopnice ne bi bile potrebne? Kje je kulturna skupnost, ali ni mogla zagotoviti sredstev, so se spraševali posamezniki.

FRANC JEŽOVNIK

TOLMIN

Razstava Slovenskega partizanskega denarja

V počastitev 40-letnice OF ter praznikov 27. aprila in 1. maja je v knjižnici Cirila Kosmača v Tolminu odprta razstava z naslovom Slovenski partizanski denar. Razstava prikazuje razvoj denarništva med narodnoosvobodilnim bojem na Slovenskem.

Ze jeseni 1941 je Slovenski narodnoosvobodilni odbor sprejel odlok o razpisu posojila svobode, kajti za oskrbo partizanskih čet, za tisk, propagando, za širjenje organizacije OF so bila potrebna finančna sredstva. Gospodarsko-finančni odbor OF je dal aprila 1942 natisniti posebne obveznice posojila svobode po 1000, 5000 in 10.000 lir, za katere je izdelal osnutke inž. arh. E. Ravnikar. Proti koncu leta 1942 so izšle še obveznice za 50 in 100 lir po predlogi V. Kopača. Vse te je ilegalno natisnila tiskarna bratov Tuma v Ljubljani. Ista tiskarna je avgusta 1942. natisnila tudi obveznice glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, katerih osnutek je izdelal inž. arh. D. Tepina.

Dalje so razstavljeni osnutki za obveznice posojila narodne osvoboditve, ki jih je izdelal slikar Božidar Jakac, pa potrdila za posojilo svobode, ki so jih izdajala primorska okrožja.

Na razstavi vidimo faksimile odloka predsedstva SNOS z dne 12. marca 1944 o ustanovitvi Denarnega zavoda Slovenije in odloka o pooblastitvi tega zavoda za izdajo plačilnih bonov. S tem smo Slovenci dobili prvo svobodno emisijsko banko. Prve osnutke za lirske plačilne bone so začeli izdelovati slikar Božidar Jakac ter inženirja S. Sedlar in B. Simčič. Na podlagi ročno izrisanih osnutkov je V. Jordan izrezal lesene klišeje, nato pa je partizanska Tiskarna Triglav pod Goteniškim Snežnikom konec julija 1944. natisnila prve slovenske plačilne bone za 10 lir, septembra bone za 5 lir in v začetku novembra še bone za 1 liro.

Zanimivi so osnutki bankovcev za 50, 100, 500 in 1000 lir, na katerih so v vodnem tisku upodobljene glave Trubarja, Levstika, Cankarja in Prešerna. Poleg osnutkov raznih obveznic in plačilnih bonov so razstavljene tudi fotografije, na katerih vidimo člane Denarnega zavoda Slovenije, notranost tiskarne, kjer so tiskali partizanski denar, štetje lirskih bonov, itd.

Razstavo so organizirali Goriški muzej, Narodna banka Slovenije in tolminska knjižnica. Odprta bo do 5. maja.

M. P.

JESENICE

Srečanje predvojnih tovarišev

Občinski odbor ZZB NOV Jesenice je pripravil srečanje še živečih tovarišev, ki so bili januarja leta 1941 skupaj z drugimi jeseniškimi in radovljiškimi komunisti pregnani v Medjurečje pri Ivanjici v Srbiji. Od 57 takrat pregnanih je danes živih še šest tovarišev, in sicer: Rudolf Pančur, Jože Stražišar, Janez Egart in Anton Klemen z Jesenic ter Valentin Marinko in Justin Ažman iz Radovljice. Srečanja so se udeležili vsi, razen Justina Ažmana, ki je bolan. Navzoče je v imenu družbenopolitičnih organizacij jeseniške občine pozdravil Jože Ulčar, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Jesenice, ki se je vsem zahvalil za neustrašen boj proti izkoriščanju delavstva v predaprilski Jugoslaviji.

Vsem zbranim so ob tej priložnosti podelili knjigi Bitka kakor življenje dolga in četrti zbornik Jeklo in ljudje.

Na omenjenem srečanju so se tudi dogovorili, da bodo predvojni aktivisti, ki so se zbrali, obiskali Medjurečje pri Ivanjici. V tem mestu, kjer je bilo taborišče, so leta 1961 na pobudo Jeseničanov postavili spominsko obeležje. Obisk tega kraja bodo organizirali ob pomoči borčevskih in drugih organizacij.

JANKO RABIČ

BREG PRI PTUJU

Borci bodo obiskali Hišo cvetja

Resnica je, da sicer o dejavnosti krajevnih organizacij ZZB NOV v našem časniku resda bolj malo pišemo. S tem pa se seveda zdaleč ni rečeno, da bi krajevnih organizacij ne bile delavne. Nasprotno, prav borci NOV so v posameznih krajevnih skupnostih še vedno nekakšna gonilna sila, pobudniki vseh dogajanj.

Tokrat smo nekaj vrstic namenili krajevnih organizacij ZZB NOV Ivana Spolenjaka na Bregu pri Ptuj. Tu sta se namreč organizacije z Brega in Turnišča združili. Sedaj je tu včlanjenih kar 58 članov. Med njimi pa skorajda ni člana, ki bi bil pasiven, ki bi stal nekje v zaledju, razen seveda, če zaradi bolezni ne more aktivno in bolj zavzeto posegati v družbenopolitično aktivnost, kar je seveda opravičljivo.

Borci se tu namreč dokaj redno sestajajo. Predsednik organizacije Lojze Cenc jim običajno že takoj uvodoma poroča o političnih in gospodarskih dogajanjih doma in v svetu. Zadnje čase pa so navezali že tudi dobre stike z drugimi organizacijami, zlasti še z mladino, kajti zavedajo se, da so prav mladi tisti, ki bodo slej ko prej prevzeli njihovo delo.

Na zadnji seji pa so bili tudi malce samokritični, kajti nekako so spregledali trenutek, ko so članice praznovale svoj dan žena in revolucionark. Obljubljajo, da se to ne bo ponovilo. Mi pa smo seveda prepričani, da se na ta dan niso spomnili tudi marsikje drugod. Borci pa posvečajo tudi posebno pozornost temu, kdo bo v njihovi KS prišel na kandidacijsko listo za vodstvo KS. Prepričani so, da je le od sposobnih in dela voljnih delegatov v precejšnji meri odvisen nadaljnji razvoj njihove krajevnih skupnosti.

Borci NOV so tudi sprejeli sklep, hkrati pa že izvolili odbor, ki bo pripravil vse potrebno, da bodo lahko borci pa tudi njihovi člani letos obiskali Hišo cvetja v Beogradu ter odšli v Jasenovac, Djerdap in v Oplenac.

FRANJO HOVNIK

IMOS SGP GORENJE

RADOVLJICA

ČESTITKE OB DELAVSKEM PRAZNIKU 1. MAJU
VSEM DELOVNIM LJUDEM, OBČANOM IN
POSLOVNIM PRIJATELJEM

DO MURKA LESCE

ČESTITAJO ZA 27. APRIL – DAN OF IN 1. MAJ
PRAZNIK DELA VSEM KUPCEM, OBČANOM IN
POSLOVNIM PARTNERJEM

Razstava slik in dokumentov artilerijske brigade 4. armade

Po programu dela za leto 1981 je domicilni odbor artilerijske brigade 4. armade, ki deluje pri občinskem odboru ZZB NOV Postojna, poskrbel in pripravil veličastno razstavo slik in dokumentov o razvojni in bojni poti te pomembne enote NOV Jugoslavije.

Razstavo je tehnično pripravil Muzej ljudske revolucije Slovenije iz Ljubljane in obsega 138 eksponatov s shemami, komentarji in posebnim besedilom. Razstava je pripravljena tako (formati 60x60 cm), da omogoča prenos, saj je predvideno, da bo obiskala vsa središča na Primorskem in nekatere kraje v Istri in Dalmaciji. Razstavo so pripravili v počastitev 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in 40-letnice ustanovitve artilerije JLA.

Otvoritev razstave je bila v petek, 17. aprila 1981, ob 14. uri v prostorih Kraške muzejske zbirke na Titovem trgu 2 v Postojni.

Vabila

Domicilni odbor letalcev prekomorcev, ki deluje pri občinskem odboru ZZB NOV Piran, vabi vse pripadnike 2. letalske eskadrilje NOVJ, da pošljejo svoje naslove na naslov domicilnega odbora letalcev prekomorcev Piran, Župančičeva 12.

Naslove potrebujemo za izročitev vabil vojnim pripadnikom omenjene letalske eskadrilje – za udeležbo na proslavi letalske enote JLA, ki nadaljuje tradicije 2. letalske eskadrilje NOVJ.

Domicilni odbor

Vabimo bivše ljubljanske aktiviste OF (tudi tiste, ki so se po vojni izselili), da se zaradi evidence in pozivov na srečanje aktivistov ob 40-letnici ustanovitve OF in vstaje javijo pisмено z osnovnimi podatki o svojem delu na vojni aktiv OF Ljubljana pri mestni konferenci SZDL Ljubljana, Komenskega 7.

V soboto, 25. aprila 1981, ob 17. uri bomo odprli Koroški pokrajinski muzej revolucije v Slovenjem Gradcu.

Na otvoritveno slovesnost, s katero bomo počastili tudi 40-letnico OF in vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, vabimo vse koroške partizane in prijatelje Koroške.

Koroški partizani

KO ZZB NOV Ločna-Mačkovec bo v nadeljo, 26. aprila 1981, ob 10. uri razvila svoj prapor. Ob tej priložnosti bo srečanje z Borci NOV in drugimi udeleženci na proslavi Pod lipo v Mačkovcu pri gostišču Pavlin.

Organizacija se je pred dvema letoma osamosvojila in šteje 38 članov. Za nakup prapora so prispevale sredstva delovne organizacije: Krka, Labod, posamezni obrtniki, pokrovitelji pa je KRKA, tovarna zdravil iz Novega mesta.

Justa Macedoni

Združenje borcev Medana sporoča, da bo v nedeljo, 26. aprila 1981, ob 15.30 uri v Medani v Goriških Brdih krajevni praznik.

Odkrili bomo spominsko obeležje v spomin na ustanovitev prve partizanske čete v vasi, kjer se poleg domačinov sodelovali tudi interniranci iz Gonarsa.

Vabimo vse, predvsem pa pripadnike te čete.

ZB Medana

Ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti organizirata občinski svet zveze sindikatov in občinski odbor ZZB NOV Nova Gorica prvomajsko srečanje, združeno s srečanjem borcev novogoriške občine in borcev enot, ki imajo domicil v naši občini.

Občinski odbor ZZB NOV in koordinacijski odbor enot in služb pri predsedstvu OO ZZB NOV Nova Gorica vabita na srečanje borce 1. primorskega partizanskega bataljona S. Gregorčič ter borce brigad I. Gradnika, 2. VDV in 1. prekomorske, borce Briško-beneškega odreda, artilerije 9. korpusa, zaščitne čete PK KPS, VOS-OF za severno Primorsko in borce za severno mejo kakor tudi aktiviste severnega, zapadnega in srednje primorskega okrožja in vse borce in aktiviste občine Nova Gorica.

Srečanje bo 1. maja 1981 ob 14.30 uri v Opatjem selu. Slavnostni govornik bo Miloš Prosenec, sekretar republiške konference SZDL Slovenije.

V kulturnem programu bodo s pesmijo, recitacijami in plesi simbolizirali 40-letnico vstaje, delavski praznik, pomlad, mladost in veliko osebnost tovariša Tita.

Krajevna združenja in odbori domicilnih enot naj organizirajo čimvečjo udeležbo borcev kakor tudi udeležbo borčevskih praporov in praporov domicilnih enot. Praporščaki naj se v Opatjem selu javijo 30 minut pred začetkom (t. je ob 14. uri). Prevoz borcev organizirajte skupaj s prevozi drugih občanov. Za praporščake bo organizator preskrbel brezplačno malico, vsi drugi udeleženci se bodo okrepčali pri številnih stojnicah, ki jih bodo postavili gostinci.

Tovarišice in tovariši borci!

Z našo množično udeležbo bomo najbolj slavnostno počastili obletnice dragocenih pridobitev narodnoosvobodilnega boja in povojne izgradnje.

Bergen Belsen – Ajševica

Preživele interniranke iz nemškega koncentracijskega taborišča Bergen-Belsen organiziramo dne 31. maja 1981 tovariško srečanje v Novi Gorici, združeno z udeležbo pri odkritju spominske plošče Komelovim na Ajševici.

V dopoldanskem času (ob 10. uri) se bomo sestale v Park hotelu v Novi Gorici. Tam bo tudi kosilo. Ob 14. uri se bomo odpeljale s posebnim avtobusom na Ajševico (4 km).

Prijave sprejemata komisiji za bivše politične zapornike, internirance in izgnance pri občinskih združenjih ZB NOV Ljubljana-Siška in Nova Gorica.

Stroške krijejo udeleženske same.

Tovarišice, katerih točne naslove že imamo, so obvestilo o srečanju že prejele po pošti. K prijavi pozivamo še vse tiste preživele interniranke iz Bergen-Belsna, ki doslej še niso popisane v naših seznamih.

Za odbor:
Mimi Martinčič
Cvetka Mrak

Vabilo

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV Velenje ter Združenje borcev NOV Florjan-Skorno pri Šoštanju vabita vse borce in druge občane na odkritje spomenika devetnajstim padlim borcem 2. SNOUB Ljube Šercerja, ki so padli v mesecu novembru 1944 v večdnevni boj za obrambo osvobodjenega ozemlja Zgornje Savinjske doline. Na odkritje vabimo še zlasti vse preživele borce, ki so se udeležili teh bojev. Spomenik smo nameravali odkriti že v jeseni 1980, vendar nam to zaradi izredno slabega vremena ni uspelo.

Odkritje bo v soboto, 25. aprila 1981, ob 10.30 na Podvratnikovi kmetiji. Do kraja, kjer stoji spomenik, je možen prevoz z osebnimi avtomobili po cesti Šoštanj-Bele vode, z odcepem v Florjanju, prav tako pa tudi iz smeri vasi Gorenje pri Šmartnem ob Paki.

Šercerjevci iz vseh krajev Slovenije!

Udeležite se odkritja spomenika našim soborcem, padlim v bojih konec novembra 1944 za obrambo Gornje Savinjske doline.

Slovesnost bo v soboto, 25. aprila, ob 10.30 na Skornem med Šoštanjem in Lepo njivo. Dostop je možen z osebnimi vozili iz Florjana ali vasi Gorenje.

Odbor 2. SNOUB Ljuba Šercerja

Obvestilo

ZBIRKE LOŠKEGA MUZEJA V ŠKOFJI LOKI so odprte vsak dan, razen ponedeljka, in sicer:

TOREK, SREDA, ČETRTEK, PETEK – od 10. do 17. ure

SOBOTA, NEDELJA, PRAZNIKI od 9. do 17. ure

V GALERIJ NA LOŠKEM GRADU bo v petek, 24. aprila 1981 ob 18. uri otvoritev razstave PARTIZANSKI TISK NA ŠKOFJELOŠKEM. Razstava je posvečena 40 – letnici OF. Ogled razstave je možen ob istih dnevih kot ogled zbirk in ob istem času, kot so zbirke odprte.

Vabilo

Komisija partizanskih kurirjev in vezistov pri občinskem odboru ZZB NOV Radovljica obvešča, da bo odkritje obeležja reledne kurirske postaje G 14, ki je delovala na območju Begunj, v nedeljo, 3. maja 1981, ob 14. uri v Dragi pri Begunjah. Odkritje bo v okviru krajevnega praznika KS Begunje. Četrtega maja 1945 je Kokrški odred osvobodil politične zapornike iz begunjskih zaporov, kar je bilo velikega zgodovinskega pomena za vso Slovenijo in širše območje.

Zaželena je čimvečja udeležba, zlasti partizanski kurirji in vezisti bodo izkoristili to priložnost za tovariško srečanje. Mladini pa bodo dobrodošli dragoceni podatki o boju in življenju kurirjev v NOB, ki jih bodo izvedeli iz poročila takratnih komandirjev kurirskih postaj.

Odkritje obeležja v Bohinju G 4 na Gorjušah bo dne 10. maja ob 13. uri, G 27 pa 24. maja 1981 ob 10. uri na Kamnjah v Bohinju. Drugih vabil ne bo!

Gradnikovci

Domicilni odbor 3. SNOUB Ivana Gradnika vabi vse borce in borce brigade, da se udeležijo proslave 38. obletnice ustanovitve brigade, ki bo v soboto, 25. aprila 1981, na stadionu vojašnice Janka Premrla-Vojka v Vipavi z začetkom ob 10. uri. Hkrati bo tudi prvi zbor skupnosti borcev brigade, na katerem bo podano poročilo o dosedanjem delu domicilnega odbora. Sprejeli bi Pravilnik skupnosti borcev brigade, zatem pa bo družabno srečanje v domu JLA v Vipavi.

Borce brigade obveščamo, da bo v ponedeljek, dne 27. aprila 1981, tudi množični spominski pohod na planino Golobar, kjer je bila dne 26. aprila 1943 brigada ustanovljena. Odhod iz Kal-Koritnice bo ob 7. uri.

Domicilni odbor 3. SNOUB brigade Ivana Gradnika

ŽIVILSKI KOMBINAT ŽITO

TOZD TRIGLAV GORENJKA LESCE

VSEM DELOVNIM LJUDEM ČESTITAMO ZA PRAZNIK DELA 1. MAJ

Iskra
Industrija za telekomunikacije
elektroniko in elektromehaniko
Kranj
TOZD tovarna merilnih instrumentov
Otoče

64244 Podnart
Otoče
telefon: 70-131
telegram: Iskra Podnart
telex: 34 506 YU ISINO
žiro račun: 51540-601-13154

ČESTITA ZA PRAZNIK DELA IN OSVOBODILNE FRONTE

VGP Maribor

TOZD »DRAVA« PTUJ

ČESTITA ZA PRAZNIK DELA 1. MAJ IN 27. APRIL DAN OF

OB RTNO PODJETJE
KNJIGOVEZNICA TISKARNA RADOVLJICA
Kolodvorska 1 — Telefon: 75-863

ISKRENE ČESTITKE ZA 1. MAJ OBČANOM, DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PARTNERJEM KOLEKTIV KNJIGOVEZNICE TISKARNE RADOVLJICA

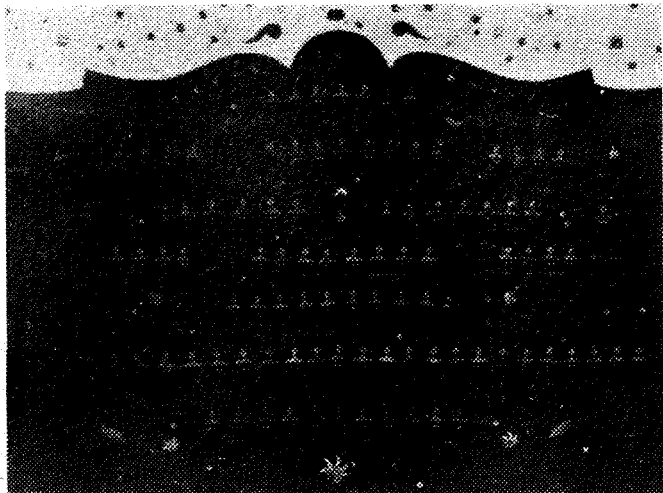

ČESTITAJO ZA 27. APRIL – DAN USTANOVITVE OF IN 1. MAJ VSEM DELOVNIM LJUDEM IN OBČANOM

Dokumenti o Pohorskem bataljonu

Na minuli retrospektivni razstavi pokojnega akademskega slikarja Marka Suštaršiča v ljubljanskem razstavišču Rihard Jakopič smo si lahko ogledali precejšen del likovnega opusa umetnika, ki je omahnil sredi največjega ustvarjalnega zagona in je imel s svojo likovno govorico še mnogo povedati. Med deli je še posebej pritegnilo pozornost veliko platno »Dokument o Pohorskem bataljonu«, ki poleg drugih Suštaršičevih del na to temo ponovno potrjuje, da sta revolucija in narodnoosvobodilni boj neizčrpen vir navdihov tudi še v današnjem času. Seveda pa je najbrž res, da so Suštaršiča navdihove teme iz NOB tudi zato, ker je bil sam najprej izgnanec in nato partizan, borec Prve krajiške brigade in je zlasti na sremski fronti podoživljal vse veselje zmagujoče partizanske vojske, pa tudi žalosti ob številnih padlih tovariših.

B. Ž. J.

Koroški pokrajinski muzej revolucije

V soboto bodo v Slovenj Gradcu odprli Koroški pokrajinski muzej revolucije. O tem, kako so uresničevali načrte za ta muzej, nam je pripovedoval tovariš Ferdo Fišer.

Prve pobude za slovenjegraški muzej so se rodile že pred leti, toda konkretne, take, ki so naletele na odprta ušesa tistih, ki tej in podobnim dejavnostim režejo kruh, so se pojavile leta 1976. »Prvi dejanski korak je bil storjen, ko so skupščina občine Slovenj Gradec in organizacije združenega dela zagotovile štiri nadomestna stanovanja za stanovalce, ki so potem zapustili predvidene muzejske prostore,« nam je uvodoma povedal tovariš Fišer. Tako so že obstoječi muzejski prostori dobili še dodatne sobe, kjer smo lahko s sredstvi, ki jih je odobrila kulturna skupnost Slovenije, začeli z obnovitvenimi deli leta 1977. S sredstvi, ki so jih zagotovile delovne organizacije koroških občin ter kulturnih skupnosti, smo lahko dela nadaljevali in dokončali.

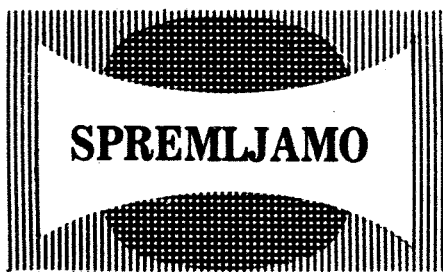
Hkrati z obnovitvenimi deli muzejskih prostorov so tekale že tudi vse priprave za postavitev stalne zbirke zgodovine delavskega gibanja med obema vojnama in NOB na Koroškem ter mislinjsko-pohorskem območju. »Tudi ob tem delu so nastajale nekatere zadrege z dokumentarnim gradivom te naše, še vedno bližnje preteklosti. Otvoritev muzeja je bila zaradi vrste težav in težavic v nevoljo nekaterih večkrat odložena. Toda muzejski delavci in vsi, ki smo se v to delo vključili, smo vztrajali in tako uredili vse potrebno za sobotno otvoritev.

Poleg stalne zbirke so naše priprave zajemale tudi razstavo Zaključni boji maja 1945 na Koroškem, ki bo tudi odprta na dan otvoritve muzeja v enem od razstavnih prostorov muzeja. Res je, da smo imeli poleg te razstave v načrtu še mnogo več. Tako smo želeli postaviti razstave: Partizanska saniteta v zahodnih predelih Pohorja ter posebne razstave partizanskih tehnik in partizanskega tiska in kurirskih zvez na mislinjsko-pohorskem območju. Želeli smo pripraviti tudi poseben prikaz domicilnih enot ter pobratenih mest koroških občin, vendar pa vsega tega ni bilo mogoče uresničiti zaradi premajhnega števila strokovnih sodelavcev, pa tudi zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Zato smo v okviru dejanskih možnosti za otvoritev muzeja pripravili dve razstavi. Prva je slikarska in predstavlja motive partizanskih bolnišnic in ranjencev; zanjo sta posodila delo France Mihelič in Čoro Škodler, druga razstava pa zajema likovna dela akademskih slikarjev, nekdanjih borcev oziroma talcev: Franca Goloba (ki je padel kot talec 1941. leta), Lojzeta Sušmelja (ki je tudi padel kot talec 1942. leta), Vladimirja Lakoviča (borca Krajnčevega bataljona na pohodu na Koroško), Ivana Seljaka-Čopića) udeleženca legendarnega pohoda Štirinajste na Štajersko) ter Božidarja Jakca s partizanskimi obrazy.

Slovenjegraški muzealci mislijo že naprej in so trdno odločeni, da tisto, kar so že prej začrtali, tudi dejansko uresničijo; če ni šlo do otvoritve, pa nekoliko kasneje.

Da bo otvoritev muzeja zares stvar celotne koroške regije in širše, povedo tudi imena nastopajočih zborov, folkloristov in drugih, ki bodo nastopili na otvoritvi. Prihajajo iz vseh koroških mest in tudi iz zamejstva. Slavnostni govornik bo inž. Pavle Žaucer-Matjaž.

B. Ž. J.

Po televiziji...

Naglo, z enim zamahom, podobno prerani smrti svojega »junaka«, se je končala nadaljevanka o Svetozarju Markoviću, prvem srbskem (ali recimo kar: jugoslovanskem) oznanjevalcu idej o socializmu in socialistični, samoupravi demokraciji. V poslednjem dejanju te njegove življenjske drame je bilo strnjenih kar več poglavij, kot so prebivanje v ječi, vrnitev v Kragujevac, kratko, a suvereno in intenzivno urejanje Glasu javnosti, beg na Dunaj pred vnovičnim pregonom ter bolezenska agonija in smrt v daljnem Trstu, kjer je ta brezkompromisni in neugnani borec za nove družbene odnose doživel prekinitev svoje življenjske poti, star komaj devetindvajset let. Veliko vsega – in kar preveč za en sam petinsedemdesetminutni igrani povzetek, v katerem je bilo vsaki izmed naštetih »etap« Markovićevega poslednjega obdobja lahko namenjenih le omejeno število minut. Zato je bilo treba dogodke preiti v naglici, hitreje od onih poprejšnjih, nanizanih v preostalih, predhodnih delih nadaljevanke. Sklepna dogajanja, zadevajoča Markovićevo življenjsko pot, smo si morali glede na to ogledati bežno in vsekakor manj nadrobno od onih, ki smo jim sledili poprej. Pa se seveda vprašamo, ali je bilo to bolje ali slabše.

Sodeč po dvehurnem filmu, ki ga je beograjska televizija predstavila že lani na festivalu jugoslovanskega filma v Pulju, je metoda bolj radikalnega izbiranja in ponazarjanja ključnih »postaj« na »križevem potu« življenja mladega revolucionarja vendarle bolj smotrna od nekoliko upočasnjenih pa ponekod tudi razvlečenih leningraskih, zürisških, novosadskih in preostalih epizod, ki so nam bile v posameznih oddajah nadaljevanke (skozi sedem debelih ur) predstavljene v vseh, tudi manj pomembnih detajlih. Nasploh se zdi, da se je scenarist kar nekaj preveč osredotočal k Markovičevim povsem zasebnim čustvenim in ljubezenskim razmerjem, ki so pri tem vročično-zagnanemu politiku-ustvarjalcu ostajala praviloma neizživeta, pa čeprav traktati in dialogi idejne narave tako po obsegu kot po poudarku ves čas stopajo v vidno ospredje. Sledi tedaj vprašanje: kaj je v tem prikazu bistvenega pomena in kaj samo ilustracija? Pojemovno se zavedamo, da je za »Markovićevo« nadaljevanke ključnega pomena prav razgrnitev njegove idejnopolične »nastavbe«, torej njegovih pogledov na socialno in nacionalno problematiko časa ter na socializem, demokracijo in samoupravljanje kot formule za razvozlavanje nakopičenih družbenih vprašanj. Toda v dramski zgodbi, kot je napredena, je v ospredju vendarle njegova nesrečno-žalostna življenjska usoda, njegova nemožnost, da bi izpeljal zastavljene zamisli. Celotni sklop teh idej je prikazan kot utemeljitev vzrokov za njegovo življenjsko neizživetost, za njegovo bolezen in seveda tudi za njegovo prezgodnjo smrt.

Ni sicer dvoma: ta nadaljevanka je bila zastavljena in posneta z resnobnimi nameni ter s poštenim in zavzetim odnosom do svoje snovi. Ne glede na to pa je idejna teža družbenih presoj, pogledov in hotenj, ki jih je v svojem pisanju izrazil »pionir« socializma na Balkanu, vseeno obvisela nekoliko v zraku. Kajti kakšne so pri vsem tem gledalčeve konsekvence: o Markovičevih ljubeznih, prijateljstvih, zaporih, selitvah in podobnih doživetjih vemo zdaj, po končanem ogledu, precej, o njegovem resničnem deležu v trajno zakladnico napredne misli pa – roko na srce – ne prav veliko, kljub vsej obilici izgovorjenih idej-nopolitičnih traktatov.

Na področju filma...

V Titogradu so minule dni v okviru serije: »Ali se dovolj poznamo« posneli pogovor filmskih delavcev in kritikov na temo NOB in revolucija v jugoslovanskem igranem filmu. Oddaja meni biti na sporedu v bližnjih prazničnih dneh, ne bo pa odveč, če ob njeni napovedi vsaj bežno prekomentiramo njeno vsebino.

Podatki povedo, da je bilo od začetkov te kinematografije do danes posnetih 594 igranih filmov, med njimi kar ena tretjina (193) na temo boja in revolucije. Že to dejstvo smo po sebi priča, da je vojna imela – in še ima (česarvno se trenutno snema le malo filmov na to temo) – izjemno mesto ne le v našem filmu, pač pa v vsej naši zavesti in v celotnem odnosu do življenjskega, družbenega in zgodovinskega dogajanja. Težko bi bilo sicer pristati na posamezne trditve, češ da je film v tem pogledu prednjačil, zagotovo res pa je, da ni v nobenem pogledu zaostajal za literaturo, zgodovinopisjem ali drugimi področji obravnavanja boja in revolucije na razvojni poti naše družbe.

Ustvarjen je bil vsekakor izjemno obsežen fond del, ki so pričevanje in ponazoritev, a hkrati tudi poglobljen pogled v stanja in gibalna revolucionarnega duha. Paleta teh filmskih posegov je seveda zelo široka ter raznolika. Česa vsega ne najdemo med temi 193 naslovi!? Vmes so intimno poetične izpovedi, pa realistične drame, pa filozofsko-tezni traktati, pa legendarni epi, pa spektakli, pa komedije na partizansko temo... Ko bi skušali vso to množico del razvrščati po žanrih, bi nemara našli (in izčrpali) vse obstoječe možnosti, tiste iz klasičnega žanrskega repertoarja kot tudi vrsto kombinacij, ki ji uveljavljajo novi filmsko-izrazni izsledki.

Vse to bogastvo stilov in načinov seveda ni rojevalo zgolj in samo užitnih plodov. Vmes je namreč tudi precej filmskih zmazkov, klišejev, ponaredek in vsakršnega diletantizma – vendar po drugi plati tudi nekaj duceatov resničnih umetnin: vsaj trideset bi jih našli zlahka in brez zadreg ali nesporazumov, pravijo ocenjevalci tega našega vojno-revolucionarnega »fonda«. Na te nesporno kvalitetne filme smo po pravici ponosni, prepričani, da so zrasli iz žive, ustvarjalno angažirane revolucionarne zavesti in imajo tako nam kot velikemu svetu pripovedovati temeljno resnico o našem boju kot posebni, izvirni obliki revolucionarnega posega v zgodovino. Mar niso prav ta dela veliko prispevala k svetovnemu vedenju o Jugoslaviji ter k njemu velikemu ugledu?

Več kot očitno je seveda, da je dozorel čas za nadrobni popis in presojo tega jugoslovanskega filmskega odzivanja na dediščino revolucionarskega boja. Obeležja našega filma so namreč povsem drugačna od podobnih opusov v kinematografijah drugih narodov, bodisi vzhodnih bodisi zahodnih: kar je v njih – po izrazu in vsebini – naše, pa bo seveda potrebno utemeljiti in opredeliti.

So torej mnoga vprašanja, ki čakajo na študiorne odgovore.

Na področju kulturne politike...

Nedavna konferenca Zveze kulturnih organizacij Slovenije je razsula v veter samohvalna poročila o silovitem naraščanju števila ljubiteljskih društev in njihovih članov. Stotirideset tisoč da jih je, včlanjenih v tisoč sedemsto društev ali skupin, ki delujejo po vaseh, po šolah, po tovarnah...

Statistika je pač – statistika. Z njenimi efekti se lahko pohvalimo ali pa se nad njimi tudi zamislimo. Nad temi stotiridesettisoči slovenskih ljubiteljev, s kakršnimi označujejo uspešnost svojega mandata vodje zveze, se skušajmo tokrat – resda samo mimogrede – malce zamisliti. K razmisleku o vrednosti te rastoče kvantitete nas kliče celotni pogled na kvaliteto našega kulturnega življenja. Obisk v gledališčih prej pada kot raste. Gledalcev dobrih filmov je vse manj in manj. Tudi branje dobrih knjig ne raste, kot smo si želeli in napovedovali. O delegatih-uporabnikih v skupščinah kulturnih skupnosti ni moč povedati ničesar zelo spodbudnega. Pa tudi število pevskih zborov, ki so zmožni dobrega koncertnega nastopa, ali ljubiteljskih gledaliških skupin, ki bi se odzivale potrebam časa z zares dobrimi predstavami, ne prebija dosedanjih skromnih okvirov.

Ostanimo torej realni. Evforija ob velikih številkah naj ne prikrije dejstva, da je prenekatere kulturno društvo samo forma brez trdne vsebine. Od vodij zveze kulturnih organizacij zato pričakujemo nadrobno razčlenitev dejanske sestava in dejanske moči našega kulturno-umetniškega ljubiteljstva. Realna slika stanja nam bo v precej večjo oporo od samohvalnih sklicevanj na navidežno množičnost, ki je v mnogih svojih postavkah – žal – postavljena na šibke ali celo trhle kadrovske-organizacijske opornike

Viktor Konjar

OF v Ljubljani – država v državi

V ljubljanskem Kulturnem domu Ivana Cankarja bo danes ob 18.30 otvoritev razstave o Ljubljani v ilegali, kar bo prva tovrstna rastava doslej. Pripravili so jo skupaj delavci Muzeja ljudske revolucije Slovenije in mestnega muzeja ljubljanskega.

O novem vsebinskem pristopu k pripravi take razstave ter o oblikovanju razstavnega prostora ob tej razstavi bomo spregovorili v prihodnji številki TV-15.

B. Ž. J.

ПРЕДНА ЗАСТАВА

1. MAJ 1920.

OSVOBODILNA

FRONTA

Tiho stanovanje v Lubejevi ulici v Ljubljani nosi kljub temu, da je sredi šišenskih blokov, nekaj patine starih časov. To storijo stare, zaobljene omare iz težke orehovine, sredi katerih je videti v pojemajoči popoldanski svetlobi Josip Rus mož komaj srednjih let. Tako se tudi pogovarja. Sveže in iskriivo in še vedno povzdigne glas, kadar se ob določenih vprašanjih razburi. Kdo bi torej verjel, da je temu možu komaj dva koraka do devetih križev? In vendar je res. Še danes je zdrav in gibek, še vedno se po vse bolj prometnem pomladnem mestu vozi s kolesom in še vedno obiskovalcu rad pripoveduje o sokolstvu, o tovarištvu in

Josip Rus v času svoje največje sokolske aktivnosti

entuziazmu, ki ga je vodila ideja narodnostne pripadnosti, podkrepljena z vzgojnimi in športnimi cilji.

Ob prazniku, dnevu Osvobodilne fronte, smo želeli spregovoriti z vami. Toda ker najbrž pogosto začnate podobne pogovore z letom 1941, bi vas tokrat radi vprašali najprej o začetkih sokolske organizacije.

»Prvo sokolsko društvo je bilo ustanovljeno že leta 1863. Ustanovni odbor je takrat štel nekako 70 ljudi. Sam sem postal član tega društva leta 1908 in čez dve leti, se pravi 1910, že tekmoval, najprej v gorenjski župi za tako imenovano »nižjo grupo« in potem že v Pragi za »višjo grupo«. Kmalu po začetkih v sokolskih vrstah sem začel delovati med tehnično-vadbenimi organi pa tudi v upravnih vrstah.

V letu 1904 je bil organiziran drugi vsesokolski zlet, ki ga je vodil dr. Murnik in že naslednje leto je bila ustanovljena slovenska sokolska zveza, za njo pa sokolske »župe«. Tako je bilo do leta 1918 ustanovljenih v Sloveniji 8 žup z več kot sto društvi. Predvsem od vodstva je bilo odvisno, kako hitro se je širila organizacija Sokola. Pri tem je imel odločilno vlogo prav dr. Murnik, poleg drugih organizatorjev seveda.

Tovariš Rus, kako pa je to z levimi in desnimi sokoli?

»Levi in desni sokoli sta politična termina. Pri taki organizaciji, kot je bila sokolska, je šlo predvsem za to, ali bo v vodstvu prevladala leva ali desna ideja. To ni bila politična stranka! Vsi vodilni ljudje so bili voljeni vsako leto in vsako leto smo tudi ocenjevali njihovo delo. Dejansko ne pred ustanovitvijo OF in ne po njej ni obstajal terminus »levi in desni sokoli«, to je nastalo kasneje.

Seveda je res, da so nekateri funkcionarji v sokolski organizaciji skušali izkoristiti članstvo za svoje lastne politične nagibe in tako smo imeli celo sodni proces na Taboru, ki je trajal kar nekaj mesecev leta 1939. Takrat je obstajala težnja (dr. Pestotnik), da bi nekatere vodstvene člane Sokola odstranili iz vodilnih vrst. Mož, ki je to poskušal, pa je bil takrat član JNS, in za to stranko je znano, da je bila z roko v roki z režimom Stojadinovićeve vlade. Postali smo kot organizacija ogroženi. Obstajala je velika nevarnost, da nas razpustijo (kot je bilo tisti čas razpuščenih že mnogo društev in organizacij).

Kljub temu, da ves čas poudarjate, kako sokolska organizacija ni imela političnih teženj, pa je vendarle imela svoje mnenje o prihajajočem fašizmu in nacizmu?

»Že v resoluciji 1936. leta so bile naše puščice uperjene proti fašizmu. Tako je bilo tudi vzdušje na našem prvem in potem drugem zboru (kjer je bilo zbranih kar 7000 članov Sokola!). Na narodnostnem principu je bilo mogoče take manifestacije organizirati javno in z udeležbo velikega števila ljudi.

Odločala je narodnostna zavest

Leta 1938 bi morala biti v Mariboru proslava ob dvajsetletnici ustanovitve Jugoslavije. Najprej je bila predvidena maša, nato pa mimohod članov Sokola pod odrom, na katerem naj bi sedel dr. Korošec. Prav zaradi odpora v sokolskih vrstah (ljubljske župe) do tega shoda v Mariboru sploh ni prišlo.

Vsi, ki smo spremljali dogodke v politiki, smo se dobro zavedali, da dela beograjska vlada proti ljudstvu že od leta 1935. Našo organizacijo je vendar vodilo načelo samoodločbe narodov, to pa je bilo v navzkrižju s takratno politiko.

Gesla o narodnem samoodločanju že stara Avsto-Ogrska ni in ni razumela, zato je tudi propadla, enako se je potlej zgodilo stari Jugoslaviji. To vodilo ima svojo veljavo še danes, v gibanju neuvrščeni in se je v odločilnih trenutkih tudi ujemale z revolucionarnimi načeli delavskega razreda.

Kdaj ste spoznali slovenske komuniste, kdaj ste prvič stopili z njimi v stik?

»V sokolski organizaciji smo tako kot drugi prav dobro vedeli za komuniste, nismo pa vedeli, kdo so in kdo je v vodstvu. Prvič sem se srečal s komunisti 14. januarja 1941. leta v kavarni pri Majcnu, kamor smo prišli na pogovor z dr. Beblerjem, dr. Dermastio in dr. Ravniharjem člani Sokola: Polič, Franjo Lubej in jaz. Naš dogovor je bil jasen, brez kakršničkoli političnih predpostavk. Sokoli smo sprejeli komuniste kot politično organizacijo, edino, ki je dala pobudo za obrambo domovine. Takrat je bilo že vendar vsakemu pametnemu človeku jasno, kako naš uradni fašistični režim rine v izdajstvo Jugoslavije.

Že na tistem sestanku pri Majcnu je bilo dogovorjeno, da bo naše nadaljnje sestajanje s komunisti strogo ilegalno in po dogovoru s sokolskimi tovariši sem vzdrževal zvezo na eni strani jaz, na drugi strani pa je bil to Boris Kidrič. Njemu sem tudi pojasnil usmerjenost Sokola in naš odnos do klerikalcev.

Kakšen pa je bil sestav sokolskega članstva?

»Ni bilo tovrstnih pravil. Osnovna naravnost je bila narodna zavest in bojevali smo se proti dvojnosti oziroma razdvojenosti, kakršno je v ljudeh sprožal vpliv cerkve, razdvojenosti med dejanjem in verovanjem.

Pogosto omenjate vpliv cerkve na Slovenskem med obema vojnama. V odločilnem času vojne pa je večina Slovencev stopila na stran Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Je bi to tudi odraz dvoličnosti uradne cerkve?

»Ljudje so ob polomu vseh slovenskih političnih strank in ob gluhosti katoliške cerkve za nacionalne zahteve Slovencev izbrali tako rekoč edino odprto pot.

Že razkosanje Slovenije v letu 1914 je bilo slovenskemu narodu grožnja. Slovensko zemljo so delili »za nagrado« mimo narodove volje in besede. In že leta 1918 je marsikatera možnost propadla zaradi »politične žalosti« v Ljubljani. Najbrž tudi mene ne bi bilo med ustanovitelji OF, če bi ne bil doživel tistega, tako žalosnega leta 1918 in razkosanja Slovenije.

Kako pa ste si predstavljali odpor proti okupatorju?

Zdrav duh v zdravem telesu ni le puhlica

»Samo z bojem! Načelo samoodločanja ima izjemno moč. Sploh pa se je treba bojevati proti nasilju.«

Tudi v Tomačevem ste se sestali z nekaterimi člani komunistične partije?

»Da, tam sem srečal tovariša Kidriča, Beblerja, Leskoška in Marinka. Tudi tam smo se pogovarjali o vsebini našega sodelovanja. Moj zadnji sestanek s tovarišem Kidričem pred ustanovnim sestankom OF pa je bil v ljubljanskem Tivoliju. Na ustanovnem sestanku sem kot predstavnik Sokola sprejel program brez pripomb in nekateri tovariši so bili kar malo začudeni.«

Vedno v prihodnost uprt pogled

Kje ste bili, ko se je začela druga svetovna vojna?

»Tisti čas sem nadomeščal prijatelja, sodnika v Višnji gori. Takrat so se dogodki neverjetno hitro vrstili. Desetega aprila je bila razpuščena starojugoslovanska vojska, že enajstega pa smo zvedeli, da prihajajo Nemci čez Podkoren. Italijane pa je šel sprejemati Natlačen...«

»Enajstega sem telefoniral na banovino in vprašal, kdo je na oblasti, odgovor pa je bil, »ne vemo«. Tako smo v Višnji gori s takratnim tajnikom Nadraham sklicali občinski odbor, da prevzame oblast, da bi med prebivalstvom ne zavladala panika.«

Vse do triinštiridesetega, februarja, je Jože Rus preživel v Ljubljani, in prav na dan, ko so ga prišli iskat okupatorji, da bi ga zaprli, se je mudil v Višnji gori... Spominov na partizanska leta niti nisva ubujala prenatanko. Vse polno jih je: od Baze 20 do Jajca in Avnoja, od Jove planine pa spet do Baze 20. Bogati spomini so to, polni imen ljudi, pomembnih dogodkov in odločitev. Po vseh partizanskih in organizatorskih poteh pa ga je vodila njegova osnovna ideja – narodna zavest, tista zavest, ki je najožje povezana s pojmom skupnosti. Lahko bi ga še spraševali o tem in onem iz tistih dni, toda človeka, ki je tako živahen, ki se tako živo zanima za vse, kar se ta hip dogaja okrog njega, smo skoraj morali povprašati še o pogledu na današnji čas. Pa smo zasukali vprašanje takole: **tovariš Rus, povejte, prosim, kaj vas najbolj jezi danes, s čim se ne strinjate in kaj menite, bi moralo biti drugače?**

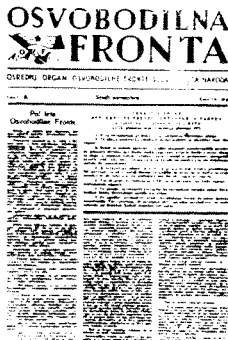
»No, če začnem zunaj naših meja, potlej lahko rečem, da me jezi, da vodstvo Sovjetske zveze ne vodi revolucionarne poti v socializem oziroma ne upošteva tako pomembne stvari, kot je samoodločanje narodov.«

Kaj pa pri nas, doma?

»Naše stanje ocenjujem za razmeroma ugodno. Seveda pa je vse, kar je v navzkrižju z dejanskim stanjem naše Jugoslavije, uperjeno proti bratstvu in enotnosti, kajti nenehno se moramo zavedati, da je bila pri nas izvršena samoodločba narodov, in to je velika stvar! V narodnoosvobodilnem boju smo si to izbojevali za visoko ceno življenj in AVNOJ, to je bilo nekaj čudovitega, spontanega, česar ni mogoče zanikati z izzivi kakršneoli vrste.«

Josip Rus-Andrej, klen mož skoraj pri devetdesetih, nerad govori o sebi. Bolj je navajen pripovedovati o dogodkih, ki jih je tudi sam doživljal. Naj na koncu tega pogovora vendarle rečemo nekaj besed še o njem samem. Prav gotovo bi ne učakal teh častitljivih let in bi ne ohranil takšne svežine duha, ko bi v svojem življenju ne bil dosleden prav do vsega, kar je počel. Še vedno mu je korak prožen in misel jasna in kdove, če se kdaj z nasmehom zazre v svojo prehojeno pot, ki je bila nadvse ravna, četudi včasih težka in polna odrekanih.

B. Ž. J.

HPRBEHA BACTABA

1. MAJ 1920.

Vojaški napad nacistične Nemčije na Jugoslavijo 1941. leta ni bil nepričakovan. Presenetila je silovitost napada na neoboroženo ljudstvo, ki je v demonstracijah 27. marca v glavnih in ostalih večjih mestih naše dežele zahtevalo preklic pogodbe o pristopitvi v zvezo Rim – Berlin, ki so jo podpisali predstavniki vlade Cvetković – Maček na Dunaju. Največje človeške žrtve so bile ob napadu prizadete prebivalstvu Beograda, ki so ga prebudile 6. aprila zjutraj nemške zračne eskadrilje. Po kratkem, a strahovitem bombardiranju je ostalo na stotine družin brez strehe, prek 2000 ljudi je izgubilo življenje, še več jih je bilo težko ranjenih.

Nemška letala so istega nedeljskega jutra preletavala Celje in okolico. Bili so znani veliki sprememb in dogodkov, ki so se potem vrstili z veliko naglico drug za drugim. Le nekaj dni po teh svarilnih preletih so celjski Nemci in petokolonaši pozdravljali prihajajoče Hitlerjeve enote. Slovence je prevzemala zla slutnja. Na Štajerskem so hitlerjanci že nekaj let podtalno širili govorice o prihajajočem »novem redu«, ko bodo morali iz teh krajev izginiti vsi po prvi svetovni vojni priseljeni Primorci in »Kranjci«. Celjske Nemce in nemškutarje je najbolj peklila narodna zavednost Primorcev, ki so morali zapustiti zaradi pritiska italijanskega fašizma svojo rodno grudo. V zraku je lebdelo vprašanje, kaj bo in kako bo s slovenskimi doseljenci. Predvidevalo in čakalo se je na nemške ukrepe. Toda nihče ni pričakoval, da bodo v preseljitvene načrte vključene tudi številne slovenske družine, ki so že stoletja prebivale na svoji zemlji, in da bo njihovo premoženje prišlo v roke prebivalcem nemške narodnosti iz Kočevskega, iz daljne Besarabije, Bukovine in Tirolskega. Novonaseljenci bi naj zagotovili nemškemu človeku prostor za »tisočletno nemško državo«, kot je začela razglasi in propagirati Štajerska domovinska zveza.

Ko je 11. aprila vkorakal generalmajor Hubert

Nikoli nismo klonili

sežiganja slovenskih knjig bo ostala za vselej grd madež in senca nad nemškim narodom. Prek noči so morali zginiti vsi slovenski napisi na trgovskih in gostinskih lokalih in raznih ustanovah. Ulice so dobile imena iz takratnih ali bivših avstrijskih časov (Adolf Hitler Platz, Prinz Eugen Str., Peter Rosseger Str. itd.).

Začetki nemškega nasilja

V napetem pričakovanju polnem zaskrbljenosti se je spraševalo na stotine slovenskih družin, kako in kdaj bodo začeli Nemci izvrševati predvojne grožnje pete kolone, ki je že vrsto let prikrito, včasih tudi odkrito širila vesti, da za tiste, ki so prišli na Štajersko po prvi svetovni vojni, ne bo prostora v Hitlerjevi državi. Čakati ni bilo treba dolgo. Dne 16. aprila so se začele prve aretacije v Celju, v naslednjih dneh v Vojniku, Škofji vasi, Frankolovem, v Sentiurju, Laškem in še drugod. Med aretiranimi je bilo največ učiteljev, profesorjev, sodnikov, advokatov, zdravnikov, inženirjev raznih strok, trgovcev, obrtnikov, kmetov in duhovnikov. Iz delavskih vrst so bili aretirani tisti, ki so sodelovali v Sokolu, Vzaje-

v juniju in juliju so sledile premestitve zaprtih v Maribor. Tja so Nemci pripeljali njihove žene in otroke. Iz kasarn v Melju je potem sledilo izgnanstvo. Iz nemških podatkov je razvidno, da bi naj bilo po Hitlerjevi zapovedi »napravite mi to deželo spet nemško« izgnanih iz Štajerske 260.000 Slovencev. Okupatorju je uspelo izgnati le okoli 80.000 oseb, kajti razmere so se spreminjale v škodo Nemcev pri nas in še bolj v Srbiji, kjer je prišlo ponekod do obsežnih vstaj kot na primer v okrožju Užice. Iz Celja je bilo izgnanih 1080 oseb, iz okolice 499. Iz Maribora je bilo odpravljenih 26, iz Brestanice 7, skupno 33 transportov. Nekaj tisoč ljudi je zbežalo iz Štajerske v Ljubljansko pokrajino in na Hrvaško, posebno iz Obsotelja in Posavja.

Ustanovitev pokrajinskega komiteja KPS in začetek osvobodilnega gibanja

Komunistična stranka Jugoslavije je bila v predvojnem obdobju najbolj preganjana stran-

je in odgovoren za oboroženo vstajo na Štajerskem, tu sta bila še prof. Leon Novak in kasneje Blaž Röck, študent, oba dolgoletna organizatorja v revolucionarnem delavsko-kmečkem gibanju. Novak je deloval na mariborskem območju, Röck pa v Šoštanju, Celju in med študenti v Zagrebu. Člani komiteja so se vse do meseca julija pogosto zadrževali v zanesljivem zatočišču pri Kožuhojih (po domače Psanovih) v Škofji vasi pri Celju.

Proti koncu aprila so se že sestali člani vojnega komiteja za celjsko partijsko okrožje, ki je pokrivalo današnje občine Celje, Žalec, Mozirje, Šoštanj in del občin Šentjur ter Laško. Ob Savinji, blizu Petrička, so Peter Stante, Milan Boršič, Ivan Plaskan, en član partije iz Zabukovice in najbrž tudi predstavnik iz Šoštanja (op. FF: ob povojni rekonstrukciji se Stante in Boršič leta 1961, ko sta mi dajala razna pojasnila, nista mogla spomniti imen prisotnih na sestanku) govorili o predvideni vojni med Nemčijo in Sovjetsko zvezo, in da je treba začeti zbirati orožje in municijo.

Sredi maja je prišlo do razdelitve okrožja na manjša območja in tako so bili določeni sekretarji za OK Savinjska dolina, za saleško-mislinsko in za celjsko okrožje, kjer je bil sekretar Franjo Vrunč in člani Peter Stante, Milan Boršič in Tone Grčar. Skojevska skupino je vodil Dušan Finžgar s 4-5 člani. Kmalu je prišlo do organizacijskih sprememb, saj so to zahtevale naglo se spreminjajoče razmere.

Izvolitev vodstva Osvobodilne fronte za Štajersko

Člani CK KPS so se zavedali, da bo boj proti okupatorju izredno težaven in da bo uspel le ob dosledni naslonitvi na vse napredne sile. V Ljubljani je uspelo vključiti v osvobodilno gibanje poleg komunistov tudi sokole, krščanske socialiste in pripadnike ostalih demokratično usmerjenih skupin in organizacij (Društvo kmetijskih fantov in deklet, pristaše bivše Kmečko-delavske stranke in še druge). V tem pogledu je imel PK KPS za Štajersko znatno težje stališče. Aretacije naprednih ljudi, predvsem tistih iz liberalnega kroga, so enostavno onemogočile pritegnitev sokolov v vodstvo organizacije. Zato so se 22. maja 1941 zbrali na Kojzici nad Rimskimi Toplicami le predstavniki komunistov in krščanskih socialistov in izbrali člane v pokrajinski odbor OF za Štajersko.

Zaveznitvo med sindikalno organizacijo krščanskih socialistov (Jugosl. strokovna zveza) in komunisti se je začelo že 1938. leta po vsej Sloveniji v akcijah za povišanje delavskih plač in za izboljšanje delovnih in življenjskih pogojev industrijskih in ostalih delavcev. Da bi sodelovanje tudi v novonastalih razmerah s krščanskimi socialisti dobro steklo, je poslal sredi maja Boris Kidrič, tedaj sekretar glavnega odbora Protiimperialistične fronte, kasneje preimenovane v OF, v Celje in Maribor Staneta Kovača, domačina iz Kompol pri Štorah, do 1939. leta zaposlenega tiskarja v Mohorjevi tiskarni v Celju. V Mariboru se je sestal z Martinom Koresom, Karlom Reberškom in Vladom Vidavom, a v Celju z Metodrom Hočevarjem, Cirilom Debeljakom in Jožkom Juračem. V Celju so se sešli v gostilni Zamparuti in odšli potem v Juračevo stanovanje. Po Kovačevi obrazložitvi položaja v Ljubljani so se dogovorili za sodelovanje s komunisti proti okupatorju. Tako je prišlo do znamenitega sestanka na Kojzici, ko so si v zavetju rudarskih revirjev segli v roke možje, ki so potem dosledno, večina do svoje smrti, neumorno delovali pri organiziranju narodnoosvobodilnega gibanja na Štajerskem. Vsi so se poznali med seboj. Sodelovali so v marsikateri akciji v korist delavskega razreda. Na Kojzici so predlagali in sprožili pobude za boj proti okupatorju predvsem

STANE KOVAČ, rojen leta 1917; do leta 1939 je bil tiskar v Mohorjevi tiskarni v Celju, zatem v centrali sindikata Jugoslovanske strokovne zveze v Ljubljani, 1914. leta član Vrhovnega plenuma OF, sodnik Vrhovnega sodišča SRS v pokoju, član sveta republike.

TONE GRČAR-JOHAN, rojen leta 1916; uradnik, član KPS od leta 1936; v Celju je deloval od spomladi 1940 kot sekretar MK KPS Celje, junija 1941 je prevzel vodstvo osvobodilnega gibanja v celjskem okrožju. Skozi šest mesecev v 1942. letu je bil sekretar OK Maribor. Padel je v boju z gestapovci v Celju 12. novembra 1942.

FRANJO VRUNČ-BUZDO, rojen leta 1910; učitelj, član KPS od 1933., v letih 1934-37 zaprt v Sremski Mitrovici, od 1938. do junija 1941. sekretar partijskega okrožnega komiteja za celjsko-savinjsko-mislinsko in saleško okrožje, prvi komandir Celjske čete, zajet v boju in ustreljen v Mariboru 24. avgusta 1941. Narodni heroj.

Lanz s svojimi četami v Celje, jih razmestil na svojem vojnem področju, je začela delovati tudi civilna politična in upravna oblast. Mestni župan je postal dr. Robert Himmer, pred vojno prokurist v velikem trgovskem podjetju Franza Zangergerja. Najodločilnejšo boso pri vseh občinskih ukrepih je imel graški Nemec dr. Heidinger. Za vodjo obsežnega celjskega okrožja, zajemalo je območje več današnjih občin srednje Slovenije, je bil postavljen deželni svetnik Anton Dorfmeister, dolgoletni pripadnik nacistične stranke, ki je že pred vojno prihajal v Celje pod imenom Berg. Dne 15. aprila je prišla v Celje policija državne tajne službe (gestapo). Uredila si je prostore nad mestnim javnim kopališčem in pozneje tudi v stavbi bivše Ljudske posojilnice. Nekako v istih dneh je začel delovati na šolskem področju Rudolf Rentmeister. Akcija zbiranja in

mnosti ali so bili poznani sindikalni organizatorji v mezdni in delovnih sporih, bodisi kot levičarji, socialdemokrati ali v sindikatu krščanskih socialistov (Jugosl. strok. zveza). Do konca aprila je bilo aretiranih iz mestnega področja tristo, iz okolice dvesto petdeset ljudi. Zapor celjske mestne kasarne so se polnili še kar naprej. V mesecu maju je bilo samo v Starem piskru zaprtih prek 700 oseb iz celjskega okrožja. Prve aretirance si je na inšpekcijskem potovanju 17. in 18. aprila po Štajerskem ogledal Heinrich Himmler, državni vodja za utrjevanje nemštva. Zapornike je spraševal po njihovih imenih in poklicih. Ko mu je ugledni celjski zdravnik dr. Steinfelser odgovoril, da je Slovenec, se je Himmler raztogotil, pljunil pred njega in ga nahrлил: »Sramujte se, niste vredni vašega tepega nemškega imena, ustreliti vas je treba!«

ka od oblasti vladajočega meščanskega razreda. Večina njenega članstva si je skozi vrsto let, posamezniki celo preko deset in še več let, jeklenila svoje življenjske nazore v ječah bivše Jugoslavije. Ta je bila v aprilu 1941. leta edina stranka in politična sila, ki je začela ustanavljati osvobodilno gibanje in pripravljati ljudstvo za oborožen boj proti nemškemu, italijanskemu in madžarskemu okupatorju.

V aprilu je CK KPS imenoval Pokrajinski komite KPS za Štajersko. Odgovorna naloga sekretarja je bila zaupana Slavku Šlandru. Triletna ječa v Sremski Mitrovici in skoraj desetletno partijsko delovanje je dalo komunistu Šlandru najboljšo življenjsko šolo in velike izkušnje. Šlandrovi sodelavci so bili Mihael Zidanšek, ki je bil tudi član vojnega komiteja pri CK KP Sloveni-

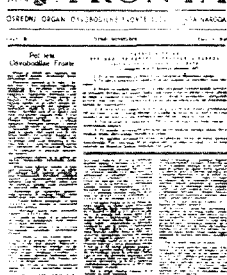

ИРБЕИНА ЗАСТАВА

1. MAJ 1920.

OSVOBODILNA
FRONTA

Slavko Šlander, Miloš Zidanšek in prof. Leon Novak. Govorili so iz svojih bogatih izkušenj v ilegalnem delovanju. Predstavnik partije za Maribor in Celje, Angel Besednjak in Tone Grčar, sta prikazala pripravljenost partijskih sil pri snovanju osvobodilnega gibanja. Krščanske socialiste so zastopali za celjsko območje Metod Hočevar in Jože Jurač, za mariborsko Martin Kores in Karel Reberšek, za rudarske kraje Lojze Lešnik iz Rečice pri Laškem, Vinko Ustar iz Zagorja in Alojz Diacci iz Sevc nad Laškim. Dogovorili so se, da bodo sodelovali pri ustanavljanju okrožnih in krajevnih odborov OF, širili mrežo osvobodilnega gibanja s komunisti in pripravljali krščanske socialiste za oboroženi boj.

Prva akcija – mladinska akcija nastanek odborov OF

Po nalogu, mogoče le priporočilu mestne partijske organizacije so izvedli člani SKOJ prvo akcijo proti okupatorju v Celju. Zvečer pred prvim majem so raztrosili letake s protinemško vsebino od Glazije do Levca. Na leseni ograji športnega prostora, na Butejevem mostu in še drugje so bila napisana gesla proti Hitlerju. Ta akcija ni zahtevala žrtve. Policijski aparat je le še opazoval. Zato so pa bile precejšnje žrtve po drugi akciji, izvedeni iz mestnega centra v razne smeri v noči na 7. julij, je bilo podobno v raznih predelih Štajerske, tako v Savinjski, Šaleški dolini in na mariborskem območju, v revirjih in še drugod. Tedaj je gestapo aretirala več celjskih mladincev, večina je bila ustreljena.

Kljub težkemu položaju, v katerem je bila partijska organizacija, so v Celju in okolici stekle priprave za nastanek zaupniških skupin in odborov OF. Zaradi aretacij in izgnanstva se je položaj spreminjal iz tedna v teden. Zmanjševalo se je število komunistov in enako tistih pristav, ki bi bili pripravljeni vstopiti v oboroženo enoto.

Po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo je PK KPS za Štajersko odločil, da prevzame odgovornost za politično delovanje v okrožju Tone Grčar, medtem ko sta bila Franjo Vrunč in Peter Stante zadolžena za ustanovitev partizanske enote. Organizacijske povezave so se stekale pogosto v samem Celju in to v raznih večjih ali manjših gostinskih lokalih, v slaščičarnah ali pa v stanovanjih pripadnikov osvobodilnega gibanja, ki so dajali na uporabo tudi prenočišča in vzdrževali javke, kjer so organizatorji gibanja ali njihovi kurirji prejeli zaupna sporočila in naloge za nadaljnje delo.

Velik prispevek prebivalstva za svobodo

Osvobodilno gibanje se je v prvih mesecih širilo, čeprav se je mreža OF skoraj tedensko spreminjala. Nekateri njeni člani so morali zapustiti mesto in se uvrstiti med ilegalce brez stalnega bivališča, mnogi so bili dodeljeni na delo v druga področja. Tako jih je ostalo od predvojne skupine šestdesetih organiziranih komunistov v mesecu juliju le še približno tretjina, a od njihovih predanih somišljenikov, ki so prostovoljno izvrševali razna naročila in dajali vso pomoč, le še približno trideset družin.

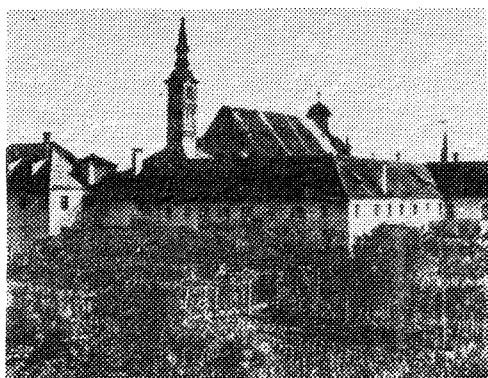
Ko nam je danes po raznih pričevanjih preživelih udeležencev iz medvojne dobe poznano, da je bil 6. julija 1941 sestavljen v nekdanji Rakunovi hiši na Ljubljanski cesti prvi odbor OF za Celje, istega dne tudi okrožni odbor OF v Govcah nad Laškim, štirinajst dni zatem je bila ustanovljena Celjska četa, postane naše spoštovanje do vseh, v odboru in četi delujočih in bojujočih se mož in žena, še dosti večje.

Imena prvih članov odbora OF za Celje, sekretar je bil Tone Grčar-Johan, imena članov okrožnega odbora in partijskega komiteja in imena borcev Celjske čete, katere komandir je bil Franjo Vrunč-Buzdo in komisar Peter Stante-Skala, ne bodo nikoli zbledela, čeprav vemo, da je prvi odbor deloval le nekaj mesecev in da je bila četa razbita po štiridesetih dneh. Tudi okrožni odbor je obstajal le tri mesece. Toda delo članov obeh odborov in borcev prve partizanske enote, ki si je nadela ime po mestu, iz katerega je izšla, je bilo tako pomembno, da bo ostalo trajno vpisano v zgodovino celjskega območja in vsega slovenskega naroda. Položili so temeljni kamen naši svobodi.

Franjo Fijavž

Ilegalna lista celjskih političnih zapornikov iz 1941

Dne 11. aprila 1941 so enote prve divizije planinskih lovcev nemškega 49. korpusa zasedle Celje. Obenem je bil okupiran ves jugozahodni del slovenske Štajerske, ki je nekaj dni zatem postala nemška pokrajinska enota Spodnje Štajerske z nacistično civilno upravo. Nemci so takoj začeli z načrtnim raznarodovanjem okupiranega ozemlja, pri čemer so uporabljali za vodilo razvpite Himmlerjeve smernice, ki jih je bil državni vodja SS izdal 18. aprila 1941 ob svojem obisku v Mariboru. Ukazal je takoj izseliti vse slovensko izobraženstvo, vse tiste Slovence – predvsem Primorce, ki so se bili na Štajerskem nastanili po letu 1914, vendar je treba med njimi odbirati »rasno posebno dragocene elemente«, primerne za preselitev v Nemčijo. S slovenske zemlje je bilo treba izkoreniniti prebivalstvo ob-savskega in obsočnega pasu (brežiškega tri-

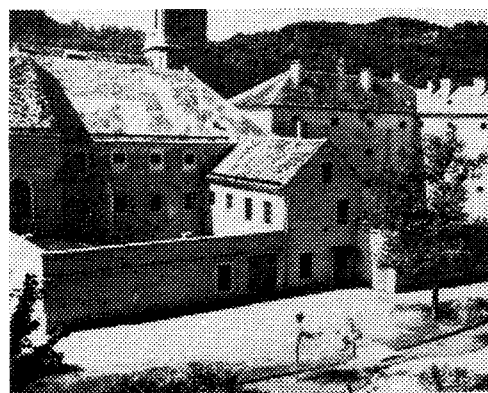

Nekdanji kapucinski samostan v Celju

kotnika) na novih mejah nemškega rajha, pa tudi vse tiste vaške prebivalce, »ki očitno kažejo primese tuje krvi«.

Že nekaj dni pred Himmlerjevim navodilom, zlasti pa neposredno zatem, so začeli Nemci po vnaprej pripravljenih seznamih, ki so jih sestavili pripadniki petokolonskega Kulturbunda, zapirati zavedne Slovence, zlasti izobražence in vidnejše člane naprednih in nacionalističnih organizacij. Prve Celjane so npr. pozaprl že v noči s 16. na 17. april, v Laškem v naslednji noči, v dnevih okoli dvajsetega pa so izpeljali aretacije po vsem širšem celjskem okolišu. Aretirane so sprva zbirali v večjih krajih celjske okolice (npr. v sokolska domova v Laškem in Vojniku, sodni zapor v Gornjem gradu), kaj kmalu pa so jih prepeljali v Celje, sprva še v mestno kasarno, zatem v Stari pisker in kapucinski samostan.

Prvi jetniki kapucinskega samostana so bili

Celjski sodni zapor Stari pisker, med vojno mučilnica in morišče zavednih Slovencev

Laščani, inteligenca, politični prvaki, kulturni in prosvetni delavci, nato so se jim pridružili posamezni Celjani, okoličani in Savinjšani. O številu vseh zaprtih lahko le ugibamo, nedvomno pa je bilo v samostanu nad 200 ljudi, od tega 80 duhovnikov. Ostali so bili izobraženci, uradniki, trgovci, obrtniki... Čeprav je bil jetniški režim v kapucinskem samostanu precej blažji kot v Sta-

rem piskru – zaprti so imeli celo svojega »ekonoma«, ki je dobival od Nemcev vsak teden določeno vsoto denarja in odhajal kupovat hrano v mesto, občasno so smeli iz zapora tudi nekateri duhovniki, ker je bilo treba izdati goro matičnih potrdil, potrebnih za nacistične rasne preiskave – ga je bilo treba spoštovati. Zlasti je bila mučna in poniževalna prisilna telovadba. Dvakrat dnevno so morali po poldrugo uro vaditi do onemoglosti. Gestapovci so jetnike zasliševali, celjski kulturbundovci so jih prihajali zasramovati, toda sprva so lahko sprejemali obiske in pakete. Zapor so bili v kapucinskem samostanu le začasno. Že sredi maja 1941 so odvedli prvi transport bodočih izgnancev v Rajhenburg, 25. junija je bil samostan povsem izpraznjen in pripravljen za svojo bodočo vlogo zbirnega centra naropane slovenske kulturne dediščine.

Razmere v Starem piskru so bile veliko slabše. Namci so tja privedli tiste zavedne slovenske ljudi, ki so se jim s svojim predvojnimi delovanjem zdeli še posebej nevarni. Jetnike – konec maja 1941 jih je bilo 179 – so dobesedno natlačili v majhne celice (tako je npr. v prostoru za 6 ljudi v nemogočih razmerah bivalo kar 17 zapornikov), hrana je bila slaba, za vsak najmanjši prekršek so jih neusmiljeno pretepali; še zlasti so se pri tem izkazali celjski kulturbundovci. Na dnevnem redu je bila obvezna telovadba, ki se je običajno sprevrgla v pravo mučenje, zasliševanja in poniževanje...

Zatorej ni čudno, da se je prvo ilegalno glasilo celjskih zapornikov porodilo med zaporniki v celjskem kapucinskem samostanu, kjer so bile razmere normalnejše. Kapucinski Toti – ime je tako kot njegov mlajši vrstnik v Starem piskru dobil po priljubljenem »Totem listu«, ki ga je

skim Totim, ko so bili iz kapucinskega samostana tja premeščeni nekateri Dobrčani, duhovnika Franjo Urleb in Drago Lesjak, posestnik Jože Rošar in trgovec Anton Fleré, in s seboj prinesli izvod lista kapucinskih jetnikov. Navdušeni jetniki Starega piskra so v celici 33 sestavili redakcijski odbor svojega »glasila pol. internirancev v celjski jetnišnici« – Totega Starega piskra. Njegova urednika sta bil odvetnik iz Gornjega grada dr. Ervin Mejak (1899) in braslovški učitelj Juro Toplak (1907), sodelovali pa so še: študent Drago Rozman iz Šmartnega ob Paki, ki je tudi ohranil edine danes znane izvode Totega Starega, pa učitelja Drago Predan iz Mozirja in Drago Rebernik iz Vojnika. Ugodne razmere za izdajo prve številke so nastopile za binkošti, 1. junija 1941, ko so odšli nemški stražarji na izlet v Logarsko dolino, slovenski upravnik zapora Zavec ter paznika Hauptman in Borštner pa so dr. Mejaku in Toplaku omogočili, da sta na pisalni stroj razmnožila nekaj izvodov Totega Starega. S papirjem so ju oskrbovali Toplakova mati in slovenska paznika. Vsega so izdali morda kar štiri številke, brez dvoma pa tri, vendar je bila verjetno samo prva razmnožena na pisalni stroj, ostale pa so razširjali med sojetnike v rokopisu. Nekateri številke – danes poznamo le prvo in drugo – so bile tudi ilustrirane. Karikature sta risala Drago Rebernik in neki novinar iz Maribora, katerega ime se je do danes pozabilo, čeprav je tudi sicer sodeloval pri izdajanju lista. Toti Stari je začel prihajati na svetlo prav v zatišnem trenutku pred prvim valom izseljevanja slovenskih ljudi v Srbijo, zato mu usoda ni bila naklonjena. Dne 7. junija je odšel na pot prvi transport izgnancev, zato so se že prej začela velika premeščanja zapornikov. Dne 5. junija so bili neka-

Prisilna telovadba na dvorišču kapucinskega samostana

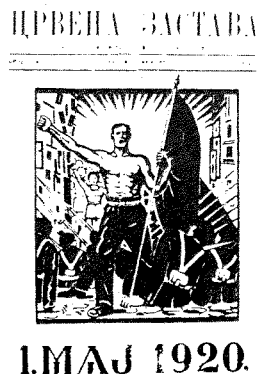
pred vojno v Mariboru izdajal humorist Božo Podkrajšek – je začel izhajati 8. maja 1941, do 20. junija pa je izšlo kar pet števil, nekatere celo na štirih straneh. Pobuda za izdajanje lista je nastala med zaprtimi Laščani, ki jih moramo imeti tudi za najpomembnejše – žal večinoma anonimne – sodelavce prvih štirih števil. Organizator in urednik lista je bil ravnatelj pivovarne Laško Franjo Vilhar (1889–1964), ki je pritegnil k sodelovanju advokata z Vranskega dr. Jožeta Gračnerja, dr. Frana Roša, odvetnika in dolgoletnega župana v Laškem, kaplana Franca Bohanca iz Vranskega in Savinjščana Jakoba Sema, sicer kaplana pri Sv. Barbari v Haložah. Pri izdajanju sta sodelovala tudi Laščana Peter Hrstelj in Otmar Križnik. Po srečnem naključju so se nam ohranile rokopisne predloge za prve štiri številke in vseh pet šapirografiranih števil. Peto so izdali duhovniki sami, saj tedaj drugih zapornikov ni bilo več v samostanu, uredil in razmnožil pa jo je znani veseljak, kaplan Jakob Sem (1908–1942), ki so ga naslednje leto zverinsko umorili ustaši v taborišču Jasenovac. Uredniki so šapirograf, kemično črnilo in papir dobili od kapucinov. List je izhajal v približno dvajsetih izvodih, zadnja številka pa s precej višjo naklado. Prve štiri številke so bogatile lepe karikature slikarja Alberta Sirka, učitelja risanja na celjski gimnaziji.

V Starem piskru so se seznanili s Kapucin-

teri piskrski jetniki prepeljani v zbirno taborišče Rajhenburg, med drugim tudi dr. Ervin Mejak in Drago Predan. V naslednjih dneh so Nemci razselili tudi druge, vendar je bila usoda večine med njimi enaka – izgnanstvo v Srbijo. Toti Stari pisker je tako prenehal izhajati.

Kapucinski Toti in Toti Stari pisker gotovo nista imela nobenih visokoletečih literarnih namenov. Zastoj bi v njunih besedilih iskali Domovino, obup zaradi njenega poraza, pripravljenost na odpor. Le izjemoma izražajo teksti občutje negotovosti, zaskrbljenosti za usodo zaprtih. Prevladuje igriv optimizem, poln humorja, lista sta namenjena jetniškimi »sodrugom«, »so- trpinom«, zato se norčujeta iz njihovih drobnih, vsakdanjih pripetljajev in smešita razmere v zaporu ter osovražene nemške mučitelje. Že s svojim izhajanjem sta izpričevala neuklonljivi slovenski duh, ki je s šalo in zbadljivkami bodril zapornike in jim pomagal premagovati negotovost, ki jih je mučila, saj o svoji prihodnosti dalj časa niso nič vedeli. Zavedala sta se, da bo nekoč pomembna tudi njuna dokumentarna vrednost, saj je med razlogi za izdajo prve številke Totega Starega piskra tudi potreba, »da tako ohranimo vsaj del spominov...«. Svoje poslanstvo sta lista odlično opravila in ostajata do danes edinstven dokument tistih težkih dni.

Janez Šumrada

V povojnih letih je bilo objavljenih več razprav, ki kritično prikazujejo stanje in dogodke v Posavju leta 1941. Objavljeni pa so bili tudi prispevki, ki so izredno pomanjkljivi in nekritični ter ne upoštevajo dognanj raziskovalcev. Mislim, da bi morali upoštevati izjemen položaj Posavja in Kozjanskega ne samo v letu 1941, ampak tudi ves čas do leta 1945.

Prebivalci Posavja od Zidanega mosta do Sotle in Gorjancev so doživeli v letu 1941 bistveno drugačno usodo, kot so jo doživeli prebivalci ostalih delov Slovenije. Na tem ozemlju se je leta 1941 zvrstilo največ dramatičnih dogodkov v Sloveniji – izseljevanje naprednih Slovencev, streljanje prvih slovenskih talcev, splošen nacistični izgon, ki je zajel več kot 35.000 prebivalcev Posavja, aktivnost Brežiške čete, prezreti pa tudi ne smemo akcij Štajerskega bataljona in dolenskih partizanskih skupin v okviru načrta preprečitve izгона Slovencev.

Zgodovinska dogajanja v Posavju leta 1941 so v tesni medsebojni povezavi in imajo globoke korenine v obdobju med obema vojnoma. Preselitev in izgon slovenskega prebivalstva so pripravljali že pred okupacijo nacisti, združeni v Kulturbundu, odpor in boj za socialno in nacionalno osvoboditev pa je večletno delo Partije.

Posavje je bilo med vojnoma izključno agrarno območje, kjer ni bilo močnejšega delavskega središča. Največ zaposlenih je bilo v rudniku Senovo, nekaj v tovarni Celuloze na Vidmu (Krško), v Kopitarni in Jugotaninu v Sevnici in rudniku v Karmelju. Zaposleni so bili večinoma majhni kmetje, pravega proletariata je bilo malo. Višek delovne sile si je iskal zaposlitev v Zagrebu ali v tujini. V letih po prvi svetovni vojni so bili člani partije v glavnem železničarji. V tridesetih letih pa so se partijske vrste okrepile z delavci, študenti, dijaki, obrtniki in tudi malimi kmeti. Ogromno propagandistično delo je opravil Maks Stermecki, eden najbolj sposobnih organizatorjev in teoretikov Partije v Sloveniji. Z njim so sodelovali številni člani in simpatizerji Partije od Sevnice do Dobove, ki jih vseh v tako kratkem sestavku ni mogoče navesti.

Da si je Partija pridobila vpliv in moč v Posavju lahko dokazujemo iz uspehov ljudsko-frontnega gibanja, s podpisniki razglaša »Kaj hočemo«, števila borcev v španski državljanski vojni iz Posavja, podpisniki za društvo prijateljev Sovjetske zveze in zbiranja rdeče pomoči. Tik pred vojno so obstajale partijske celice in javke v Sevnici, Telčah, na Senovem, v Brestanici, Krškem, na Starem Gradu, Vel. Podlogu, Kostanjevici, Brežicah, Brezini, Dobovi. Vzporedno z razvojem partije se je krepil tudi SKOJ (Brežice, Krško, Brezina pri Brežicah).

Kljub temu, da se Partija v Posavju ni mogla upreti na revolucionarne tradicije, je bil njen vpliv dokaj močan predvsem med obrtniki, železničarji, intelektualci. Težje pa je partija prodirala med kmečko prebivalstvo. V Posavju je prevladovala drobna kmečka posest, ki je bila pred vojno v hudi krizi. Majhni posestniki so v stari Jugoslaviji raje prisluhnili nacistični propagandi kot idejam Partije. Za večino je bilo socialno vprašanje važnejše od nacionalnega obstoja. Skrb za lastne boljše življenjske pogoje je bila močnejša od narodne zavesti. Tako razpoloženje je spretno podpirala tudi nemška propaganda. Pripadniki Kulturbunda so tudi v Posavju budno pazili na delo narodno zavednih Slovencev. To se je pokazalo takoj po nemški zasedbi Posavja 10.–11. aprila 1941. Prve dni po okupaciji (17. aprila) so začeli Nemci aretirati zavedne Slovence. Pri tem so jim vneto pomagali pripadniki Kulturbunda, ki so že prej pripravili vse spiske oseb. Pri teh akcijah so Nemci postopali nekoliko drugače kot v drugih krajih Spodnje Štajerske. Aretiranje so naložili v avtobus z napisom Luftreisefahrten (Izletniško potovanje), jih odpeljali na nemško-hrvaško mejo pri Bregani in jih s kovčki pustili sredi ceste, ne da bi jih predali hrvaškim oblastem. Prvi trije avtobusi so odpeljali 21., 22. in 23. aprila. Tako so v prvih tednih okupacije izgnali prek hrvaške meje 228 prebivalcev Posavja. Posebno veliko teh pregnancev je bilo iz Brežic in Sevnice, to pa predvsem zaradi moči in zagrizenosti dela Kulturbunda pred vojno.

Drugo skupino 418 oseb so Nemci izgnali na Hrvaško in v Srbijo od julija do septembra 1941. Če k temu številu prištejemo še skupino, ki so jo izgnali v prvih tednih okupacije, lahko ugotovimo, da je bilo do konca septembra iz Posavja izgnanih na Hrvaško in v Srbijo 664 oseb.

Posebno poglavje v zgodovini Posavja v letu 1941 pomeni izgon večine kmečkega prebivalstva jeseni 1941. To dejanje predstavlja največjo nacistično akcijo, saj je bilo število izgnanih

Posavje v letu 1941

večje od števila vseh slovenskih izgnancev na Hrvaško in v Srbijo. Namen te nacistične akcije je bil, da bi s popolnoma nemško naseljenim obmejnim pasom obvarovali štajersko prebivalstvo pred slovenskimi nacionalnimi vplivi. Mnogi izgon prebivalcev iz Posavja so začeli načrtovati že v mesecu juniju 1941, vzporedno s tem pa so načrtovali naselitev kočevskih in drugih Nemcev. Planirali so, da bodo izgnali od 15. septembra do 31. oktobra na Hrvaško 65.000 prebivalcev Posavja. Pri izvedbi načrta so se pokazale številne težave in nesoglasja. Preselitev Slovencev iz Posavja na Hrvaško je bila povezana s preselitvijo Srbov iz Hrvatske v Srbijo. Hiter vzpon in moč narodno osvobodilnega gibanja v Srbiji in na Hrvaškem je preprečil izvedbo načrta.

V oktobru 1941 so se nacisti odločili in izdelali načrt o izgonu slovenskega prebivalstva v Nemčijo. Letak, ki razglasa izgon, je datiran z 20. oktobrom in so ga razobesili v Posavju 20. in 21. oktobra 1941. V letaku označeno preselitveno

območje je nekoliko manjše, kot je bilo prvotno predvideno. Iz letaka so ljudje izvedeli samo to, da jih bodo izgnali v Nemčijo. Večina je nasedla nemški propagandi o odškodnini in je mirno čakala na preselitev. Tisti pa, ki niso verjeli nemški propagandi, so se umaknili na nepreselitveno območje ali pa pobegnili prek meje v Ljubljansko pokrajino ali na Hrvaško.

Preselitev so kljub slabemu vremenu izvedli zelo hitro. Ljudi so s kamioni in avtobusi vozili v Rajhenburg, kjer so imeli v gradu zbirno taborišče. Tu so jih popisali, vsak je dobil številko in posebno izkaznico, popisali so tudi njihovo premoženje. Iz zbirnega taborišča so jih dnevno vozili s posebnimi transporti v različne nemške pokrajine.

Preselitveno akcijo so začeli 23. oktobra. Do 15. decembra so že izgnali 35.000 prebivalcev. Življenje večine slovenskih izgnancev v številnih taboriščih širom po Nemčiji je bilo izredno trdo. Več družin je živelo v enem prostoru z eno in dvo nadstropnimi pogradi. Dnevni pregledi,

apeli, grožnje in slaba prehrana so v njih vzbujali še večjo željo po vrnitvi.

Po izselitvi slovenskega prebivalstva iz Posavja se začne novo poglavje v zgodovini. V Posavje prihajajo transporti z novimi naseljenci, kočevskimi in drugimi Nemci, ki so jih naselili na izpraznjene slovenske domove. S tem pa izganjanja Slovencev še ni bilo konec, nadaljevalo se je tudi v prvi polovici leta 1942.

Leto 1941 pomeni tudi v zgodovini osvobodilnega boja v Posavju zaključeno celoto. Vse partijske in skojevske organizacije, ki so nastale pred vojno, so nadaljevale z delom. V začetku so bile brez prave povezave in posebnih navodil za delo. Že v mesecu juniju 1941 (mogoče konec maja) so se sestali člani Partije iz Posavja v kraju, ki se imenuje Penk (med Brestanico in vasjo Rožno). Preživeli udeleženci so ta sestanek ohranili v spominu kot konferenco posavskih komunistov. Sestanka se je udeležilo od 20 do 30 članov Partije, vodil ga je Slavko Šlander. Obravnavali so zaključke in naloge, ki jih je sprejel CK KPS v začetku junija 1941.

Po tej konferenci so začeli pripravljati oboroženo vstajo, zbirali so orožje, strelivo in drugo vojaško opremo. Pripravili so posebne vaje, kako ravnati z orožjem. Razpečevali so ilegalno literaturo, ki je prihajala s Štajerske na Dolenjske. Brežiška in dobovska skupina sta poleti 1941 ilegalno spravila prek nemško-hrvaške meje španske borce, ki so se vračali domov prek Nemčije.

Osemindvajseti julij je bil usoden za Krško partizansko skupino. V Krško je pripotovala kurirka pokrajinskega komiteja KP za Štajersko, ki je prinesla propagandni material. Na dogovorjeni javki je ni nihče pričakoval. Ko je iskala vezo, je izdajalec odkril v njeni torbici propagandni material, in to takoj javil nemški policiji. Z izdajo se je začela katastrofa. Vsi člani krške skupine so se sicer tisti dan rešili v skrivno bivališče ter se nameravali naslednji dan umakniti. Našel se je še drugi izdajalec, ki je slučajno odkril njihovo bivališče in takoj javil policiji. Nemški policisti so jih v dopoldanskih urah 29. julija obkolili in zajeli 10 članov skupine. Zasliševali in mučili so jih v krških zaporih. Zjutraj 30. julija so jih v gozdu Dobrava pri Brežicah ustrelili, potem ko so si sami izkopali skupni grob. Dvojna izdaja je bila kriva, da se je okupatorju posrečilo uničiti krško partizansko skupino. S tem je bila razbita tudi partijska organizacija v Krškem in pretrgane so bile priprave na oborožen upor. V Sloveniji je bila to prva skupina, ki so jo Nemci ustrelili v znak zastraševanja ostalega prebivalstva.

Ne oziraje se na katastrofo krške partizanske skupine, so ostale organizacije KPS v Posavju nadaljevale s pripravami na oboroženo vstajo. Izvedli so tudi pomembno akcijo 13. septembra 1941 so minirali železniški nadvoz na Vidmu ter s tem ustavili promet na progi Zidani most–Zagreb za nekaj ur. To je bila prva akcija bodoče Brežiške čete.

Ko so sredi oktobra 1941 izvedeli, da bodo Nemci začeli z izgonom Slovencev iz Posavja v Nemčijo, so agitacijo za upor še povečali. K upor so skušali pridobiti prebivalstvo tudi z zgledom. Tako so 28. oktobra 1941 formirali Brežiško četo, ki je nato mesec dni izvajala akcije na celotnem preselitvenem območju od Sevnice do Dobove. V četo se je vključilo 18 borcev. Izdaja je botrovala tudi uničenju Brežiške čete. Dne 29. novembra (po nemškem viru 28. novembra) 1941 so nemške policijske enote obkolile četo v Kunejevem hramu na Gorjanah. V boju padli štirje borci, šest je bilo ranjenih, pet so jih ujeli ter jih skupaj odvedli v Podsredo in od tam v mariborske zapore, kjer so jih vse, razen enega, ustrelili kot talce. Rešili so se samo trije borci, ki ob napadu niso bili s četo.

Delo Brežiške čete, v kateri so bili, razen dveh, samo borci iz Posavja, pomeni junaški poizkus dvigniti prebivalstvo tega območja v upor, ter je sestavni del širše zasnovanega načrta CK KPS, tega območja v upor, ter je sestavni del širše zasnovanega načrta CK KPS, kako preprečiti preselitev. V ta načrt je bil vključen tudi pohod 1. štajerskega bataljona in predvidena ustanovitev Dolenjskega bataljona ter izvajanje akcij na preselitvenem območju. Načrt ni bil izveden zaradi izredno težkih vremenskih pogojev, moči okupatorja in nepripravljenosti terena.

Z uničenjem Brežiške čete je bil zadan hud udarec narodnoosvobodilnemu gibanju v Posavju. Zaradi izгона slovenskega prebivalstva, uničenja krške skupine in Brežiške čete so bile razbite tudi vse partijske organizacije. Okupatorju je tako uspelo pomiriti Posavje, toda ne za dolgo...

Marjan Gregorič

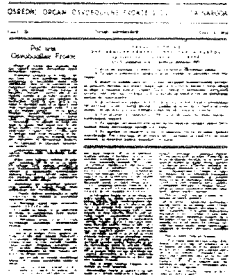

REPUBLIKA SLOVENIJA

1. MAJ 1920.

OSVOBODILNA
FRONTA

Ko je sovražnik vdrl v deželo, se mu je vojska le malokje uprla. Enote so razpadale. Četa, v katero je bil mobiliziran Leon Kavšček iz Vavte vasi, bi morala iti s Perjavice v Zagrebu na bojišče na madžarsko mejo, poslali pa so jo v čisto drugo smer proti Karlovcu. In tam je tudi doživel razpad vojske. V vrvežu in zmedu v tem mestu tiste dni je srečal rojake, študente iz Ljubljane, ki so bili prišli kot prostovoljci v Karlovac. Pet se mu jih je pridružilo in napotili so se proti Črnomlju. Spotoma so srečevali skupine vojakov, ki so se neorganizirano, brez častnikov, umikali iz Slovenije.

Kavšček je vso dolgo pot od Karlovca do Vavte vasi po prašnih cestah in gozdnih poteh nosil puško na rami. Hrvaški domobranci v Karlovcu so mu jo hoteli vzeti, a je ni dal. »Služil sem vojsko,« jim je dejal, »in vsaj to sem prislužil, da vzamem orožje s sabo!«

Po nekaj mesecih je isto puško dal na ramo kot partizan.

»Ko sem se vrnil v domačo vas, sem puško odnesel v gozd in jo skril. Nisem vedel, kaj je, kaj bo iz tega nastalo. Nato je prišla italijanska vojska. Vojakov je bilo kot listja in trave. Na našem območju, od Novega mesta do Roga, so imeli vse polno postojank, močno postojanko v Straži, postojanko v Soteski, na železniški progi v Birčni vasi, na Uršnih selih.

Nekega dne je prišel k meni domačin Franc Šali, predvojni komunist, nato Jože Ravbar, prav tako predvojni komunist. V naslednjih dneh smo imeli sestanek v goz-

»Fantje, borite se...«

so ga z močnimi silami vso pot zasledovali in napadali, tako da ni prišel do Brežic.

Leon Kavšček je prišel v Novomeško četo s sovaščanom Cirilom Kulovcem 28. oktobra. Spotoma je v gozdu vzel svojo puško, ki jo je bil skril, ko se je po razpadu jugoslovanske kraljeve vojske iz Karlovca vrnil domov.

»Na Gornjih Poljanah so naju čakali Maks Henigman, Janez Šalehar, Franc Picelj in krenili smo na Brezovo reber v taborišče Novomeške čete, ki je bilo skrito v gozdni podrasti pod zasneženimi vejami. Zapadel je namreč že prvi sneg. V taborišču smo pregledovali in preizkušali orožje. Dne 29. oktobra zvečer smo krenili na pohod proti Bučki. Na Frati smo se ustavili v logarski koči. Sprejela sta nas Jože Zupančič in tovarišica Justina, ki nam je skuhala večerjo. Bilo nas je kakih dvajset. Ponoči smo nadaljevali pot proti Mirni peči, prekoračili smo železniško progo in hodili naprej pod Trško goro. V Starem gradu smo se dopoldne ustavili pri menihih, usmilje-

Napad na Bučko so borci Novomeške in Mokronoške čete, skupno približno 30 borcev, začeli v noči s 1. na 2. november. Nemci so bili utrjeni v župnišču. Bili so v veliki premoči, poleg tega pa so napadalce odkrili, preden so napadli.

Borec Novomeške čete Janez Šalehar iz Dolža, ki danes živi v Dolenjskih Toplicah, od koder je takrat odšel k partizanom s puško, ki si jo je kupil sam, se spominja:

»Nismo še bili na položajih za napad, ko so že začeli streljati na nas. Pred napadom smo jim pretrgali telefonske žice. Mogoče so to ugotovili, in so bili zato bolj oprezní. Ali pa je bila vmes izdaja. Ne vem. Bila je mesečina. Z ognjem iz mitraljezov in pušk smo streljali v okna, skozi katera so švabi streljali na nas spodaj. Iz pritličnih prostorov smo jih pregnali tako, da smo jih obmetavali z ročnimi bombami. V nadstropje, kamor so se umaknili, pa nismo mogli prodreti, ker so streljali skozi okna in metali ročne granate. Streljali so tudi s podstrešja skozi line med strešnimi opekami.

bra Italijani zalotili v dveh hišah v Moravški gori.

Tam je bil na straži Maks Henigman. Ko je zagledal Italijane, je takoj ustrelil. Oni so zaropotali z vsem orožjem, kar ga je bilo. In bilo ga je precej! V hiši, v kateri sem bil jaz, smo popadali po tleh. Krogle so letele skozi okna in vrata in krušile omet s sten, da je frčalo na vse strani. Ko je skupina, ki je bila v drugi hiši, 50 metrov stran od nas, prisilila Italijane, da so se nekoliko odmaknili, smo izrabili priložnost in skozi majhno okno na zadnji strani hiše prišli ven. Usekali smo po Italijanih, da smo omogočili skupini v drugi hiši umik. Takrat je padel Maks Henigman iz Dolenjskih Toplic. Padel je tudi Ivan Bartol iz Novega mesta, en borec pa je bil ranjen. Maks je dobil rafa! v prsi. Jože Nose-Špan je med sovražnim ognjem skočil k njemu. Dvignil ga je na roke. Zadnje Maksove besede so bile: »Fantje, borite se, jaz ne morem več.« Glava mu je omahnila. To je bil njegov konec.

Po dveurnem boju so se partizani začeli umikati. Ko so hodili po pobočju hriba nad nekim zaselkom, so spet zagledali patroljo italijanskih orožnikov. Tudi oni so jih opazili. Toda ne eni ne drugi niso streljali. Partizani niso hoteli imeti sitnosti še z njimi, posebno še, ker so bili preutrujeni in lačni. Medtem se je znočilo. Vso noč so hodili po snegu. Prišli so v neko gozdarsko kočico in se v njej pogreli in odpočili. Vodiča so sumili, da jih ne vodi po pravi poti. Zato so ga odslavili in sami nadaljevali pot.

Leon Kavšček
(fotografija je bila posneta maja 1945)

Na fotografiji, ki je bila posneta kmalu po osvoboditvi, stoji v sredini Janez Šalehar (označen s puščico)

du pri nekem izviru in osnovali smo vaško zaščito. Naročeno nam je bilo, naj zbiramo orožje in strelivo. S sovaščanom Cirilom Kulovcem sva trosila tudi letake Osvobodilne fronte. Nekoč je malo manjkalo, da naju niso pri tem zalotili orožniki.

V oktobru ga je obiskal Jože Ravbar. »Treba bo iti pomagat partizanom Novomeške čete, ki gredo v neko pomembno akcijo!« mu je dejal. »Bomo pa šli!« je brez obotavljanja odgovoril Kavšček. V tem času se je namreč na Brezovi rebri nad Stražo pri Dolenjskih Toplicah že formirala Novomeška četa. Od glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet je dobila nalogo, naj sodeluje skupno z Mokronoško in Belokranjsko četo v napadu na nemško obmejno postojanko na Bučki. Namen akcije je bil preprediti Nemcem, da bi izselili Slovence iz občin Boštanj, Studenec, Bučka, Raka, Leskovec in Krško. Ljudje s tega območja naj bi se Nemcem tudi sami uprli in se pridružili partizanom. V istem času je 1. štajerski bataljon pod vodstvom Franca Rozmana-Staneta odšel iz Griž v Savinjski dolini na znani Brežiški pohod, toda Nemci

nih bratih. Niko Šilih se je pogovarjal z menihi. Dali so nam hrano.

Partizani Novomeške čete so bili večinoma mladi fantje, ki še niso odslužili kadrovskega roka v vojski. Leon Kavšček meni, da so bili malo brezbrizni. Ko so namreč v poznem popoldnevu prispeli nad Šmarješke Toplice oboroženi in oblečeni deloma v uniforme kraljeve jugoslovanske vojske deloma v civilne obleke – je enemu šinilo v glavo, da bi se šli kopat. Večina je to tudi storila. Kavšček ni šel, ker se mu je takšno početje zdelo nepremišljeno. Kaj bi bilo, če bi v bližini nenadoma zaropotalo!

Četa je krenila naprej proti Bučki, ne da bi pričakala, kot je bilo domenjeno, Belokranjsko četo. Čakali so jo zaman, ker so jo med pohodom zasledovali in napadli vojaki italijanske divizije Isonzo. Od 29 partizanov jih je ostalo živih le osem. Borci Novomeške čete so se tako pred napadom na Bučko sešli le z borci Mokronoške čete. Z njo je bil med napadom na Bučko tudi Miha Marinko. Tam je bil tudi dr. Aleš Bebler. Njuna navzočnost je pomenila, da je poveljstvo slovenskih partizanskih čet pripisovalo temu napadu zelo velik pomen.

Po enournem boju smo se morali umakniti. Na bojišču je obležal smrtno zadet mitraljezec Saša Devi iz Ljubljane, iz Šiške. Ranjeni so bili Janko Stariha iz Črnomlja, Niko Šilih iz Novega mesta in Edi Valant iz Žužemberka. Z bojišča sem se umikal med zadnjimi.

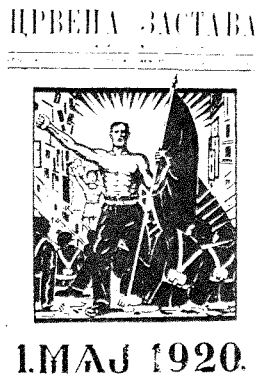
Ko so se vračali z Bučke, so partizani križarili skoraj dva tedna po območjih ob takratni okupacijski nemško-italijanski meji. Večkrat so prehajali z ene na drugo stran meje. Nemci in Italijani so jih neprestano zasledovali. V svojem vojnem poročilu so Italijani trdili, da je na tamkajšnjem območju 300 komunistov, v resnici je bilo partizanov desetkrat manj. Nemške in italijanske patrolje so jim bile vseskozi za petami.

»Po napadu na Bučko,« nadaljuje Janez Šalehar svojo pripoved, »smo hodili vso noč. Mislili smo, da smo prišli daleč, proti jutru pa smo slišali, ko so začeli peti petelin na Bučki. Predanili smo v hiši pri nekem kmetu, zvečer pa smo šli naprej. Med potjo, ki je trajala več kot deset dni, bi jo bili še kar dobro odnesli, če nas ne bi 14. novem-

Ko so bili v Frelihovi zidanici nad Šen-trupertom, toliko da jih niso odkrili Italijani, ki so v dolgi koloni, oboroženi do zob, šli tam blizu mimo njih. Ko je kolona odšla, so se umaknili višje v hrib, v smrekovo hosto. Imeli so zvezo s terenci. Ciril Majcen jim je v mesarskem cekarju prinesel mleko in kruh. Nato se je vrnil v vas in jim prinesel še vino.

Zvečer so spet krenili na pot. Prečkali so cesto in železniško progo in se napotili proti Mokronogu. V neki zapuščeni hiši, v starem mlinu, so se ustavili za dan in noč. Od tam so se umaknili v hosto, v nekakšno taborišče. Ostali so nekaj dni. Tam so jih našli Štefan Iskra in Janko Stariha, ki si je med tem za silo pozdravil rano. Prevzel je vodstvo te partizanske skupine. Nekateri so iz nje odšli že pred njegovim prihodom. En del skupine se je vključil v novoustanovljeni 2. štajerski bataljon. Janez Šalehar je po dogovoru z Jankom Stariho odšel v Dolenjske Toplice. Spomladi se je vrnil med partizane.

Lojze Štradjot

1. MAJ 1920.

Samo ena je pot k resnični svobodi

»Pomlad v letu 1941 bo ostala v zgodovini slovenskega naroda najpomembnejši mejnik. Mesec april 1941 je prinesel naši domovini največje gorje in sramoto, kakršna nas še ni nikdar doletela, prinesel pa nam je obenem poročstvo največičastnejšega vstajenja in očiščenja, pokazal pot v svobodo, ki je nismo še nikdar resnično doživeli. Prihrumeli so barbarski okupatorji z zahoda in severa, planili kot požrešne zveri na našo lepo in bogato zemljo in si jo že prej okrnjeno razdelili na tri kose. Niso imeli težkega dela. Vsi, ki jim je bila poverjena vojaška in politična skrb za državo in narode v njej, so odrekli, mnogi med njimi so sovražniku naravnost pripravili in omogočili njegov uničujoči poseg v Jugoslavijo. »Priznani voditelji« so ob prvi preizkušnji očitno pokazali »svojo globoko narodno zavest in iskreno skrb za usodo svojih narodov«. Del njih je zbežal v inozemstvo, ostali so tekmovali med seboj, kdo se bo prvi in globlje priklonil okupatorju. In narod je ostal sam. Kakor je to dejstvo marsikoga sredi splošnih zmed in težav spravljal v obup, tako je bilo to v resnici rešilno. Po protiljudskih režimih bivše Jugoslavije nasilno in dosledno zatirani so se pozitivne in napredne ljudske sile v trenutku zavedele svojih nalog in odgovornosti. Prezira- joč nevarnosti in odpovedujoč se vsem, kar je tako tesno združevalo vso protiljudsko gospo- do, so te zdrave narodne sile po svojih najbolj- ših sinovih in hčerah vzele usodo in vodstvo celotnega narodnega občestva v lastne roke. Komaj je okupator prestopil meje naše domovine, bahavo razvil svoje zastave in opravil prve parade svoje »zmagoslavne« vojske, že je slo- vensko ljudstvo dvignilo prapor svojega osvo- bodilnega boja.

★

27. april 1941 je rojstni dan Osvobodilne fron- te slovenskega naroda. Na ta dan so na pobudo Komunistične partije Slovenije predstavniki slo- venske kulture, KPS, Sokola in krščanskih so- cialistov položili slovesno obljubo pred sloven- skim ljudstvom in sami pred seboj, da gredo za svobodo naše zemlje in naroda v boj in da bodo v ta boj vložili vse svoje duhovne in stvarne sile. Slovensko ljudstvo se je prebudilo iz težke dre- mavice, odvrlo je moro in strah, ki jo je prinesel okupatorski vojak, pričela je rasti zavest samo- stojnega posega v tok njegove usode in misel osvobodilnega boja – misel takojšnjega oboro- ženega odpora je zajel vse, kar je resnično slo- vensko mislilo in čutilo. Okrog ustanovnega je- dra Osvobodilne fronte se je združilo nadaljnjih 15 skupin, ki so bile izraz patriotskih stremel- jev vseh tistih v slovenskem političnem, vojaškem, strokovnem in kulturnem življenju, ki jih prete- klost ni obremenila in ki pred okupatorjem niso skrivili hrbtnice.

Plamen osvobodilnega boja je čez noč pre- stopil mejo svojega rojstnega kraja – naše po- nosne Ljubljane – zajel sleherni vas našega podeželja v tako imenovani ljubljanski pokrajini, se širil čez njene robove na Gorenjsko, Štajer- sko, Primorsko, Koroško in Prekmurje. Gorenj- ska, ki je prva in najbolj krvavo okusila barbarski bič nemškega fašizma, je postala zibelka slo- venskega patizanstva, zibelka naše prve zares narodne slovenske vojske. Pred očmi začude- nega sveta se je začel buditi najmanjši med evropskimi narodi, ki so ječali pod nasilnim faši- zmom in sila njegovega veličastnega upora je presenetila svet.

Dve leti težkega osvobodilnega boja sta za nami. Dve leti sta v življenju narodov kratka doba. Za nas Slovence pa pomeni ta čas od aprila 1941 do danes popolnoma novo in dolgo poglavje v naši zgodovini. Ravno ti dve leti sta bili za našo narodno usodo odločilni. Danes, ko nam svetovni dogodki vedno jasneje kažejo nuj- no in neizprosno smer celotnega razvoja, postaja tudi za nevarne, strahopetne in omahljive –

prepričevalno, da je bila pot, ki jo je prehodilo slovensko ljudstvo, strnjeno v svoji Osvobodilni fronti, edino pravilna in mogoča, zakaj pot k resnični svobodi je samo ena. Res da nas je vodila ta pot skozi ogenj in žveplo, skozi požga- ne vasi, mimo izropanih domov, skozi ječe, kon- centracijska taborišča in prisilne delavnice, prek grobov premnogih naših najboljših sinov in hčera, toda ravno ta pogorišča, to trpljenje in te gomile so neporušljivi temelji naše svobode. Največja in rešilna odločitev Slovencev je bila: oborožen odpor. Stoletja in stoletja smo mole- dovali za svobodo, izprosili si je nismo. Z gren- kimi izkušnjami iz preteklosti smo tokrat zgrabili za orožje, zavedajoč se resnice, ki so jo naši pradedje pozabili, da le s krvjo pridobljena svoboda obvelja. Če bi ob odločilni uri, ki nam je udarila dvanajsto ravno danes pred dvema leto- ma, sklicujoč se na svojo majhnost in na kletko, v katero so nas zaprli okupatorji, čakali, da nam prinese svobodo kdo drugi, je ne bi nikdar do- čakali. Nemški, italijanski in madžarski fašisti so hoteli z nami na kratko odpraviti: vso uporabno živo silo vpreči kot hlapce zadnje vrste v njihov vojni stroj, ostalo razseliti in razpršiti po svetu, skratka zbrisati naš narod z zemljevida. In faši- zmu ne bi bilo težko izvršiti te naloge v dveh letih. In tudi če bi nas prišel ob vstajenju zatira- nih narodov kdo osvobajati, naroda, ki bi se zaslužil to ime, ne bi več našel. In končno, ker svobode nihče ne prinaša nevrednim zastojem, bi do kraja okrnjeno slovensko ljudstvo plačevalo davek svojemu novemu gospodarju, in tudi če bi bil manjši od dosedanjega, grenkejši bi bil go- tovo.

Naš osvobodilni boj še ni končan. Stopamo v tretje leto težkih in odločujočih bojev. Toda naša zmaga je zapisana že v teh dveh letih, ki jih sedaj zaključujemo. Brez njih zmagoslavnega pohoda zmage ne bi bilo. Osvobodilna fronta, to edinstveno vsenarodno gibanje, je v dobi prete- klitih dveh viharah let dokazala vesoljerno svetu in našemu ljudstvu samemu, da smo postali narod in polnem pomenu besede, narod, ki je ponosno dvignil svojo glavo in pest, ki je pretr- gal s hlapčevstvom in klečeplazenjem, ki se je smelo pomeril s sovražnikom, čeprav je ta stal kot do zob oborožen orjak pred golorokim otrokom. S tako prepričevalnostjo smo dokazali narodno zavest, svojo železno voljo do svobode, svojo neustrašenost izvojevati zmago za vsako ceno, da nam nihče ne bo mogel na naši zgo- dovinški poti omejevati naših življenjskih pravic. Prej majhni in neznani, smo postali veliki in z občudovanjem nas gleda svet. Postali smo vred- ni svojih mogočnih narodnih buditeljev Pre- šerna, Levstika in Cankarja, in izvrševalci njiho- vjih oporok. Značaj slovenskega človeka se je preoblikoval: iz hlapca je postal samozavesten gospodar, iz najemniškega vojaka junaški slo- venski borec.

Najveličastnejše delo OF je naša slovenska narodnoosvobodilna vojska. Sredi fašističnih okupatorjev, ki so z zagrizeno čuječnostjo pazili na sleherni ped naše zemlje, da so iz majhnih partizanskih odredov nastale brigade junaških slovenskih vojakov, najmočnejših porokov naše svobode. Ta naša vojska ni samo obvarovala narod popolnega uničenja. Izselitve in izropanja našega prirodnega bogastva, ampak je obenem doprinesla časten del k splošnemu uničenju fa- šizma. Vezala je na naši zemlji sorazmerno ogromno nasprotnikovo vojaško moč, uničevala njegovo živo silo, rušila njegove vojne naprave in prometna sredstva.

Osvobodilna fronta je prvič v zgodovini pove- zala vse Slovence od Soče do Sotle in od Drave do Kolpe v tesnem bojnem tovarištvu z velikim ciljem Zedinjenja Slovenije. Danes Slovenci ne čakamo več, da nam bodo pri zeleni mizi krojili meje naše domovine, danes postavljajo mejnike naši partizani.

Slovenski narod, združen v OF, je po grenkih izkušnjah iz polpretekle dobe postavil sožitje

bratskih jugoslovanskih narodov na zdravo in edino pravilno podlago. Odločno je zavrnil ne- varno in preračunano »jugoslovenstvo«, s kate- rim so beograjska čaršija in njeni opričniki pri- krivali svoje protinarodne in koristolovske tež- nje, na drugi strani pa je preprečil porast škod- livskega separatizma. Že v temeljnih točkah OF je postavljeno načelo samoodločbe in priznanja suverenosti slehernemu narodu kot tisto načelo, ki je edino sposobno uresničiti veliko, svobo- dno in demokratično Jugoslavijo. Izvajanje teh načel, ki so bistvena vsebina tudi atlantske izja- ve, se je v dobi preteklih dveh let sožitje svobo- doljubnih jugoslovanskih narodov tudi dejan- sko uresničil. V Protifašističnem svetu Narodne- ga osvobođenja Jugoslavije so združene vse na- predne demokratične sile jugoslovanskih naro- dov v boju proti fašističnemu okupatorju. Naro- dna osvobodilna vojska in partizanski odredi Jugoslavije je s svojim vrhovnim štabom in po- veljnikom Titom skupna in med seboj povezana vojaška sila vseh in vsakega bojujočega se juž- noslovanskega naroda. Za novo Jugoslavijo, ki jo OF gradi z vso vero v bodočnost, so s tem postavljeni trdni in neomajni temelji.

Pot, ki si jo je zastavila ob svojem rojstvu, je hodila OF premočrtno in nepopustljivo. In nujno je bilo, da je ta njena neizprosna doslednost iztisnila iz slovenskega narodnega telesa velik gnojni tur, da se bo mogel narod od kraja očisti- ti in zdrav vstopiti v svobodo. Ta gnojni tur je bela garda, ta klavni, a obenem zadnji zločinski poskus reakcionarne in protiljudske gospode vseh vrst, ki so hoteli pod lažnimi zastavami obrambe vere, »jugoslovenstva« in z vsemi mo- gočimi prevarami skriti svoje umazane razredne koristi. Toda čas, ki smo ga preživljali ni dopu- ščal slepomišljenja. Stvari so bile postavljene ta- ko jasno in odločno, da sta ostali samo dve poti: ali na strani ljudstva za njegovo svobodo ali proti njemu. Bela garda je padla v brezsrmen objem okupatorja in tega svojega koraka pred svobodoljubnim svetom ne bo mogla nikdar več oprati. Slovenskemu ljudstvu pa dolguje težak odgovor zato, ker je zanetila bratomorno vojno. OF je prepričana, da bodo vsi tisti, posebno pa sinovi naših kmečkih in delavskih mater, ki so s prevaro, zaradi nevednosti ali pritiska zašli v izdajalske vrste, našli pot k svojemu ljudstvu, preden bo to ljudstvo začelo neizprosno izvrše- vati pravično sodbo nad narodnimi odpadniki. Tudi sodba velikih zaveznikov ne bo drugačna, čeprav ti vojaški in politični vodniki bele garde – vedno globlje pogreznjeni v svoje zločinsko de- lo – še vedno upajo nanje kot na svoje rešitelje. Prav pred kratkim smo slišali odločen glas po londonskem radiu, da le tisti so in bodo ostali resnični zavezniki angleškega naroda, ki vodijo brezkompromisni boj proti okupatorjem, izda- jalcem pa, ki so se z okupaorskimi orožjem po- stavili proti nam, ne bodo pomagali nobena »spričevala«, s katerimi hočejo opravičevati svoj zgodovinski zločin. In ameriški vladni krogi ter vsa demokratična ameriška javnost deli mnenje s svojimi angleškimi zavezniki.

★

Ko v prestopu v tretje leto osvobodilnega boja s ponosom ugotavljamo ogromne in odločilne uspehe, ki jih je izvojevalo slovensko ljudstvo, nas bodri zavest, da se med vsemi svobodoljub- nimi narodi, ki ječe pod fašističnim bičem, dvi- gajo nepremagljive sile, ki z orožjem v roki terja- jo svoje pravice. Spominjajoč se dragocene slo- venske krvi, ki so jo prelili rojaki za našo sveto osvobodilno stvar, kličemo Osvobodilna fronta vse- mu slovenskemu ljudstvu: vsi na okope na zad- nji odločilni boj. Tako je dr. Marijan Breclj med drugim napisal v uvodniku Slovenskega poro- čevalca ob drugem rojstnem dnevu Osvobodil- ne fronte kot takratni organizacijski sekretar IO OF. Dne 27. 4. 1943 so namreč prvič proslavljali obletnico ustanovitve OF.

dr. Marijan Breclj

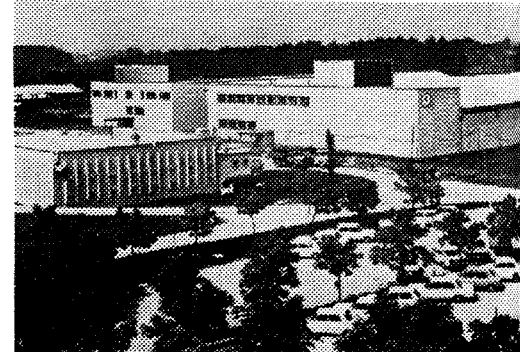
Vsak posame je del naše d

Prebold. Kraj v Savinjski dolini, ki danes šteje približno 3000 ljudi. Nobenega dvoma ni, da je Prebold nastal in se razvijal prav po zaslugi tekstil- ne tovarne, ki zaposluje okrog 1300 delavcev. Sto- štirideset let je stara tekstilna tovarna v kraju pod Žvajgo. Stoštirideset let so tu Savinjsčani služili svoj kruh. Tovarna jim je omogočala življenje, ki je bilo in je za marsikoga še lepše tudi zategadelj, ker je tu rodovitna zemlja, ker so tod doma kleni ljudje in je kruh še sladkejši zaradi zelenega zlata – hmelja.

Predvojno revolucionarno gibanje. Družini Šlan- drovih in Hribarjevih in vrsta delavcev, ki se še danes živo spominjajo prvomajskih srečanj na Mr-

Prebold je zadnja leta temeljito spremenil svojo podobo.

Čeprav je tekstilna tovarna stara 140 let, pa za časom ni zaostajala.

V Preboldu je precej likovnikov amaterjev, ki več- krat pripravijo razstave svojih del. Ena takšnih je bila pred kratkim v hotelu.

zlici, znamenite tekstilne stavke. V Preboldu in Za- bukovi, kjer so bili doma rudarji, se je ustvarjalo predvojno revolucionarno gibanje. V bližini Prebol- da, nad Grajsko vasjo, je bila prva konferenca Ko- munistične partije Slovenije. Ne naključno. Tu je bil delavski razred s svojimi težavami, tu so bili komu- nisti, ki so vedeli, da se bo moralo nekaj zgoditi in slednjič, tu so bili tudi kmetje, neposredno poveza- ni z delavskim razredom. Prebold in okolica sta dala med drugo svetovno vojno največ žrtev v Sa- vinjski dolini. Za lepši jutri, ki je že dolga leta, odkar je prerasel v danes. In ta DANES je tudi v Preboldu lep. Lep tudi zaradi razgibane preteklosti.

Tu je tekstilna tovarna. Pravijo, da je to najstarej- ša tekstilna tovarna na Balkanu. Sem se vozijo na delo ljudje iz partizanskih Dobrovelj, pa sinovi za- bukovskih rudarjev in celo iz Motnika in kamniški občini. Preboldska tekstilna tovarna ni le prebold-

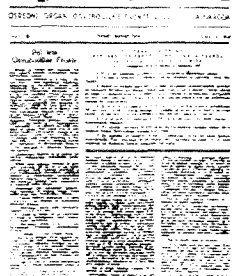

ILPBENA BACTABA

1. MAJ 1920.

OSVOBODILNA
FRONTA

znik ružbe

ska. Je savinjska v pravem pomenu besede. Ves čas svojega delovanja ni bilo bistvenih težav. Pravijo, da ima prste vmes tradicija. Toda poleg tega bo držalo še to, da se le na tradicijo ne gre zanašati. V tem trenutku je seveda najpomembnejše vprašanje, kako se je ta 1300-članski delovni kolektiv »znašel« v stabilizaciji.

Direktor TT Prebold IVAN ŽAGAR: »V zaostrenih gospodarskih pogojih smo dosegli zavidljive uspehe. Ustvarili smo za več kot milijardo dinarjev celotnega prihodka. Največji uspeh pa je bil ta, da smo redno obratovali in ni bilo nikakršnih zastojev. Delavci vedo, kaj to pomeni. Delavci so doumeli bistvo stabilizacije, kar pove tudi podatek o izostankih z dela. Še leta 1979 so znašali skupni izostanki 10,26 odstotka, lani pa so se znižali na dobrih sedem odstotkov. Smo tudi ena redkih delovnih organizacij, ki ne trka vsak dan na bančna vrata, saj posluje mo s 85 odstotki lastnih in le s 15 odstotki tujih denarnih sredstev. Lani smo se uspeli včlaniti v mednarodno družino proizvajalcev medvlog ETACOL iz Švice. Jeans tkanine izdelujemo od lanskega leta sami, s svojim delom in s svojo pametjo. To velja tudi za ognjezaščitna oblačila. Povedati moram, da vso pozornost namenjamo lastni razvojni službi, zasledujemo dogajanja in potrebe na tržišču ter se sproti prilagajamo zahtevam kupcev. V tem je tudi bistvo uspeha.«

Tekstilna tovarna, Prebold se širi tudi na druga območja...

Ivan Žagar: »Lani smo odprli obrat v Pristavi, pred dvema letoma pa obrat v Vinskem vrhu. Oba v občini Šmarje pri Jelšah. Ljudi v manj razvitih območjih smo hoteli zaposliti. Danes vemo, da se nam je to izplačalo. Dajmo ljudem delo tam, kjer ga ni dovolj. Lani se je k TT Prebold priključila tudi predilnica v Biogradu na moru. Oskrba s prejo dela vsem tekstilnim tovarnam preglavice. Delavci so vedeli, da predilnica v Biogradu dela z izgubo in bo treba to izgubo pokriti, toda zavestno so se odločili za priključitev. Bolje je, da nekje pokrijemo izgubo in normalno obratujemo, kot da ne bi imeli dela.«

Napak bi bilo seveda trditi, da ima vse zasluge za razvoj kraja le tekstilna tovarna. V Prebolu je še znana delovna organizacija MLK, v Latkovi vasi pa se je v pravo tovarno že razvila tudi Gradnja, ki v glavnem izdeluje znane Schiedel dimnike. Proizvodni program v obeh organizacijah združenega dela je takšen, da zagotavlja socialno varnost delavcev in nemoten razvoj.

K preboldski krajevni skupnosti sodi tudi zaselek v hribovitem območju, na meji med zasavskimi občinami, Marija Reka. Tu so imeli varna zavetja partizani. Dolg tem ljudem je treba poplačati. Pa ne le to. Višinska območja so še kako zanimiva za razvoj živinoreje, kmečkega turizma in ne nazadnje – z vidika splošnega ljudskega odpora. Še preden je stekla občinska akcija cestne povezave višinskih domačij z dolino, je bila Marija Reka povezana s Preboldom. Danes je do vsake kmetije speljana cesta, v Marija Reko pa radi zahajajo tudi planinci. Pod Reško planino so namreč preboldski planinci uredili lep planinski dom, kjer je tudi ena izmed točk Savinjske planinske poti. Razlike med ljudmi v hribovitih predelih in tistimi v dolini vse bolj izginjajo. Tako je tudi prav.

Morebiti bo odgovor na vprašanje, kako danes žive Prebolčani, odveč. Dovolj je, da se sprehodimo po kraju. Nove hiše, pred vsako hišo avtomobil... Za površneža bo to že kar dovolj. Toda le lastna hiša, novi stanovanjski bloki in avtomobili so lahko zelo varljive stvari. Bolj pomembno je to, da ljudje držijo skupaj, da se čutijo odgovorne za napredek vse družbe in da se tudi v tem odraža pestro delegatsko delo, ki prihaja do izraza na sejah zborov občinske skupščine ali sejah skupščine interesnih skupnosti. Še bolj je prišlo delo delegatov do izraza z ustanovitvijo vaških svetov.

Ko ob 14. uri v organizacijah združenega dela zatulijo sirene, ki označujejo konec delovnega dne, življenje ne zamre. Delavce čaka delo v turističnem društvu, pri planincih, jamarskem klubu, pri Partizanu, v sekcijah Svobode, pri gasilskem društvu... Še vedno pa se najde tudi čas za zasebno življenje, ki za nekatere pomeni urejanje okolice svojih hiš, za druge delo na kmetijah in za tretje mogoče popoldansko obrt. Kajti Savinjsčani so pridni. Zase in za družbo. Vedo namreč, da je tudi vsak posameznik del naše družbe.

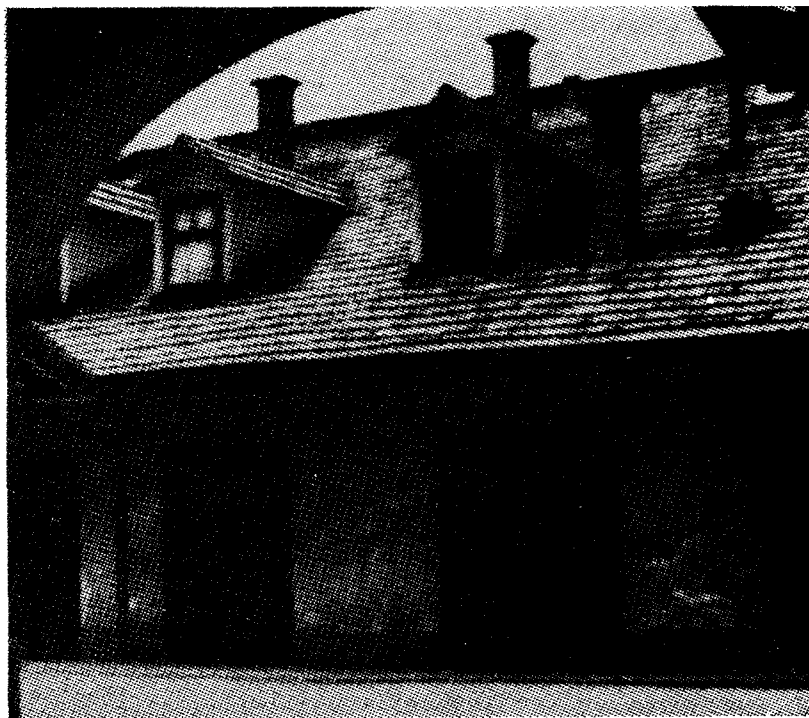
Janez Vedenik

Stari Vič med okupacijo

V teh aprilskih dneh se izteka četrto desetletje od trenutka, ko je italijansko-nemški fašizem napadel ter razkosal našo slovensko deželo kakor tudi vso Jugoslavijo. S tem se je začela težka preizkušnja naših narodov s Komunistično partijo Jugoslavije na čelu. Pod njenim vodstvom so v tistih dneh predvsem delovne množice zahtevale od tedanje oblasti okrepitev obrambne moči države, odpravo koncentracijskih taborišč, izpustitev revolucionarjev iz zaporov in prepoved podpisa pogodb s fašističnimi državami. Do zob oborožena italijanska vojska je šele 11. aprila začela ofenzivo v smeri ljubljanske kotline in

takoj po okupaciji. Večji del akcij in nalog, katere smo dobivali, še preden smo bili sprejeti v SKOJ, je bil individualen prenos raznih zaupnih informacij, ustno ali pisмено razširjanje Poročevalca, prenos orožja in streliva, predvsem pištol in bomb, kar ni bilo navzven toliko opazno.

Tako so bila tudi sprejemanja v SKOJ bolj posamična. Sledile so večje naloge, bolj zahtevne in nevarne, pa najsi bo ob prisotnosti Italijanov na vsakem koraku ali med policijsko uro. Kmalu po prihodu okupatorja v Ljubljano so italijanski vojaki poslikali pročelja hiš s portreti

Hiša s Kranjčevim podstrešnim stanovanjem, kjer je obratovala ilegalna tiskarna »Tunel«

brez odpora bivše jugoslovanske armade vkorakala v Ljubljano. Istega dne so sneli z ljubljanskega gradu že nekaj dni visečo belo zastavo in razobesili italijansko. Tako je bila Ljubljana ob objavi brezpogojne vdaje kraljevine Jugoslavije 17. aprila že teden dni pod okupacijo. V odgovor na to je bila že 27. aprila pod vodstvom Komunistične partije ustanovljena Osvobodilna fronta v hiši Josipa Vidmarja na Večni poti. Na ustanovnem sestanku Osvobodilne fronte slovenskega naroda je v imenu centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije govoril Boris Kidrič. Sklenjeno je bilo, da se je treba takoj lotiti dela z največjo odgovornostjo in organizirati osvobodilno gibanje. Po vsej Sloveniji so začeli ustanavljati terenske odbore Osvobodilne fronte, ki so imeli nalogo krepiti propagando in agitacijo osvobodilnega boja, organiziranja zbiranja orožja in streliva (predvsem tistega, ki ga je zapustila neizkoriščenega bivša jugoslovanska armada), živeža, denarja, opreme, organizirati obveščevalno službo, saniteto, povezavo med organizacijami Osvobodilne fronte in prvimi partizanskimi enotami na krmskem in polhograjsko-dolomitskem območju ter pridobivanje mladih fantov in deklet – prostovoljcev, za vstop v prve partizanske enote.

Vse te omenjene naloge so se z dobro, hitro in široko organizacijo razvile prav na Viču, predvsem na območju današnje krajevne skupnosti Vič. Po ustanovitvi Osvobodilne fronte 27. aprila 1941. leta je vodstvo komunistov zraslo v močno politično silo, ki je bila sposobna pripraviti slovensko ljudstvo za vstajo in ga povesti v boj na življenje in smrt proti vsem fašističnim okupatorjem in domačim izdajalcem. Verjetno do danes še ni nikjer zapisano o delu močne skojevske organizacije tega terena, ki je bila ena izmed prvih, hitro in dobro organizirana po razglasu ustanovitve Osvobodilne fronte, lahko bi rekel

Mussolinija in italijanskega kralja Viktorja Emanuela, s fašističnimi znaki in njihovimi parolami. Naloga nas skojevcev je bila, da vse to z rdečo barvo prebarvamo z našimi parolami kot n. pr. »Smrt fašizmu – Svoboda narodu, Živela OF, srp in kladivo itd.« Redke so bile hiše na tem območju, predvsem tam, kjer smo bili mladi, da niso doma tiskali parol. Črke smo naredili s pomočjo krompirja ali gume in parole smo čez noč raztrosili po cesti, največkrat od Žabarja do železniške proge. Med akcije je sodil tudi kres za obletnico oktobrske revolucije in prvega maja. Sledile so aretacije in tako smo bili dvakrat ob splošni raciji odpeljani v takratno Belgijsko kasarno. Verjetno smo bili zato takoj izpuščeni domov, ker še nismo bili kompromitirani in v glavnem še vsi mladoletni (od 14. do 18. leta starosti). Bili so primeri, da smo ponoči trosili parole in imeli napisno akcijo, drugo jutro pa so nas Italijani po naključju nagnali pobirat letake in brisat zidove. Mislim, da ne bi bilo prav, če ne bi omenil imen teh prvih skojevcev Vičanov, izmed katerih so nekateri prej, drugi kasneje odšli v partizanske enote. To so bili: brata Andrej in Milan Peterca (Andrej je padel kot udeleženec pohoda 14. divizije na Štajersko februarja 1944 v nemški ofenzivi na Paškem kozjaku), brata Slavko in Vinko Vovk, po domače Plitvova (oba padla, Slavko v Polhograjskih dolomitih, Vinko pa v Suhi krajini), Jože Košir, po domače Joškov (padel 1942. leta v Polhograjskih dolomitih) Zvone Novak, Milan Mrčun, Mežnarjev Slavc, Zdravko-Tarzan iz Vinčarjevega mlina (umrl v Celju), Petričev Jože, Micka Vrhovc-Janša, Zorka Regancin-Ruška, narodna heroinja, ubili so jo belogardisti iz postojanke Urh). Na tem terenu sta imela posebno nevarno in zelo odgovorno nalogo Ante Jukič-Mato in Bojan Primožič, tako da sta morala večkrat spremeniti zunanji videz, ker so ju opazovali fašistični

agenti. Bojan Primožič je že 1942. leta padel pri Stranski vasi po zaslugi domačih izdajalcev.

Vse te akcije, ki so bile zmeraj dobro pripravljene in tudi uspešno opravljene, so v glavnem vodili: Jože Kopitar, Marjan Novak, Vlado in Ivan Dolničar, Milan Česnik in še nekaj tovarišev je prihajalo na ta teren, za katere pa nisem nikdar izvedel imena. Pod vodstvom omenjenih tovarišev smo v decembru 1941 prenesli več orožja (pušk in streliva). V to akcijo, ki ni bila lahka, smo bili vključeni vsi skojevci-Vičani kakor tudi ostali mladinci-skojevci iz Rožne doline, Brda in Vrhovcev. Prenos orožja je bil organiziran iz obrobja Viča proti Vrhovcem, Brdu, Bokalcem in dalje na Utik nad Stransko vasjo, kjer smo ga predali drugim tovarišem. Za to odgovorno akcijo je bil zadolžen moj brat Vlado. Noč, določena za akcijo, je bila zame pa tudi za ostale tovariše nekaj posebnega. Prvič smo bili zbrani v takem številu, da bi izvedli organizirano nalogo. Noč je bila zelo temna in mrzla. Vsak izmed nas je nosil tri do štiri puške in nekaj streliva. Nekaj že izkušenih tovarišev in večjih v orožju je bilo v predhodnici in zaščitnici zaradi varnosti. Lahko bi naleteli tudi na italijansko patruljo, saj je bilo v tem času v rajonu Viča in okoliša veliko italijanskih enot. Zelo dobro povezavo smo imeli s sosednimi skojevskimi organizacijami – Brdo, Vrhovci, Kozarje, Rožna dolina, Glince ter dalje v smer Polhograjskih dolomitov. Težave so predvsem nastale, ko so nas Italijani v februarju 1942. leta odrezali z bodečo žico od Glinc in Rožne doline. Glavni prenos razne opreme, pištol, streliva in bomb pa je potekal iz centra Ljubljane. No, tudi pozneje se delo ni ustavilo, vendar je bila potrebna večja previdnost pri prenašanju čez blok. Meni je bila dodeljena težka naloga (v tem času sem bil pri pekovskem mojstru Brunu Legiši), da pri sosedu (če se ne motim pri Sluhcu, po domače) dobim konja in voz ter grem čez blok v Ljubljano. Tam so mi v Gradišču v nekem skladišču naložili deset do dvanajst vreč moke. Odpeljal sem jih v Rožno dolino v delavsko pekarno, kjer smo jih zložili v skladišče. Iz nekaj vreč je bila moka stresena do polovice. Vložene so bile ambulate v obsegu nahrbtnika ter ponovno z moko dopolnjeno, da ne govorim o orožju, ki je bilo prisotno ob vsaki priložnosti. S takšnim tovorom sem prišel na Tržaško cesto do bloka, kjer sem po navadi moral čakati kot na carini, da sem prišel na vrsto. K meni kakor k ostalim je ponavadi pristopil italijanski vojak, orožnik ali tudi več, prisotni pa so bili tudi agenti v civilu. Na vprašanje, kaj peljem, sem odgovoril, da moko. Eden od njih je vzel okrog dva metra dolgo kovinsko palico, prebodel nekaj vreč moke in zamahnil z roko, da lahko grem. Podobne naloge sem ponovil še nekajkrat, oziroma vse, dokler ni bila ta oprema prepeljana na določeno mesto. Kasneje so blok še nekajkrat premestili, vsakič bolj proti periferiji. Nazadnje so se ustavili na liniji, kjer danes poteka Pot spominov in tovarstva ob žici okupirane Ljubljane. Tako smo se znašli vsi viški skojevci in ostali organizatorji in aktivisti Osvobodilne fronte v žici, razen nekaj tovarišev, ki so že prej odšli k partizanom. V prvi polovici leta 1942 je začelo postajati za našo organizacijo vse bolj vroče, zato smo v glavnem odšli k partizanom, z izjemo nekaj tovarišev, ki so začasno še ostali doma, ter opravljali naloge. Pogum skojevcev je vseboval voljo do življenja in zmage. Pomenil je željo za zmago novega življenja nad smrtjo in umirajočo družbo.

★

Skojevci smo bili odločeni opraviti nalogo, prebiti obroč in položaj, rešiti življenje svojih tovarišev in ostati v življenju. Skojevci smo uredničevali ukaz vrhovnega komandanta tovariša Tita, da so ljudje največja vrednota in dragocnost, da je treba bitke izbojevati s čim manjšim številom žrtev. Skojevci smo sprejemali in uredničevali politiko naše komunistične partije, bili smo njeni zvesti in dosledni nosilci ter izvajalci v revoluciji. V uresničevanju ideje bratstva in enotnosti smo videli izvor moralne moči kot tudi ustvarjanje nove družbe, v kateri ni narodnostnega in socialnega zatiranja. Pogoj, v katerih je nastala revolucionarna parola »bratstvo in enotnost«, govorijo o pogumu KPJ in Skoja za preseganje bratomorilskega boja, ki ga je razpihaval okupator ob pomoči jugoslovanske izdajalske buržuazije in klerikalnih fanatikov. Člani Skoja smo se z vso pravico imenovali in kar je še važnejše, bili smo mladi bojevitiki komunisti. To smo bili po svojih delih, pojmovanjih in po svojem vedenju in obnašanju. S svojimi lastnostmi in aktivnostjo nismo v ničemer zaostajali za člani Komunistične partije Jugoslavije.

Alojz Dolničar

REPUBLIKA SLOVENIJA

1. MAJ 1920.

»Nad usodo našega stoletja mučenega in zatiranega slovenskega naroda«, ki je pretrpel v svoji zgodovini vse, kar more pretrpeti majhen, nikoli svobodni narod, se grozeče kopičijo oblaki, ki jim ni primere v njegovi zgodovini.

Na kocko je postavljen njegov narodni obstoj v trenutku, ko je on sam – zaradi razcepljenosti in neenotnosti – neoborožen in nesposoben za obrambo.

Mednarodni dogodki in položaj v Jugoslaviji se razvijajo v taki smeri, da brez vsakega pretiravanja lahko rečemo: slovenski narod v vsej svoji zgodovini ni bil še nikdar v tako veliki nevarnosti, v kakršni je danes.

Tako se glase uvodne besede enega izmed najbolj pomembnih dokumentov v razvoju slovenskega delavskega razreda in predvojne obdobja slovenske zgodovine – manifesta ustanovnega kongresa Komunistične partije Slovenije na Čebinah 18. aprila 1937. Ves poznejši mednarodni in notranji razvoj v Sloveniji in Jugoslaviji, vsi usodni dogodki, ki so se zgrnili nad Evropo, so izpričali pravilnost ocene položaja slovenskega naroda v tistem trenutku.

Ni brez razlogov opozarjal manifest, da je slovenski narod med tistimi narodi, ki jih osvajalna politika fašizma najbolj ogroža.

Nobenega dvoma ni, ugotavlja manifest, da je za Hitlerja in Mussolinija Slovenija ena tistih dežel, po kateri nameravajo fašistični roparji najprej stegniti svoje roke.

Nedvomno je prelomni zgodovinski pomen kongresa na Čebinah v tem, da je označil začetek obdobja, ko je delavski razred Slovenije pod vodstvom svoje avantgarde prevzel v svoje roke odgovornost za usodo slovenskega naroda. S tem so bili doseženi stvarni pogoji za uresničitev dveh zgodovinskih ciljev slovenskega naroda: prvi cilj je bil osvoboditev in združitev vseh Slovencev, drugi cilj pa je bil izpolnitev Cankarjeve oporoke: Na meni, na mojih plečih, na plečih delavca – proletarja leži bodočnost slovenskega naroda, naroda – proletarja.

In še en cilj je postavila čebinska konferenca v manifestu: »Bodočnost slovenskega naroda in njegov narodni obstoj bosta zagotovljena le v svobodni zvezi bratskih narodov Jugoslavije v obliki zvezne države... Slovenski narod mora dobiti svoj lastni demokratično izvoljeni parlament«.

Manifest je označil del slovenskega naroda, ki je bil v sestavi predvojne Jugoslavije – četudi je bil sam zatiran – za matico slovenskega naroda, njegovo kulturno središče, iz katerega črpajo novih sil tudi Slovenci v Italiji in Avstriji. »Treba je podpreti boj slovenskih narodnih manjšin v Italiji, Avstriji in drugod za njihove narodne pravice, kajti slovenski narod se ne more in ne sme odpovedati svojemu staremu cilju: združeni in svobodni Sloveniji.«

Štiri leta po kongresu na Čebinah je bil slovenski narod skupaj z vsemi narodi in narodnostmi, ki sestavljajo Jugoslavijo, že postavljen pred najbolj usodno zgodovinsko preizkušnjo, ko je šlo za njegov obstoj in ne samo za svobodo. Zgodovina je dokazala, kako uspešni so slovenski in drugi narodi Jugoslavije prestali to veliko zgodovinsko preizkušnjo. Prestali pa so jo zato, ker so imeli v komunistični partiji tisto usmerjevalno silo, ki je edina bila sposobna popeljati ljudske množice v boj proti okupatorju, ker je znala odkriti prave cilje tega boja.

Za združeno in svobodno Slovenijo

Samo štiri leta je bilo treba, da je slovenska komunistična partija odpravila razcepljenost in neenotnost slovenskega naroda in ga oborožila ter usposobila za obrambo svobode in neodvisnosti. Komunisti so vztrajno kovali enotnost delovnih ljudi mesta in vasi in tako pripravljali tla za ustanovitev enotne vseljudske fronte slovenskega naroda, ki je postala nosilka osvobodilnega boja in zagotovilo njegove zmage. Prvič se je uresničila težnja najvidnejših sinov slovenskega naroda od Prešerna do Levstika in Cankarja: Osvobodilna fronta je bila prva resnično vseslovenska politična sila, ki je zajela vse osnovne plasti slovenskega naroda in jih usmerila v boj proti okupatorju. Prvič se je zgodilo, da je slo-

venski narod dobil tako svojo organizacijo, ki je segla na vse dele slovenskega etničnega ozemlja, ne glede na meje, s katerimi so imperialisti po prvi svetovni vojni razkosali slovensko zemljo. Podobno kot v osrednji Sloveniji so se kmalu po napadu okupatorjev na Jugoslavijo začeli snovati odbori Osvobodilne fronte po Primorski, po Goriškem in se postopno širili tudi v Beneško Slovenijo in Rezijo. Podobno je bilo s Koroško, kjer so prav tako vzniknili med slovenskimi ljudmi, kljub silovitemu preganjanju nacistov, številni odbori Osvobodilne fronte. Ta borbena organizacija je tako prepredla vso slovensko zemljo, budila je upornega duha vse od Dječ na skrajnem severnem koncu dvojezične

Koroške do Kolpe in Jadrana ter od skrajne vzhodne do skrajne zahodne slovenske narodnostne meje.

Pa ne samo Osvobodilna fronta, tudi osvobodilni boj se je vse bolj razplamteval in širil čez vso slovensko zemljo. Med bojem za svobodo je bila prvič v zgodovini slovenskega naroda uresničena ideja združene Slovenije, ki jo je kot cilj boja delavskega razreda postavil kongres v Čebinah 18. aprila 1937.

Obveznosti iz manifesta glede podpore boju Slovencev zunaj meja je začela Komunistična partija Slovenije izpolnjevati takoj po razpadu Jugoslavije. Tudi sklepi posvetovanja centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije iz začetka maja 1941 izrecno naročajo slovenskim komunistom, naj si prizadevajo združiti v boju proti okupatorju ne le Slovence v zasedenih delih Slovenije, pač pa tudi v tistih, ki jih je imperializem v prejšnji vojni ugrabil Sloveniji. Centralni komite Komunistične partije Slovenije pa je že pred tem – konec aprila 1941 – pozval k združitvi vsega slovenskega naroda, tudi primorskih in koroških Slovencev v skupno fronto proti imperialističnim zavojevalcem in zatiralcem. Avgusta 1941 je Edvard Kardelj poudaril, da je nujno organizirati odbore Osvobodilne fronte na vsem ozemlju, kjer žive Slovenci. Prvomajska izjava KP Slovenije leta 1942 posebej poudarja, da sodi v osvobodeno ozemlje in združeno Slovenijo poleg ozemlja na katerem živi slovensko prebivalstvo, tudi tisto, ki je bilo v zadnji imperialistični dobi nasilno potujeno.

Povsem umevno je, da se je narodnoosvobodilni boj na Primorskem začel istočasno kot v drugih delih Slovenije, četudi so bile razmere dosti bolj težavne. Kljub velikim žrtvam pa je primorsko slovensko ljudstvo s svojim bojem dokazalo, da v celoti sprejema in se je tudi pripravljeno bojevati za cilje, ki jih je postavila Osvobodilna fronta: izgon okupatorja, osvoboditev dežele in združitev vseh Slovencev ter taka socialna preobrazba, ki bo za vselej zaprla vrata vrnitvi na staro.

Kapitulacija Italije je dokončno sprostila vse bojne sile slovenskega Primorja v obliki splošne vstaje vsega primorskega ljudstva. Od tedaj dalje se je osvobodilni boj samo še širil in poglobljajal, utrjevala se je ljudska oblast na vsem osvobojenem in napol osvobojenem ozemlju, primorsko ljudstvo je zgradilo svojo vojsko in s tem dalo bistveni prispevek k osvoboditvi svojega ozemlja. Hkrati pa je bil prav ta boj slovenskih vojaških enot na Primorskem, v Trstu in Istri ter na Goriškem in v Beneški Sloveniji dragocen prispevek k profašističnemu boju italijanskega ljudstva na tem ozemlju.

V še dosti težjih razmerah je potekal osvobodilni boj koroških Slovencev, ki je vzplamtel zlasti po letu 1942. Z ustanovitvijo prvega koroškega odreda se tega leta začelja trdovratni osvobodilni boj koroških Slovencev, ki ni pojenjal vse do končne zmage nad nacizmom. Odbori Osvobodilne fronte, ki so prepredli celotno dvojezično področje Koroške in pa boji slovenskih partizanskih enot na vsem tem ozemlju so za vedno izpričali, da sta slovenska zavest in pa težnja po svobodi med koroškimi Slovenci neuničljivi.

Četudi slovenski narod zavoljo neugodnih, majhnim narodom nasprotnih razmer ob koncu vojne ni do kraja uresničil cilja, ki ga vsebuje manifest kongresa KPS na Čebinah, pa je prav osvobodilni boj za trajno utrdil med vsemi Slovenci ne glede na meje zavest o duhovni in kulturni enotnosti v okviru enotnega kulturnega prostora.

D. K.

Barličeva domačija na Čebinah

Čebine jeseni 1976

REPUBLIKA SLOVENIJA

1. MAJ 1920.

OSVOBODILNA
FRONTA

Osvobodilna fronta je tudi na Notranjskem nastala iz množice tistih ljudi, ki so pred vojno pripadali takim organizacijam in društvom, ki so bila bolj ali manj pod vplivom komunistične partije. Po številu je bilo sicer malo članov partije, saj so bile le tri partijske organizacije (v Borovnici, Loški dolini in na Vrhniki pri Ljubljani) s skupaj dvanajstimi

Zrasla je iz množice

Ivan Novak-Očka (1898-1969), član ZK od 1938

člani, štirimi kandidati in osmimi skojevci. Toda partija je imela zelo veliko svojih simpatizerjev, ki so delovali v raznih množičnih organizacijah. Med njimi so bili tudi taki, ki so delali neposredno po partijskih smernicah, čeprav formalno niso bili njeni člani.

V Borovnici je bilo delavstvo organizirano v sindikatu lesnih delavcev; delovalo je Društvo kmečkih fantov in deklet (DKFID) in kulturno-prosvetno društvo Vzajemnost. V vseh teh množičnih organizacijah so delovali borovniški komunisti. Prav iz teh organizacij je OF poglavalna močna korenina. 1) Na Vrhniki je partija širila svoje ideje v esperantskem klubu, v DKFD, v Kmečko delavskem gibanju in dr. Tu so delovali trije predvojni komunisti. Iz teh množičnih organizacij je nastala in se razmahnila OF. 2) V Logatcu je delovalo močno sokolsko društvo. V njem so imeli odločujoč vpliv napredni člani. Dne 27. marca 1941 so organizirali množico ljudi, ki je v velikem sprevodu s protestno manifestacijo odločno obsojala pristop Jugoslavije k trojnemu paktu. Med delavstvom na žagi je deloval predvojni komunist Janez Suhadolnik. To je bila široka politična osnova za nastanek OF, ki so jo začeli organizirati že maja 1941. 3) Na Rakeku je pred vojno deloval sindikat lesnih delavcev, ki je bil pod vplivom partije, prav tako tudi železničarji. V sokolskem društvu so prevladovali napredni levo usmerjeni člani, ki so imeli močne položaje v društvu. Iz te množice je leta 1941 zrasla močna organizacija OF. V njej so sodelovali tudi klerikalno usmerjeni ljudje, ki so bili narodno zavedni. 4) V Cerknici so bili jedro OF predvojni levčarji, med katerimi je bila tudi mladina, in napredni člani Sokola. Frontovci so postali tudi ljudje, ki poprej niso bili politično opredeljeni. 5) V Cajnarjih je pred vojno delovalo

Sadjarsko društvo, katerega člani so bili zavedni in so postali prvi sodelavci OF. V Gor. Otavah je imela OF od vsega začetka močno oporo v ljudeh, ki so bili predvojni člani DKFID, ki ga je vodil napredni učitelj Metod Mervič. 6) V Grahovem so člani DKFD o začetka množično sodelovali v OF. Na zadnji seji članov odbora septembra 1941 pa so sklenili, da društvo pristopi v OF in ji tudi izroči vsa svoja finančna sredstva. 7) Na Bloku je bilo DKFD v Novi vasi, imelo je tudi svojo podružnico v Ravniku. V

Janez Hribar (1909-1967), član KP od 1939

predvojnih letih so člani društva – nekateri so bili tudi člani Sokola – širili napreden političen vpliv v hudih političnih bojih s klerikalci. Leta 1941 so postali člani OF in njeni organizatorji. 8) V Loški dolini je bilo pred vojno dokaj razvito Kmečko delavsko gibanje (KDG), ki so ga vodili člani partije. V njem je imelo pomembno vlogo delavstvo, ki je bilo od leta 1919 organizirano v sindikatu lesnih delavcev. Tu je delovalo tudi kulturnoprosvetno društvo Svoboda in kasneje Vzajemnost. KDG je množično zajemalo tudi kmete, obrtnike, napredne člane Sokola in mladino iz vseh slojev. V ostrih političnih spopadih s klerikalci je leta 1936 pri občinskih volitvah zmagalo v občinah Lož in Stari trg. Po združitvi občin leta 1938 je na izrednih volitvah znova osvojilo občinsko oblast. Leta 1941 se je KDG preimenovalo v OF.

Že ta bežni vpogled v politično okolje, iz katerega je v glavnem nastala OF, kaže, da je bilo ljudstvo na Notranjskem množično osveščeno in politično pripravljeno na usodna dogajanja, ki jih je prinesla fašistična okupacija. Zato se je OF, ki je pomenila politično osnovo narodnoosvobodilnega boja, razmeroma hitro razširila in globoko zasedrila v najširše plasti ljudskih množic.

Za okrepitev partijskih organizacij in OF je imel velik pomen partijski sestanek notranjskih komunistov, ki je bil dne 27. maja 1941 v Borovnici pri Tonetu Zalarju-Žanu⁹. Vodil ga je tedanji član politbiroja CK KPJ in CK KPS Miha Marinko, ki je podal politično stanje v Sloveniji in pojasnil najvažnejše partijske naloge. Predvsem je dal smernice za ustanavljanje OF, pomnožitev partijskih vrst, razširitev organizacije Skoja, zbiranje orožja, municije itn. Drugi pomemben dogodek v tistih dneh je bil ustanovitev obkrožnega komiteja KPS za Notranjsko okrožje, ki so ga sestavljali: sekretar Ivan Novak-Očka in člani Janez Hribar, Vinko Kristan in Lojze Ule. Vinko Kristan je že po nekaj tednih odšel iz okrožja na drugo dolžnost. Na njegovo mesto je prišel v Okrožni komite France Popit-Jokl. Kmalu po borovniškem sestanku, to je 7. junija, je okrožni komite imel v Cerknici svojo prvo sejo¹⁰. Na njej so med drugim razpravljali o uresničevanju smernic, ki jih je dal Miha Marinko.

Junija 1941 so ustanovili štiri

France Popit-Jokl (1921-), član KP od 1940

ričlanski okrožni odbor OF za Cerkniško okrožje in prav tako štiričlanski okrožni odbor OF za Vrhnjsko okrožje. Potem so že avgusta osnovali še Rajonske komiteje KPS in Rajonske odbore OF. Tako so nastali vrhnjski, borovniški, logaški, cerknjski, viševski in loško-bloški rajon. Kmalu so osnovali samostojni rajon na Bloški planoti, kamor je bilo povezano tudi cajnarsko območje; v viševski rajon pa so potem povezali še Prezid.

Vsekakor je sestanek komunistov v Borovnici, ustanovitev partijskih komitejev in rajonskih odborov OF – pomenil začetek pospešene in močno okrepljene dejavnosti partije in OF na notranjskem območju. V nekaj mesecih, to je do sredine jeseni, je število partijskih

organizacij poraslo od predvojnih 4 na 21; število članov partije pa je poraslo od predvojnih 12 na 102 člana. Na borovniškem in vrhnjskem območju so ustanovili 6 novih partijskih organizacij; ustanovili so nove organizacije v Logatcu, Planini, na Uncu, na Rakeku, v Cerknici, Begunjah, Cajnarjih, 2 na Bloški planoti in 7 v Loški dolini, partijsko organizacijo so ustanovili v sosednjem hrvaškem občinskem središču Prezidu¹¹. Komunisti in frontovci so po vseh središčih, podjetjih, ustanovah, vaseh in naseljih organizirali odbore OF; v osebnih stikih so pridobivali ljudi za OF; z njo so sodelovali ljudje ne glede na prejšnje politično in versko prepričanje, kamor se je množično vključevala tudi mladina. Sklicevali so predvsem ožje sestanke, na katerih so pojasnjevali temeljne točke – program OF in nujnost oboroženega boja proti okupatorju, pa tudi razkrinkavali gesla domačih nasprotnikov, prav tako tudi zaviralna in sovražna gesla, ki so prihajala od naših izseljencev po radiu iz Londona. Seveda je bilo treba delati zelo

Vinko Kristan (1917-1942), član KP od 1935

tajno, kajti delovali so tudi domači izdajalci. Politični vpliv OF se je vse bolj kreplil. Moč OF je ponekod odsevala tudi v množičnem uspešnem bojkotu okupatorjevih prizadevanj, da ustanovi razne fašistične organizacije (GILL), uvedbe italijansko v šole, priprave na Ljubljanski velesojem itn.¹²

Vinko Kristan, ki ga je spomladi 1941 poslal na Notranjsko CK, je s pomočjo komunistov organiziral glavne »kanale«, po katerih je pritekal osvobodilni tisk v vsa večja središča¹³. Vrhnjski del okrožja je prvo leto NOB dobival tisk iz Ljubljane z avtobusom, ki je vozil mleko. Za cerknjski del okrožja pa je okrožni komite julija 1941 organiziral svojo ciklostilno tehniko, ki je delovala predvsem na Rakeku, v Cer-

knici in Žerovnici; razmnoževala je besedilo Slovenskega poročevalca, letake in drugo. V središča so pošiljali tisk z Meletovim avtobusom, ki je vozil na liniji Rakek-Loška dolina (oba šoferja sta bila člana KP). Organizirano mrežo, po kateri je šel tisk po posameznih vaseh, so vzdrževale partijske organizacije, ponekod pa tudi drugi člani OF. Tisk je šel organizirano zaupno od hiše do hiše, zaupno iz rok v roke. Tako je isti izvod, na primer Slovenskega poročevalca, prebiral širši krog ljudi. Pri raz-

Anton Zalar-Žan (1904-1942), član KP od 1934

širjanju tiska je OF zbirala tudi denarne prispevke.

Tisk so občasno pošiljali prek državne meje tudi na Primorsko po zvezah, ki jih je Partija vzpostavila in vzdrževala na Rakeku, Planini, Loški dolini in drugod.

Od jeseni naprej je OF v več krajih organizirala tudi Narodno zaščito. Ena stalnih nalog je bila zbiranje orožja, municije in drugo za potrebe partizanskih enot. Tudi domači sovražniki niso mirovali, tudi oni so začeli tajno zbirati orožje, v začetku so ga skušali tudi skrivati... OF se je na vso moč prizadevala, da zbere čim več orožja, ne samo zato, ker ga je potrebovala, ampak tudi zato, da ne bi orožje prišlo v roke

domačim sovražnikom, ki so že takrat, leta 1941 kazali svoj izdajalski obraz. Kmalu po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo so se začeli zbirati na Krimu in Ljubljanskem vrhu prvi partizani z Notranjske in iz Ljubljane. Tedaj so morali v ilegalo tudi vidnejši predvojni notranjski komunisti, da ne bi prišli v roke okupatorju. Dne 13. julija so ustanovili minersko

Ignac Voljč-Fric (1904-1944), član KP od 1932

skupino, ki se je pozneje reorganizirala v Borovniško četo¹⁴. Začele so se sabotažne akcije na železniško progo Ljubljana-Rakek, na italijanske patrulje, na električne daljnovode, telefonske linije idr. Število partizanov je naraščalo iz tedna v teden. Tako so ustanovili konec septembra Krimski bataljon, ki je kmalu izvršil večjo akcijo: del bataljona je dne 19. oktobra 1941 napadel italijansko postojanko v Ložu; drugi del bataljona je v noči od 19. na 20. oktober napadel Italijane in njihovo skladišče v Bezu-ljaku pri Begunjah nad Cerknico. To je bila do tedaj največja partizanska akcija v tako imenovani Ljubljanski pokrajini.

Obe akciji sta bili zelo uspešni in sta imeli velik politični odmev med civilnim prebivalstvom. Veliko sta pomenili za nadaljnjo organizacijsko-politično delo partije in OF. Konec decembra in januarja 1941/42 so bila na Kožljeku posvetovanja partije, OF in poveljniškega kadra Šercerjevega bataljona. Vodil jih je inštruktor CK KPS France Popit-Jokl. Ta posvetovanja so bila zelo pomembna predvsem za nadaljnjo politično pripravo ljudi na oborožen boj, ki je na Notranjskem vzplamtel spomladi 1942 v množično vstajo.

Lojze Mlakar

Opombe:

1. K. Grabeljšek: Vrhnika in okolica v boju za svobodo, izdal občinski odbor ZZB, 1968;
2. prav tam;
3. Tone Avsec: rokopisno gradivo;
4. Jože Pirč in Lojze Ule: rokopisno gradivo;
5. Tone Kebe: ustni vir;
6. Alfred Grobler: ustni vir;
7. Lojze Ule: rokopisno gradivo;
8. Lojze Mlakar: rokopisno gradivo;
9. IZDG: Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, letnik I., št. 2;
10. prav tam;
11. Lojze Mlakar: rokopisno gradivo; Jeseni in v zimi 1941/42 sem kot član oziroma sekretar RK KPS vzdrževal zvezo s partijsko organizacijo v Prezidu. Redno smo ji pošiljali tudi literaturo;
12. Tone Avsec: Nekaj podatkov o NOB na Notranjskem leta 1941 in partizanskem napadu na Lož, NL I., stran 130;
13. Vinko Kristan: beležke, kopija, ZA CK ZKS;
14. IZDG: Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, letnik I., št. 2.

HUPBEHA BACTABA

1. MAJ 1920.

Koliko ljudi srečamo, koliko tujih življenj gre mimo nas! Pa vendar so nekatera, ki stopajo v korak z nami, ki ostanejo, čeprav se na križišču poti ločijo. To niso samo tisti, ki jim pravimo »veliki ljudje« in katerih ime je vklesano v spomin naroda, to so tudi drobna, preprosta življenja, ki se nesebično in ne razpito razdajajo sočloveku. Naš narodnoosvobodilni boj pozna take skrite preproste veličine. Ljudje ne pozabljajo nanje; čeprav je mogoče v spominu zbledela podoba obraza, pa ostaja živa tista notranja podoba osebnosti, ki je usmerjala korake k cilju.

Pomlad 1941. Med ljudmi je završalo: »Spet vojna!« Niso še bile pozabljene grozote in nasilje prve svetovne vojne. Kot bi v zraku še vedno lebdel odmev pokanja pušk in topov...

Sovražnik je hotel našo zemljo za svojo, hotel je potegniti črto čez naš narod, izbrisati vsako sled našega jezika. Kri očetov in sinov je zaplala po žilah v enoten odpor vseh naših narodov. Vsaka ped naše domovine je z osveščenimi posamezniki na čelu organizirala oboroženo vstajo, našo revolucijo, naš narodnoosvobodilni boj, ki je zajel široke ljudske množice.

Osvobodilna fronta, rojena iz ljudstva, je bila plodna njiva, na kateri je raslo zaupanje v zmago in vera v svobodo, čeprav je bila ta še tako daleč, kakor je daleč plod v semenu. V večjih in manjših krajih, v mestih in vaseh so nastajali odbori OF.

Na križiščih cest do skupnega cilja

proti fašizmu ni popustila, tudi za las ne, in tudi takrat ne, ko je moral 1. junija 1944 v ilegalo in je doma na majhni kmetiji pustil šestčlansko družino, ki se je odslej sama prebijala za obstoj.

Gotovo mu ni bilo lahko ob misli na domače, ko je iz bunkerja na Matajurju opazoval hišo in polje; »Ali so pokosili travo, so pospravili seno? – torej, še so doma!« Klic zaslužnjene zemlje je bil močnejši. Preudarne in umirjenega moža so potrebovali mladi fantje za idejnega vodjo. »Petinštirideset let mu je bilo,« pravi Jožef Šturm, ki je bil skupaj z njim v bunkerju, »in tako očetovsko je deloval na ostale.«

Kot tajnik okrajnega odbora OF za Breginjsko je v letu 1943 Danilo redno prihajal v Sedlo, kjer je ob nedeljah v prostorih šole, seveda zastražene, organiziral sestanke. Takega se spominja Franc Gruntar iz Sedla, eden od devetih članov takratnega odbora OF, ki je združeval vasi Sedlo in

in kot član OF, ga je spremljala skozi vsa vojna leta. Nazive funkcij ljudje pozabijo, ne pozabijo pa dejanj, kakršno je bilo na primer organiziranje delovnih čet za pomoč v partizanskih družinah, zlasti pri poljskih opravkih, ki so z odhodom gospodarjev v gozdove izgubili delovne roke.

Tudi vojna pot Ivana Kurinčiča iz Idrskega se je na nekem križišču spojila z Danilovo potjo. »Spoznala sva se leta 1944,« pravi Ivan. »Grozila mi je črna roka. Iz bližine vasi sem opazoval, kako so Nemci obkoljevali hiše. Pobegnil sem k dvema partizanskima ranjencema, ki sta bila sredi pobočja Matajurja. Tam je deloval tudi okrajni odbor OF. Zadolžili so me, da organiziram okrajno gospodarsko komisijo za Kobariško in me postavili za načelnika. Danilo je takrat že bil tajnik okrajnega odbora OF za Kobariško. Občudoval sem ga. Bil je trinajst let starejši od mene, požrtvovalen, vedno pripravljen za delo, ki je moralo biti

Gregorčičevega rojstva, rojstni datum ljudske oblasti, dan, ko je bil izvoljen prvi tajnik okrajnega NOO za Kobariško, Jožef Skočir-Danilo.

»Oblast se je izgrajevala od maja do septembra 1945,« pripoveduje Ivan. »Zavezniki, ki so takrat že bili v naših krajih, so jo priznavali, čeprav so zavirali agitacije po politični liniji. Hoteli so narodnoosvobodilne odbore pridobiti zase, vendar jim ni uspelo, saj se nismo borili zato, da bi bili še komu podložni.«

Osmega septembra 1945 ob 15.30 uri je zavezniška vojaška uprava uradno prepovedala našo ljudsko oblast. Morala se je umakniti iz občinskih prostorov v Kobaridu. Zavetje je našla v hiši zavedne Šribarjeve družine. Narodnoosvobodilni odbori po vaseh so to oblast še vedno spoštovali.

Za Primorje še ni bilo prave svobode, čeprav je bil boj z orožjem končan. Zavezniki so nadaljevali politični boj, za priključitev k Jugoslaviji. Zato ni nič čudnega, če so po vojni Američani še trikrat ujeli in zaprli Danila. Takrat se je pokazalo, kaj je pomenil vaščanom, katerim je bil vedno pripravljen pomagati. Prebivalci vasi Ladra, Svino, Sužid, Perati in od drugod so guvernerju ZVU Painterju v Kobaridu pošiljali odločne proteste proti aretacijam tovariša Skočirja, s pojasnilom, da je zaprt

Jožef Skočir-Danilo (v sredini), aktivist iz Starega sela pri Kobaridu; fotografija je iz leta 1945

Franc Gruntar iz Sedla je bil blagajnik v gospodarski komisiji odbora OF v vasi. Poleg dela na terenu je bil dvakrat mobiliziran

Franc Urbančič iz Starega sela je bil med vojno tudi kurir 17. brigade Simona Gregorčiča, leto dni pred koncem vojne pa je prišel na komando mesta Tolmin

Delovna četa, ki jo je Danilo skupaj z ostalimi vaškimi aktivisti spomladi 1945 organiziral za pomoč pri sajenju krompirja petnajstletnemu Ludviku Kranjcu, ki je sam ostal na kmetiji

Zgornja Primorska. Zanimiv val nastajanja odborov OF, povezan z imenom glavnega organizatorja Ferdinanda Kravanja-Petra Škalarja, od Tolmina proti Zgornji Soški dolini in zapadnim robom slovenskega ozemlja v Breginjskem kotu, postopoma in preudarno od vasi do vasi.

Francu Urbančiču iz Starega sela pri Kobaridu je 73 let. Spomin na dogodke pred tednom dni ga ne uboga, zato pa zna več povedati o tem, kakot je skupaj s svojimi tovariši doživljal narodnoosvobodilni boj, bodisi v zaledju ali na fronti. »Oktober 1942 je prišel Skalar,« pripoveduje, »da bi tudi v naši vasi organiziral odbor OF. Osem članov nas je bilo, vsak s svojo nalogo. Sestanki, zbiranje materiala. V začetku je bilo naše delovanje skrito. Ideja odpora pa se je vse bolj razraščala med vaščani. V njih smo našli zaupnike. Z Jožefom Skočirjem-Danilom sva istega dne postala člana odbora OF. Veliko je vedel in tudi tvegati, če je bilo treba. Razumel se je tako na gospodarstvo kot na politiko in boj. Pravi organizator! Nihče ni ugovarjal njegovi besedi. Tudi do sebe je bil strog. Živa zavest

Homec: »Danilo nas je osveščal. Govoril nam je, da se moramo bojevati za svoje občine, svoje sodnike, svojo oblast, za vse svoje. Skrbel je za literaturo in časopise, ki so prinašali novice od vsepovsod. Kratka zgodovina vsezvezne komunistične stranke s posvetilom: Čuvaj to knjigo kakor svojo glavo in puško, mu je bila redni priročnik, iz katere je črpal Marxove ideje na osnovi gesla: Proletarci vseh dežel, združite se! Seme je padlo na plodna tla. Od vsega začetka so bili vaščani pripadniki osvobodilnega gibanja. Italijanski fašizem je bil zasovražen. Najbolj pa je ljudi težilo raznarodovanje. Nikjer niso spoštovali slovenske besede. Da otroci ne bi pozabili materinega jezika, je v letu 1944 Danilo začel z organizacijo slovenske šole. Toda Nemci so poskus preperečili, starši pa so skrivaj svojim otrokom prebirali slovenske knjige in matere so polglasno prepevale slovenske uspavanke. Tudi slovenske igre smo organizirali in tudi pri tem nam je pomagal Danilo.«

Cela vrsta aktivističnih funkcij, ki jih je Jožef Skočir-Danilo opravljal kot član KPS

do najmanjše potankosti preverjeno. Spominjam se akcije Tekmovanje zmage, nekako v avgustu, v kateri naj bi pokazali čim večje prizadevanje za doseg cilja – za zmago. Danilo je bil gonilna sila te akcije. Tudi gospodarska komisija je tekmovala in ... zmagali smo.

Večkrat sva sedela na pobočjih, z glavo oprto v dlani, in opazovala vasi kobariške doline pod seboj. Govoril je: »Poglej to prostrano kobariško Blato. Nerodovitno je in vendar je toliko življenja skritega v njem. Po vojni bo treba najprej to izsušiti.« Te besede, ki jih je Danilo večkrat ponavljal, so mi po vojni brnele v ušesih kot moralna obveza, da jih izpolnim.

Potem je Ivan odšel na okrožni NOO za Zapadno Primorsko v Brda. Od časa do časa sta se z Danilom še srečala. Takrat so začeli nastajati krajevni narodnoosvobodilni odbori po vaseh. Iz njih so volili delegate v okrajne NOO, ti pa so dali delegate za okrožno skupščino. Livška šola, 15. oktobra 1944, natančno na dan stoletnice

nezakonito, da je prvi borec za pravice delovnega ljudstva že od leta 1942, in ne morejo dopustiti, da bi bil brez vzroka aretiran njihov najboljši protifašist, človek, izvoljen od ljudstva.

Marca 1947 so bili združeni okraji Bovec, Kobarid in Tolmin v cono B. Danilo je potem, ko so ga zavezniki izpustili, prišel v Tolmin, kjer je postal poverjenik za delo v novo nastalem združenem okrajnem NOO.

Mesec dni po priključitvi Primorske k Jugoslaviji se je vrnil domov, toda ne za dolgo. Izčrpan in bolan je moral v bolnišnico v Ljubljano. Vsi njegovi najožji sodelavci, ki so ga tam obiskali, preden je 29. januarja leta 1948 umrl, vedo povedati: »Misel na dom, od katerega je bil ves čas vojne in še po njej ločen, za katerega se je zavestno žrtvoval, da bi svobodno sonce posijalo nanj in na vsa široka polja domovine, mu je bila zadnja iskra življenja.«

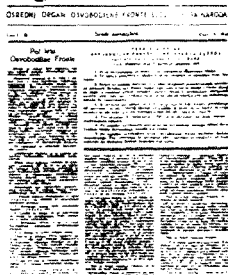

ЦРПЕНА ЗАСТАВА

1. MAJ 1920.

OSVOBODILNA
FRONTA

Delo jih združuje

Na Trnovo pri Novi Gorici se lahko pripeljete po asfaltni cesti, ki pa jo je zob časa tu in tam že krepko načel. Sicer pa ima cesta častitljivo letnico rojstva – 1865, asfaltno prevleko pa je dobila leta 1965. Tu in tam je tako ozka, da se komaj srečate s tovornjakom polnim lesa; in teh ni malo, ki vozijo dragoceno surovino iz Trnovskega gozda.

Nekdaj je na Trnovem in v okoliških zaselkih živelo 900 ljudi. S konjsko ali volovsko vprego so vozili les v Solkan, Gorico in bližnje kraje Furlanije. Tu so bili doma tudi oglarji.

Poleg Trnovega in Voglarjev spadata v KS Trnovo še zaselka Rijavci in Zavrh. Prebivalcev

do najstarejših vložili ogromno število prostovoljnih delovnih ur.

Pred leti pa je med borci vzniknila ideja o preureditvi spomenika in grobnice. Ves hrib Kobiljnika naj bi postal spomenik. Kamen pri kamnu. To naj bi bil osrednji spomenik borcem 9. korpusa. Maketo imajo že pripravljeno in razstavljeno v prostorih krajevne skupnosti. Ob spomeniku naj bi uredili tudi nekakšen amfiteater za prireditve. Izpisali naj bi tudi vsa imena 2700 padlih in umrlih med NOB iz novogoriške občine. S prvimi deli pri preureditvi naj bi začeli že letos. Leta 1983 naj bi preurejeni spominski park odprli. Takrat naj bi prišlo na Trnovo več

Kdaj od besed k dejanjem?

Zgodnja je letošnja pomlad. Mnogo poprej kot sicer je dahnila tudi na južne obronke Orlice; razkošje beline obdaja sadno drevje in nešteto cvetov obeta dobro letino, odpirajo se v puh zavita očesa vinske trte, oživel so stari kolovozi, sodobni stroji globoko obračajo že malce izsušeno zemljo, živahno je okrog slikovitih kozjanskih domačij, kamor zadnja leta prihaja napredek s hitrejšimi koraki.

Segel je tudi do kmetije Ivana Cerjaka-Vojka, ki ga poznajo ljudje daleč naokoli. Ni znan le kot nekdanji borec v legendarnem Kozjanskem odredu, v katerem je bil na koncu pomočnik komisarja, marveč tudi kot napreden kmetovalec in kooperant brežiške Agrarie. Poleg tega se ga mnogi spominjajo kot dolgoletnega aktivista v krajevni skupnosti Artiče, kjer je bil dolgo tudi njen predsednik, deloval je kot odbornik in poslanec, dejaven je bil v samoupravnih organih Agrarie Brežice ter prvi predsednik občinske Kmetijske zemljiške skupnosti.

Nič čudnega ni, da je Vojko na tekočem z dogajanjem na področju kmetijstva, da dobro pozna probleme »oroizvodnje na prostem«, naravne danosti v brežiški občini ter seveda tudi zagaten položaj, v katerem se je znašlo kmetijstvo zadnji čas, ko vse preveč sestankujemo in govorimo o njem, o potrebi samooskrbe s hrano in načrtujemo tržne viške, v bistvu pa ostajamo vse preveč pri besedah, ne da bi se lotili povsem določnega razreševanja odprtih vprašanj na posameznih področjih ter upoštevali vsaj tisto zakonodajo, ki jo že imamo. Nerešenih vprašanj pa je vsaj ta hip preveč, da bi tudi zasebni kmetovalec začutil svojo socialno varnost in pripadnost kmetijski delovni organizaciji. Za brežiško občino, kjer se še vedno kar 30 odstotkov ljudi preživlja s kmetijstvom, je to posebej pomembno.

»Napredka sicer ne gre zanikati,« razmišlja Ivan Cerjak, ko z njim kramljamo na njegovem domu, »saj je viden tudi v teh odročnejših krajih, v Dečnih selih oziroma na naši Planini, na Kozjanskem. Pri nas mogoče še tolikanj bolj, ker smo naredili hitrejša koraka iz zaostalosti. Če bi najprej predstavil našo kmetijo, moram reči, da je usmerjena v več panog, ne zgolj ozko v eno kmetijsko dejavnost, zato na 15 hektarov velikem posestvu, ki ima 9,5 hektarov obdelovalne površine, pridelujemo ribez in breskve, imamo vinograd in polja, da lahko redimo živino. Še pravočasno smo si zagotovili kredite, saj nam je Agraria pomagala pri nakupu mehanizacije ter nasadih ribeza in obnovi vinogradov. Tudi pospeševalna služba je dobra, lahko pa bi nam bila še bližje, saj kmetije potrebujemo strokovne nasvete in izkušnje sodobnega kmetijstva.

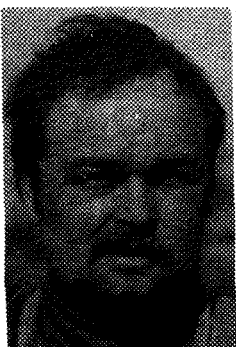
Najpomembnejši dejavnik pri povečanju produktivnosti je nedvomno zemlja, vendar imamo v naši občini kmetije, katerih povprečna velikost je le do 4 hektare. Razdrobljenost pa seveda ne zagotavlja dohodka, smotne proizvodnje ter izrabe kmetijskih strojev. Več bi morali storiti tudi na področju melioracije, odkupa neobdelane zemlje in komasacije. Nesmotna pa je tudi razdrobljenost, ki jo čutimo pri pospeševalni in hranilno-kreditni službi. Neekonomično je, da istega kmetovalca obiskujejo pospeševalci dveh kmetijskih organizacij – tisti od Agrarie za poljedelstvo, živinorejo in sadjarstvo, od Slovina pa za vinogradništvo – z dvema se dogovarjamo za nakup repromateriala in oskrbo z njim, pri odkupu in usklajevanju regresov ter nabavi goriva. Sredstva so tudi razdrobljena med delovnimi organizacijama, in zato nezadostna ter neučinkovita. Obe temeljni organizaciji kooperantov tudi nista zadosti samostojni, kmetijska zemljiška skupnost pa že od leta 1974 samo životari.

Ivan Cerjak ima kot kmet-borec sicer zagotovljeno in urejeno socialno varnost, temu pa ni tako pri ostalih, zlasti za mladino ni poklic kmetijskega proizvajalca dovolj privlačen.

»V mislih imam predvsem starostno in invalidsko pokojninsko zavarovanje kmetov. Starostna pokojnina je bolj socialna pomoč, invalidsko-pokojninsko zavarovanje pa neobvezno in zato se kmetje ne odločajo zanj. Tudi delavec se ne bi, če bi moral prispevke plačati iz lastne kuverte, kmetijski pridelki pa že tako nimajo ekonomske cene, in zato kmetje plačila ne zmorejo

Damjan Rijavec: V slogi je moč

Zoro Vončina: Velikokrat poprimemo za prostovoljno delo

Emil Gorjup: Vodo imamo iz kapnic

Rafael Grželj: V zadnjih letih smo veliko naredili

Pri prostovoljnem delu poprimajo vsi

je nekaj manj kot 600. Darinka Štosar, tajnica krajevne skupnosti, se spominja vsega, kar se je dogajalo v kraju. Zradili so avtobusno postajo, uredili pokopališče, vrsto spomenikov, obnovili zadrugi dom, številne ceste... Živo pa se Darinka spminja tudi druge svetovne vojne in najhujših bojov za osvoboditev kraja. Takrat je imela komaj osemnajst let:

»Najbolj krvava je bila bitka na Trnovem od 19. do 21. januarja 1945. Takrat so brigade 9. korpusa napadle in uničile močno utrjeno fašistično postojanko X MAS. Ob tem napadu je na Trnovem padlo več kot 300 sovražnih vojakov. Tudi sama sem bila ranjena in pozneje so me prenesli v bolnišnico Pavlo.«

Narodnoosvobodilno gibanje se je na Trnovem začelo že ob koncu leta 1941, ko so zavedni ljudje z denarnimi prispevki pomagali OF. Novembra 1942 je bil ustanovljen prvi odbor OF, in sicer pri Voglarjih v Belačevi hiši. Februarja 1943 pa je šest Voglarjev že odšlo k partizanom. Območje sedanje krajevne skupnosti je v letih 1943 do 1945 doživelo 27 krvavih bitk. V sestavi brigad 9. korpusa je sodelovalo 87 borcev in bork s Trnovega, Voglarjev, Rijavcev, Zavrh in Nemcev.

V prekomorskih brigadah je sodelovalo 26 domačinov, v okviru OF, KPS, SKOJ, AFŽ, RK, mladinske in pionirske organizacije pa je med NOB sodelovalo še 78 vaščanov. Za svobodo je darovalo življenje 47 Trnovcev.

»Na hribu Kobiljnik na Trnovem smo začeli leta 1954 graditi grobnico, v katero smo prenesli 254 posmrtnih ostankov borcev 9. korpusa. Danes je v njej pokopanih 293 borcev, ki smo jih sem prinesli iz celotnega Trnovskega gozda. V izgradnjo spomenika so Trnovci od najmlajših

kot 10.000 bivših borcev 9. korpusa in njihovih svojcev, mladine, pripadnikov JLA...

Trnovce že dalj časa žulita šola in vrtec. Obljubljajo jo že leta in leta. V tem času so glasovali za dva samoprispevka. Nazadnje lani. Marija Rijavec, učiteljica podružnične šole na Trnovem, tako kot vsi ostali vaščani pričakuje, da se bodo stvari obrnile na bolje: »Danes obiskuje pouk 23 otrok, od prvega do četrtega razreda, v prostorih društva upokojencev, ker je stara šola še iz časov Avstro-Ogrske in za pouk ni primeren. Učenci višjih razredov, teh je 14, pa se vozijo v solkansko šolo, dvanajst kilometrov daleč.«

Vode na Trnovem ni. Z njo se ljudje oskrbujejo iz kapnic. Prav ureditev vodovodnega omrežja je zapisana v sedanjem srednjeročnem načrtu. Leta 1982 naj bi zgradili vodnjak, z zmogljivostjo približno 300 kubičnih metrov vode. Zadoševal bi za vas Trnovo. Damjan Rijavec, predsednik krajevne skupnosti Trnovo, je povedal, da nameravajo spuščati vodo iz vodnjaka do hiš po ceveh. Zbirali pa bi jo z deževnico. Nekaj koristi s Trnovci obetajo tudi od načrtovane izgradnje vodovoda od Čepovana do Lokev. Toda to so zaenkrat le želje.

Ena največjih delovnih akcij, v kateri so sodelovali skoraj vsa dela zmožni mladi in manj mladi prebivalci krajevne skupnosti, je bila izgradnja novega odcepa ceste pri Voglarjih in tudi delna obnova poti proti Zavrh. Med številnimi, ki so tistega dne vihteli krampe in lopate, so bili tudi Rafael Grželj, Emil Gorjup in Zoro Vončina. Vedno skupaj rešujejo probleme. Prostovoljno delo je njihova odlika. Delo jih združuje. Zavedajo se, da delajo zase. Zato so prav tako enotni, kot so bili med NOB. Prepričani so, da bo Trnovo jutri še lepše, kot je danes.

Jani Alič

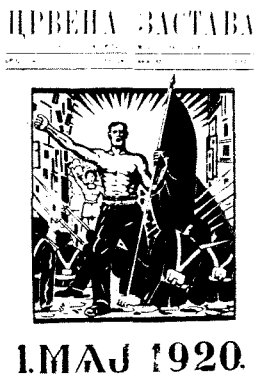
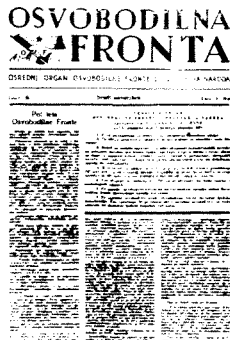
Ivan Cerjak-Vojko, kmetovalec, nekdanji borec Kozjanskega odreda

Vprašanja so zlasti boleča zato, ker gre v glavnem za starejše kmete. Podobno pravzaprav velja tudi za nadomestila kmetom v času bolezni, za vprašanja poročniškega varstva združenih kmetov, preživninskega varstva, prostega časa in letnega dopusta. Kako se bo, denimo, mlad človek odločil za kmetovanje, ko pa ima njegov tovariš, delavec iz tovarne, vse take ugodnosti, sam jih pa nima.

In pogledite, kako nemočni ostajamo ob ustanavljanju samoupravne interesne skupnosti za pospeševanje kmetijstva, in ali bomo sploh kdaj sprejeli zakon o intervencijah v kmetijstvu? Vse prepogosto le gasimo požar, namesto da bi poskušali dolgoročneje rešitve. Zdaj, ko planiramo za naslednjih pet let, bi se morali dogovoriti, kaj vse bomo rešili do leta 1985. Tudi različne olajšave, regresi in premije ne predstavljajo dolgoročneje rešitve.

In vendar dajemo kmetijstvu posebno prednost! Toda treba bo poprej zagotoviti sredstva, da se stanje, kakršno je ta hip, ko primanjkuje umetnih gnojil in škropiv ter drugega reprodukcijskega materiala in zaščitnih sredstev, ne bo ponavljalo. Samo primer: na naši kmetiji potrebujemo vsako leto okrog 4 tone umetnih gnojil, letos pa smo jih potrosili le polovico tega. To bo že vplivalo na manjši pridelek,« sklene pomenek naš sogovornik. Kajti delo čaka, sicer pa je Vojko optimist, kar zadeva odnos družbe do kmetijstva, napredek je viden in mnogo se je že izboljšalo.

Vlado Podgoršek

Kmalu bodo gozdovi okrog Mrzlice ponovno oživel. Tako kot pred vojno se bodo številni ljubitelji planin ob prazniku dela 1. maja podali v objem zasavskega hribovja, med katerim se naj-mogočnejše dviguje Mrzlica, in proslavili svoj praznik. Kljub temu da je danes planinstvo v velikem razmahu, pa vendar ni mogoče primerjati sedanjega razpoloženja delovnih ljudi in občanov s praznovanjem tega delavskega praznika v predvojnih letih. Čeprav je takratna oblast bedela nad njihovimi akcijami, jih velika revolucionarna delavska zavest ni zapustila. Z velikim zanosom in vero v boljši jutri so odločno korakali svetlejšim trenutkom naproti in prek štiriletno vojne dosegli svojo socialno in nacionalno osvoboditev, katere sadove uživamo mi danes. Iskre, ki so jih netili predvojni komunisti in skorejci na delavskih zborovanjih, med katerimi zavzema pomembno mesto prav delavski praznik 1. maj, so vzplamenele in dvignile v upor dolgo tlačene delavske množice in vse demokratične in napredne sile, katerim na čelu je stala komunistična partija, ki je nosila s seboj sporočilo s Čebin, iz Šmiglove zidanice in Joštovega mlina. Ob vsem tem pa je ostala Mrzlica simbol revolucije in zibelka partizanstva borcev Savinjske doline in revirjev.

Predvojna praznovanja delavskega praznika 1. maja so globoko vtisnjena v spominu udeležencev. Tudi Fanika Raček, rojena Vipotnik, iz Latkove vasi pri Preboldu se živo spominja teh dogodkov, saj je bila kot hči delavskih staršev in revolucionarne družine, ki je pognala svoje korenine pod Mrzlico v Zabukovici, vseskozi vpeta v revolucionarne akcije svojega kraja in komunistov ter skojcev Savinjske doline in revirjev. Pred kratkim sem jo obiskal v Latkovi vasi, kjer sta si že pred sedmimi leti umrlim možem Račkom Pongracem, znanim revolucionarjem, komunistom in prvoborcem, zgradila svoj dom. Opisala mi je praznovanje 1. maja leta 1939. Z živo govorjeno besedo me je popeljala v tiste hude, a vendar marsikdaj tudi lepe čase, ki so jih osrečevali tovarištvo, nesebičnost in ideja lepšega jutri.

»Prvi maj je bil resnično velik delavski praznik, »je začela svojo pripoved Fanika Raček in nadaljevala: «Lastniki podjetij niso dovoljevali praznovanja našega praznika, zato so že nekaj dni poprej opozarjali na kazni, ki bodo doletele vse tiste, ki ta dan ne bodo prišli na delo. Vendar odločnosti rudarjev, ki so s svojo sindikalno

Mrzlica – simbol revolucije

organizacijo pod vodstvom ilegalne KP tako organizirali prvomajsko praznovanje, da je le peščica slabičev ostala na delu, ni bilo mogoče priti do živega. Tudi tega leta je bilo tako. Naš dogovor pri DKD Vzajemnost je popolnoma obveljal in tega dne so se trume delavcev odpravile v objem Mrzlice, ki je sprejela delavce iz temnih in vlažnih rudarskih rovov in zatohlih tovarniških obratov, da se naužijejo čistega planinskega zraka in da razvijajo delavsko solidarnost in idejo o preobrazbi družbenih odnosov.

Ta dan sva z bratom že pred peto uro zjutraj igrala na vrtu za hišo in oznanjala naš praznik. Zmotili so naju orožniki in nama prepovedali igrati. Ker je bil že čas za odhod na Mrzlico, naju to ni preveč prizadelo. V skupini, v kateri so bili še moji sestri in šest mladincev iz Liboj in Zabukovice, smo jo veselo mahnili proti našemu cilju. Na križišču pod Mrzlice, kjer smo nameravali počakati še skupine iz Griž in Migojnic, pa sta nas čakala orožniki iz Žalca. Morali smo jima povedati, kam gremo. Ko sta slišala odgovor, sta rekla, da je prepovedano hoditi v skupinah in sta fanta iz Liboj poslala po drugi poti, naju s sestro pa spustila naprej šele po 15 minutah. Kmalu pa smo bili spet vsi skupaj in družno smo nadaljevali pot proti vrhu.

Še preden smo stopili na prizorišče praznovanja, so naša srca začela hitreje udarjati, a ne zaradi sape, ampak zaradi poznanih zvokov trboveljske godbe, ki je igrala Delavski pozdrav. Pesem je odmevala pod krošnjami visokih dreves in budila revolucionarno zavest v naših srcih. Večina ljudi je bila že zbranih. Mahali smo si z robci in rdečimi ruticami, ki smo jih sešili za to priložnost, in se veselili snidenja. Dan je bil čudovito lep, njegovo lepoto pa sta mračila dva

orožnika, ki sta sedela na vzpetini in budno pazila, da ne bi prišlo do kakšnih govorov. Strigla sta z ušesi in prisluškovala bojevitim delavskim pesmim, in bila pripravljena posredovati, če bi se vmes oglasila kakšna prepovedana, kot je bila Internacionala in podobne.

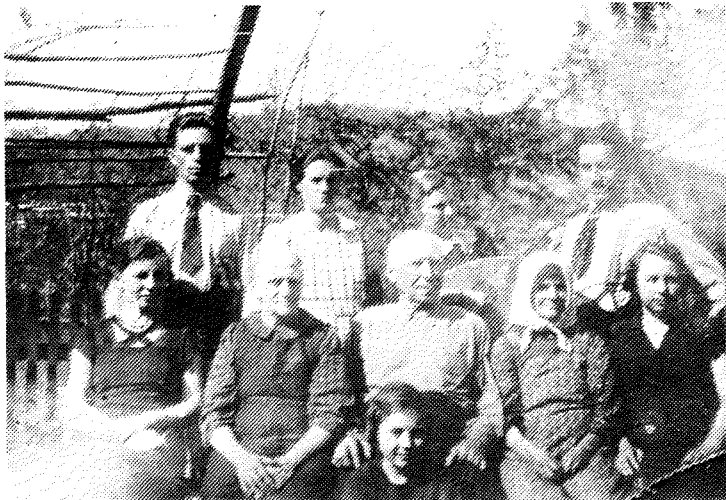
Poleg rudarjev in drugih delavcev je ta dan privabil zaradi čudovitega vremena tudi številne druge ljudi iz revirjev in Savinjske doline. Naključje ali vedoželjnost je pripeljalo med nas s tako imenovane gosposke strani nekega gosposkega gizdalina v belih dokolenkah, kakršne so takrat nosili Hitlerjevi privrženci. Izvalno je postal med nami in prisluškoval našim pomenkom. Ko se je usedel v travo, smo se tako rekoč s pogledi dogovorili, da ga obkolimo in ga sezuemo. Med igranjem smo naredili okrog njega obroč, nekaj fantov je skočilo na njega, in še preden se je fant zavedel, so mu dekleta že potegnile dol tudi nogavice. Osramočen in brez belih nogavic je potuhnjeno odšel. Spremljal pa ga je vihar smeh množice delavcev, ki so ga podkrepili s ploskanjem. Orožniki se niso vmešali. Kmalu je bilo vse po starem. Razlegalo se je petje in ob zvokih harmonik ter brenkanju na kitare so mladi veselo rajali in se veselili lepega pomladnega dne. Vmes je večkrat zaigrala godba ali so zapeli pevski zbori. Ko je zapel zabukovski pevski zbor Vzajemnosti pesem o zabukovskih delavcih, samo refren je bil njihov, so se ljubitelji petja zgrnili okrog pevcev. Med njimi so bili tudi Slavko Šlander ter drugi preboldski revolucionarji. Pozorno je poslušal, in ko je zbor odpel do konca, je povzdignil glas. »Če ste za to, vam pesem zapojemo v ruščini, originalno, tako kot smo se jo naučili v zaporih v Sremski Mitrovici.« In že se je zaslislala pesem iz Slavkovih ust in drugih revolucionarjev, bratov Hribar,

Pečnika in drugih, z isto melodijo, a drugačnim, ruskim besedilom. Množica se je še tesneje zgrnila okrog pevcev, to pa je vzpodbudilo tudi orožnika, da sta stopila bliže. Ko sta ugotovila, da pojejo po rusko, sta zahtevala, saj takoj prenehajo peti, vendar se pevci za njiju niso zmenili. Orožnik je prijel Slavka za rame in začel kričati. Slavko pa jo pel naprej. Ljudje so popolnoma obkolili pevce in iz njihovih grl se je nenedoma vsul plaz revolucionarnih gesel: Dol z zatiralci! Dol s teroristi! Hočemo svobodo, hočemo kruha! Živela SSSR! Nekdo je vmes zakričal: Živel kralj Peter II.!, vendar ta bela vrana jo je takoj skupila po glavi od svojega sosedu. Ko sta orožnika videla razjarjeno množico, sta se raje umaknila in nista več poskušala posredovati. To je bila za nas velika zmaga, ki je naše praznovanje naredila še toliko slovesnejše. Domoj smo se vračali veseli in prežeti z duhom revolucionarnosti s trdo vero in upanjem v čas, ki nas bo osvobodil spon izkoriščevalskih družbenih odnosov.

Ob koncu obiska sva s Faniko spregovorila še o prvih vojnih letih, o njenem trpljenju v Auschwitzu, o revolucionarni poti njene in moževe družine, ki je enako kot njihova – Vipotnikova predstavljala gnezdo revolucije, in je bila trn v peti takratnemu režimu in njihovim pomagačem. To pa je že poglavje zase. Povejmo le še to, da so poleg Fanike odpeljali v internacijo še starše in sestro Marijo, ki so jo ujeli avgusta 1941 ter jo odpeljali v Ravensbrück. Mož Pongrac, brat Albin ter sestra Anica so bili vsa štiri leta v partizanih. Iz internacije so se srečno vrnili vsi in tako dočakali svobodo, ki so jo nosili v srcih na svojih planinskih pohodih, shodih in praznovanjih delavskega praznika 1. maja. Fanika je bila po vojni aktivna na številnih področjih družbenega življenja in skupaj z možem je pomagala izgrajevati naš samoupravni socialistični sistem. Za svoje delo je prejela številna priznanja. Med drugim tudi red zaslug za narod s srebrno zvezdo, Leninovo značko, red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem in druga odlikovanja.

Od sogovornice sem se poslovil bogatejši za mnoga spoznanja, z vero in upanjem, da bodo sedanji in bodoči rodovi znali čuvati in obraniti vse pridobitve naše revolucije in tako poplačati svoj dolg vsem tistim, ki so izkrjavili za idejo socializma in svobodo.

Darko Naraglav

Družina Vipotnik od leve proti desni: sedijo Marija, mama, oče, teta, Fanika (Roček). Stojijo: Albin, njegova žena Franciška, Anica in njihov sorodnik. Na fotografiji ni starejšega brata Franca

Fanika Roček danes

Praznovanje 1. maja na Mrzlici pred vojno

Listala sem po njegovem zajetnem življenjepisu in čisto naletela na prvi maj. Zato sem ga pred kratkim poprosila, da mi je povedal, kateri prvi maji v njegovem dolgem življenju so mu najbolj ostali v spominu.

Najprej je segel v leto 1914, ko se je kot petnajstletni vajenec in mladinec druge internacionale udeležil prvomajskih manifestacij v Trstu in je zlomil dežnik na glavi tržaškega paglavca, ki ga je zmerjal s »porco s'ciavo».

Prvi maj 1919 ga je zatekel v Podrožci med koroškimi borci za severno mejo. Iz let 1920–1928, ko je bil zaposlen v Gorici in vključen v revolucionarno gibanje, se spominja prvih majev, ko so po vseh okoliških vrhovih zakurili kresove, eksplodirale so bombe in razobešenih je bilo mnogo rdečih zastav s srpom in kladivom.

Posebno mu je ostal v spominu neki prvi maj iz teh let, ko so sporazumno z delavci električne centrale v Stračicah v noči 30. aprila za deset

Prvi maji nekoč na Primorskem

minut prekinili električni tok, da so lahko tača razobesili pred tovarno v Podgori rdečo zastavo na žico visoke napetosti ter jo raztegnili nad strugo Soče. Naslednji dan je plapolala v vetru, v veselje delavcev in jezo fašistov, ki nikakor niso mogli razumeti, kdo in kako jim jo je zagodel. Niso vedeli, kako bi zastavo odstranili, in končno so se je lotili s plamenom. A njeni ostanki so še nekaj dni viseli nad Sočo, dokler jim burja ni razpihala.

Tovariši iz Krmina pa so rdečo zastavo obesili

na visoko debelo smreko, katero so nato olupili, da je bila spolzka in je tako več ur ovirala fašiste, preden so splezali nanjo in zastavo sneli.

Po letu 1925 je fašizem nastopal čedalje ostreje. Razpuščene so bile vse napredne politične stranke. Sledile so številne aretacije in leta 1928 je prišel tudi on na vrsto. Zato je prvi maj 1929 dočakal v rimskih zaporih in ostal mu je dobro v spominu, ker so mu ravno tega dne prinesli obtožnico, da se bo moral zaradi svoje organizirane komunistične dejavnosti zagovar-

jati pred posebnim sodiščem. Kmalu je sledila obsodba: trideset let ječe.

Presedel je najprej 26 mesecev samice v Volterri, nato nadaljeval pot političnega kaznjence v Turri di Bari in na otoku Pianosa. Po enajstih letih je bil izpuščen na pogojno svobodo oziroma konfinacijo v rojstno vas Avče. Tedaj je začel politično delovati med sovaščani in že jeseni 1941 je postavil temelje organizaciji OF v domačem kraju.

Ob 1. maju 1942 je sodeloval v pripravi na prvo večjo propagandno akcijo Osvobodilne fronte, ki so jo uspešno izvedli tudi v Soški dolini. Vse vasi so bile polne letakov in zidovi popisani s parolami ter sprom in kladivom. V cementarni Anhovo so celo kovance po 10, 20 in 50 stotink gravirali z znakom OF.

Tako se spominja prvih majev nekoč na Primorskem revolucionar in protifašist Avgustin Lango iz Avče.

Cvetka Mrak

SO MOSTE POLJE

OBČINSKI ODBOR ZZB NOV
OBČINSKI ODBOR ZVRS
OBČINSKA KONFERENCA ZKS
OBČINSKA KONFERENCA SZDL
OBČINSKI ODBOR ZVEZE SINDIKATOV
OBČINSKA KONFERENCA ZSMS
IZVRŠNI SVET OBČINE IN DRUGE DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE

ČESTITAJO ZA 1. MAJ – PRAZNIK DELA IN 27. APRIL – DAN USTANOVITVE OF VSEM DELOVNIM LJUDEM IN OBČANOM

DRUŽBENOPOLITIČNE ORGANIZACIJE IN OBČINSKA SKUPŠČINA

RADOVLJICA ČESTITAJO

VSEM DELOVNIM LJUDEM IN OBČANOM OB 40-LETNICI VSTAJE, PRAZNIKU USTANOVITVE OF IN PRAZNIKU DELA

Naši partizanski znaki

23

Medalja Kosovelove brigade

Medalja, ki jo danes predstavljamo, se imenuje spominska medalja 19. SNOUB Srečka Kosovela. Likovno je ena najbolj dovršenih slovenskih brigadnih medalj, kar pa tudi ni nič čudnega. Oblikoval jo je kipar in medaljer Vladimir Stoviček, ki je vanjo vložil svoje bogato znanje. Združuje vse prvine, ki nam naredijo naše brigadne medalje tako prikupne. Brez odvečnih modernizmov je na medalji bronaste barve upodobljen lik slovenskega velikega pesnika, pod njim sta prekržani dve puški. Okrog ob robu medalje piše XIX. SNOUB SREČKA KOSVELA. Medalja visi na traku v slovenskih narodnih barvah, ki dodaja kovni občutek toplote, kar manjka samo kovinskemu znakom in medaljam. Ob tem ima medalja Kosovelove brigade še eno izvirno rešitev, ki je še ni na nobeni drugi brigadni medalji. Na vrhu traku je še kovinska ploščica, ki nosi napis Gabrovica na Krasu in datum ustanovitve brigade 23. IX. 1943. Zada je igla za pripenjanje. Ta način likovne dopolnitve medalje je bil uporabljen že leta 1969 pri spominskih medaljah stoletnice slovenskih taborov v Sevnici in Vižmarjih. Že takrat je dosegel lep učinek in enako se da reči za medaljo Kosovelove brigade. Zadnja stran bronaste medalje je res prazna, kar pa ne pomeni, da bi naj prazna tudi ostala. Z graviranjem imen nosilcev so povezani kar precejšnji stroški, in zato si naj da vsak nosilec sam vgravirati svoje ime, priimek in partizansko ime, če ga je imel. Stroški za graviranje so majhni, drugače pa bi bilo, če bi odbor brigade hotel dati gravirati vseh 800 medalj, kolikor jih je bilo izdelanih.

Za podelitev posebne brigadne spominske medalje se

Era izmed najlepših – medalja Kosovelove brigade

je domicilni odbor te brigade odločil na svoji seji dne 27. marca 1979 v Sežani, kot mi je ljubeznivo sporočil v imenu domicilnega odbora tovariš Ciril Drole. Dogovorili so se tudi o tem, kaj bi moralo biti na medalji. Zadolžitev za izdelavo medalje je bila zaupana Janezu Slovincu – Popaju, ki je tedaj vodil denarno gospodarske posle za domicilni odbor. Ta je pritegnil k sodelovanju kiparja Stovička in nastala je lepa brigadna medalja. Prva podelitev je bila 27. maja 1979 na Trnovem, kjer je bila brigadna proslava. Do letošnjega marca je bilo podeljenih že 364 medalj. Do medalje so upravičeni vsi pripadniki Kosovelove brigade, ki jih ima odbor v svojih seznamih ali ki lahko dokažejo svojo pripadnost brigadi. Odbor podeljuje medalje tudi sorodnikom padlih ali že umrlih borcev.

Brigadni odbor je dal kovati tudi značko, ki je 26 milimetrov visoka in 21 milimetrov široka, torej manjša, kot je medalja. Značke so bile namenjene za prodajo, le borci brigade in še nekateri so jih dobili brezplačno. Do-

micični odbor je tudi sprejel sklep, da medaljo dobijo vsi aktivni častniki in vsako leto nekaj najbolj zglednih vojakov v tankovski enoti na Pivki, ki nadaljuje tradicije brigade Srečka Kosovela. Vojaki prejemajo medalje po posebnem vsakoletnem ukazu poveljstva enote. Podelitev je pred zbranimi vojaki 23. septembra, ko na Pivki praznujejo dan ustanovitve brigade. Ideja o povezavi med vojnim izročilom in sedanjostjo vojaško enoto je vredna pozdrava, kljub temu pa bi bilo s falerističnega stališča gledano le prav, da bi se medalje borcem vsaj v kakšni malenkosti razlikovale od medalj sedanjim pripadnikom enote. Nastalo je tako namreč neke vrste odlikovanje, ki ne pozna razlike med vojnimi pripadniki enote in mirnodobskimi.

Znaki in medalje po nekaterih brigadah še vedno nastajajo in tu in tam je slišati predloge, naj ne bi bili omejeni samo na borčevski krog. Vsak odbor lahko seveda sam odloča kako in kaj, toda prvi korak k širitvi kroga upravičencev bo prinesel tudi drugega. To pa bo tudi konec spominskih partizanskih znakov. Znak ali vsaj neka njegova posebna oblika ali barva sodi samo na prsi borcev. Res je, težko je ob podeljevanju borcem gledati prizadete obraze častnih gostov in sploh zaslužnih tovarišev. Niso krivi, da niso bili takrat zraven in njihove zasluge sploh niso sporne, toda kljub temu razumevajoče srce brigadnega odbora ne bo nikomur koristilo, če bodo ti dobivali znake, ki bi naj borce spominjali na vojne brigadne čase. Kdor ni bil zraven, pač ni bil. Tu se ne da pomagati. Iz partizanskih znakov pa nima smisla delati navadnih značk.

Janez J. Švajncar

6

Vlado Kresnik

Zapiski iz vojnega ujetništva 1941-45

Francoski zdravniki so bili dobri strokovnjaki. Za svoje, francoske bolnike so skrbeli s strokovno vnemo, ki so jo opirali na patriotsko zavzetost. Večina med njimi so bili možje, ki so obvladovali okolje s preudarnostjo kaste. Kaste, ki vlada navzdol po nacionalno, horizontalno pa išče oportunistično internacionalne kompromise. Spravili so se nad Wolfa, češ da je za njihove, francoske bolnike zmanjkalo rentgenskega materiala; njihovi, francoski bolniki so na rentgenu zapostavljeni. Francoski zdravniki – oficirji so se pritožili pri sedežu poveljstva. Zapretili so s pritožbo internacionalnemu Rdečemu križu. Pred komandantom so z obžalovanjem ugotavljali, da Wolf enostransko izbira svoje osebe, in da tudi v tej izbiri zapostavlja Francoze.

Za pritožbe francoske oficirske kaste ni kazal obsojatelj Wolf nobene dovzetnosti. Ko je prišel s komandature, je mirno modroval:

»Tudi jaz sem bil mlad. Mi smo takrat nosili ruske srajce in peli Volga-Volga. Teh pesmi je zdaj seveda konec, in vojaška srajca je prav tako dobra ... verdamtmer Scheisskrieg, prekleta posrana vojna...«

Več verjetno o sebi Wolf ne bi bil mogel v takratnih pogojih povedati.

»Kakšni idioti, Francozi,« je nadaljeval. »Čim dlje ne bo rentgenskega papirja, tem dlje bodo bolniki čakali tu v lazaretu, namesto na delovni komandi ... Scheisskerle...«

Sanitetni obsojatelj Wolf! Ob njem se nam je bistril pogled v zapleteno ogrodje nemške družbe pod tretjim rajhom, v njegovo podtalno žilje izpod nacistične vladavine. Navdajal nas je z optimizmom, ki je zrl iz celotne njegove pojave, iz njegovega

prekanjenega pogleda, iz njegovega miru. Wolf – bil je baje polžid; in nanj se je spravila francoska soldatska lazareta.

Ko so nemški tanki zaorali v sovjetsko zemljo, se je Wolf po svoje oborožil z moralno legitimacijo za tretji rajh in njegove občasne zaveznike. Na steno je obesil plakat, ki mu ga je narisal nek francoski amater za konzervo rib:

Seule l'Allemagne sauvera l'Europe du bolchevisme (v prevodu: Edino Nemčija bo rešila Evropo pred boljševizmom).

Nosljal je:

»Moram se rehabilitirati.«

Plakat mu ni nič pomagal. Francoska oficirska kasta je bila močnejša od njega. Čez več mesecev je odšel. Izvedeli smo, da si je v Magdeburgu zabil žebelj v koleno in s tem ušel ruski fronti. Še prej je moral eden od naju. Čeč ali jaz z rentgena. Odšel sem jaz nazaj v barako 23 k jugoslovanskim bolnikom.

S seboj sem odnesel Wolfov blagoslov, dejal mi je: »Scheisskrieg! – dolgo bo trajal – potem se vidimo nekje, mogoče v Jugoslaviji ali v Nemčiji. Osnovali bomo mednarodno trgovsko podjetje...«

S seboj sem odnesel tudi majhno beležnico, samevala je zapuščena v predalu Wolfove mize in jaz sem mu jo vzel – naj mi odpusti takratno trenutno slabost. Beležnica mi je pozneje prišla prav. Vselej, kadar sem jo izvlekel iz žepa, sem se spomnil na obsojatelja Wolfa in potihoma želel, da bi se on, ekonomist iz Magdeburga z nami vred prebil skozi prekleta leta vojne brez žebja v drugem kolenu in da bi bilo mednarodno podjetje, ki ga bo osnoval, pravi mednarodni koncern.

Mimo taborišča so cokljali sovjetski vojni ujetniki. Jesen 1941 in zima sta jih

bruhalo množično mimo nas v kilometer oddaljeni Teillager Örbke.

Teillager – planjava, opeta s spleti nepogrešljive bodeče žice in stražarnice in nič drugega. Sovjeti so ležali na prostem, kolikor si niso izdoblili plitkih zaklonišč v zemljo. Barake teillagra so nastajale pozneje.

S Tichyjem sva stala za barakami lazareta in opazovala mimohod sovjetskih ujetnikov. Stražarji so pehali množico po asfaltu naprej. Ko da si prizadevajo, da bi z uprizoritvijo bednosti dokazali, da je sovjetska armada razpadla v gmoto poldivjih, opotekajočih se razcapancev. Shujšani, neobriti, zamazani in razcapani tovariši, gnani po cesti Germanije – buf! puškino kopito je padlo in sovjet se je zvrnil v obcestni jarek, tapf! – okovan škorenj stražarja se je zaril v ujetnikov trebuh.

Ob žici se je nabrala množica prebivalcev našega taborišča in opazovala predstavo množične inkvizicije. Opazovalci so bili nemirni, zaslišali so se protesti, zvigzi.

Mogoče se mi je zdelo, a Tichyjeve oči so se mi zdele vlažne. Tudi v svojih sem občutil mokroto. Zaradi nemoči spricho divjastva trenutnih zmagovalcev.

»Ne vem, koliko časa bo trajalo, da bomo pozabili na nemško barbarstvo, po vojni,« je menil Tichy.

»Bomo?«

»Bomo morali, če ne bo življenje v Evropi postalo nemogoče.«

Nešteto krat sem se po vojni spomnil na te Tichyjeve misli. Nešteto krat ob dnevnem časopisju, ob razpletu in zapletih dogodkov po Evropi, in kadar me je zaneslo slučajno med Nemce.

Se nadaljuje

Zdržena lesna industrija Tržič p.o.
ODDELKI: ZAGA — ZABOJARNA — POHISTVO — TAPETNIŠTVO

**ČESTITA ZA PRAZNIK DELA
1. MAJ IN 27. APRIL DAN
USTANOVITVE OF VSEM
DELOVNIM LJUDEM IN
OBČANOM**

OPEKARNA KOŠAKI / MARIBOR
SENTILJSKA 116 - TEL.: H. C. 21-016 - DIR. 25-730 - KOMERC. 24-907 - TEK. RAC. PRI. SDK 51800-001-10238

GRADITELJI!

Obveščamo graditelje družbenega in privatnega sektorja, da
proizvajamo visokokvalitetni

KLINKER ZIDAK

Posebno primeren:

- za vse vrste dimnikov
- neometane fasade
- sobne kamine in vrtno roštilje
- notranje okrasne stene
- tlake, ograje ipd.

Opeko odlikuje praktična neuničljivost, mala vodovpojnost,
in različne barvne nianse.

Vse informacije dobite po telefonu, številka: 24-907 ali 21-
081

**ČESTITA ZA 1. MAJ PRAZNIK DELA
VSEM DELOVNIM LJUDEM**

Priporočamo svoje kvalitetne izdelke!

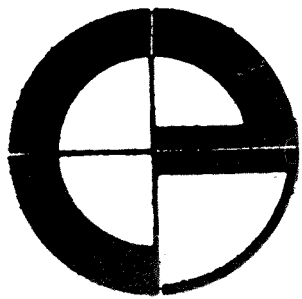
TRGOVSKA DELOVNA ORGANIZACIJA

modna hiša n. sol. o.

TOZD — PRODAJALNA
LJUBLJANA o. sub. o.

TRGOVSKA DELOVNA ORGANIZACIJA MODNA HIŠA n. sol. o.
61113 LJUBLJANA, Mašera-Spasičeva 8 TELEFON: 342-569, RAČ.: 61000 LJUB-
LJANA Cigaletova 2
Telex: 31-231 yu mohi Telefon: h.c. (061) 24-808 dir. (061) 23-445

**ČESTITA VSEM OBČANOM IN
DELOVNIM LJUDEM K DNEVU
OSVOBODILNE FRONTE IN PRAZNIKU
DELA**

Merkur

PTUJ
s svojimi poslovalnicami:

Zvezda, Tehnika, Oprema, Ideal, Volan,
Jasmin, centralno skladišče, vas vabi k
nakupu in spoznali boste, da je

MERKUR POJEM KVALITETE!

ZIV TAM

AVTOOBNOVA MARIBOR

**GENERALNA, SREDNJA
IN TEKOČA POPRAVILA
AVTOMOBILOV**

SERIVS TAM in MAGIRUS-DEUTZ
opravlja vsa popravila na vozilih
TAM in MAGIRUS

Razen vseh vrst avtomehanskih del
priporočamo tudi kleparske usluge,
ličarske in brušenje motornih gredi
ter blokov.

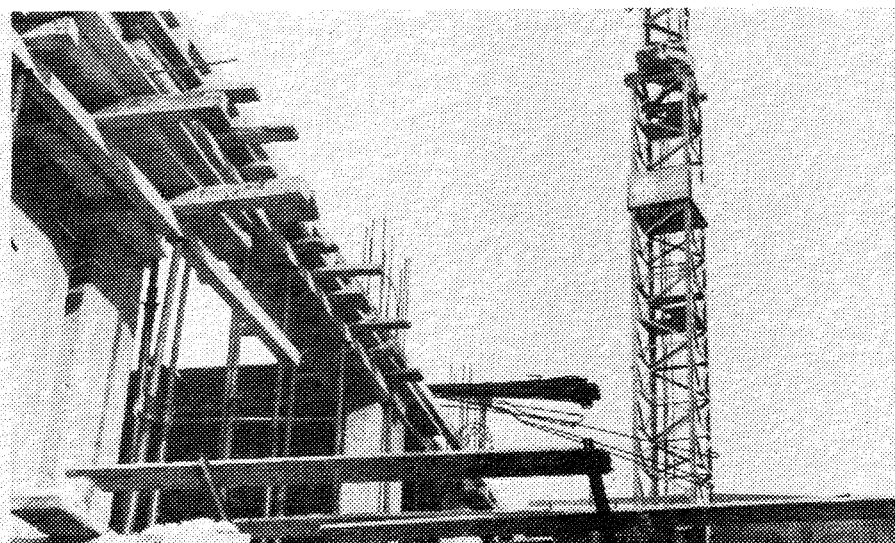
zdržena gradbena podjetja
giposs

gradbeno podjetje
stavbar maribor
z n. sol. o.

62000 maribor, industrijska 13
poštni predal 181
telefon: (062) 22-571
telex: yu 33-236 stamar
prodaja: tel. (062) 22-958
nabava: tel.: (062) 21-382

USPEŠEN ZAKLJUČEK

Gradbeno podjetje »STAVBAR« Maribor je uspešno zaključilo delo v preteklem letu, čeprav so neugodna gibanja v gospodarstvu tudi v samo poslovanje prinesla precej težav. Tu mislimo predvsem na pomanjkanje raznih vrst materialov in rezervnih delov iz uvoza. Na ravni delovne organizacije je bila ustvarjena vrednost proizvodnje, ki je bila za 13 odstotkov večja kot leto pred tem in 4 odstotke nad planom. Takšni rezultati so bili doseženi ob manjšem številu delavcev kot v letu prej. V zadnjem letu srednjeročnega obdobja 1976–1980 je bila precejšnja pozornost dana tudi standardu, rekreaciji, športu in kulturi delavcev v gradbenem podjetju »Stavbar«, ki jih je okoli dva tisoč. Trenutno je gradbena dejavnost na področju stanovanjske gradnje koncentrirana v naselju Nova vas v Mariboru, investicijska gradnja pa se izvaja na več objektih v Mariboru, Rušah in v Gornji Radgoni. Letošnji plani v temeljnih organizacijah Industrija gradbenega materiala Hoče, Splošni projektivni biro in Visoke gradnje v Mariboru in v delovni skupnosti skupnih služb temeljijo na lanskoletnem delu in na realnih načrtih razvoja gradbeništva.

KMETIJSKA ZADRUGA PTUJ

Kmetijska zadruga kot organizacija združenih kmetov čestita vsem delovnim
ljudem za praznik dela 1. maj

INDUSTRIJSKO
MONTAŽNO
PODJETJE
LJUBLJANA

TOZD ELEKTROKOVINAR
PTUJ, n. sol. o.

ZADRUŽNI TRG 11
62250 PTUJ,
POŠTNI PREDAL 17
Delavski pozdrav k 1. maju

OGRAD

INDUSTRIJSKO GRADBENO PODJETJE ORMOŽ, KOLODVORSKA 7

ZIRO RACUN: 52410-601-10194 — TELEFON: (062) 70-201, 70-211 — p. p. 15 — TELEGRAM: OGRAD — ORMOŽ

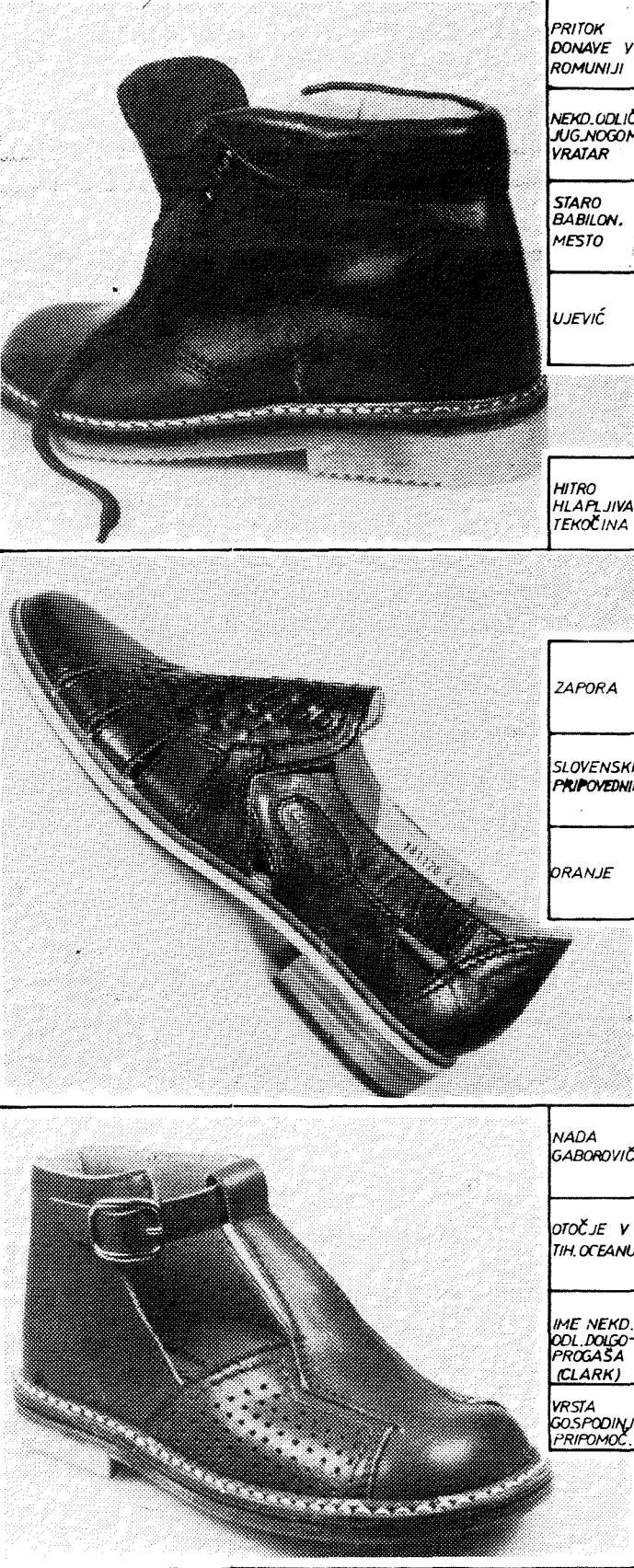
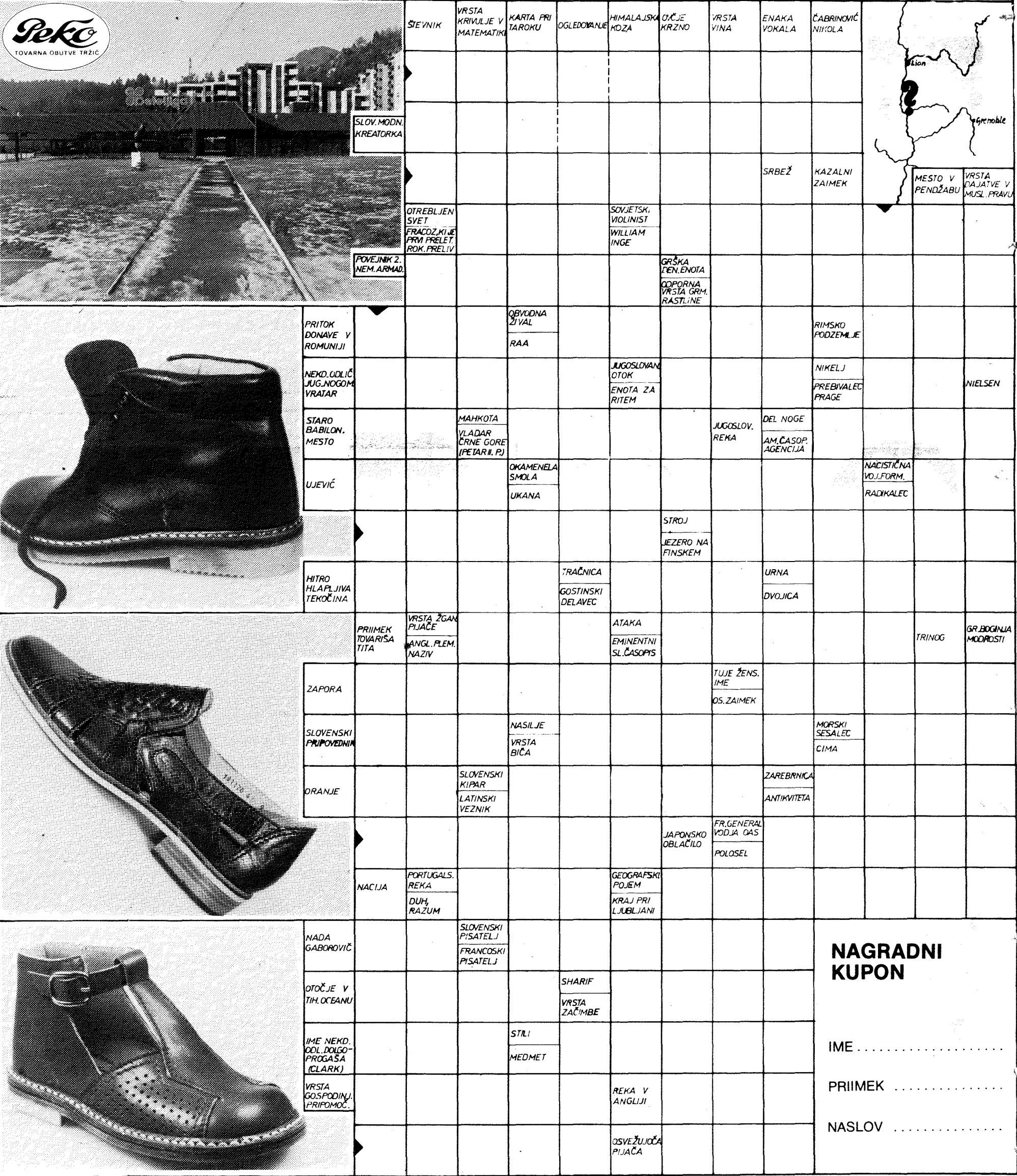
**ČESTITA VSEM DELOVNIM LJUDEM IN OBČANOM ZA
PRAZNIK DELA 1. MAJ**

NAGRADNA KRIŽANKA

PEKO TRŽIČ

RAZPIS NAGRADNE KRIŽANKE

Vesele prvomajske praznike vam letos želi PEKO TRŽIČ in to z nagradno križanko. Skupno vam želimo veliko uspeha pri reševanju in seveda veliko sonca ne samo za praznik, temveč tudi vse poletje. Rešitve pošljite na naslov Uprava TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana do 15. maja. Na spodnji levi del kuverte napišite »PEKO TRŽIČ«.

STEVENIK

VRSTA KRIVULJE V MATEMATIKI

KARTA PRI TAROKU

OGLEDovanje

HIMALAJSKA KOZA

OČJE KRZNO

VRSTA VINA

ENAKA VOKALA

ČABRINOVIC NIKOLA

SRBEŽ

KAZALNI ZAI MEK

MESTO V PENDŽABU

VRSTA RAJATVE V MUSL. PRAVU

OTREBLJEN SYET

FRACOZ, KI JE PRVI PRELET ROK. PRELET

POVEJNIK 2. NEM. ARMAD.

SOVJETSK. VIOLINIST WILLIAM INGE

GRŠKA DEN. ENOTA

ODPORNA VRSTA GRM. RASTLINE

PRITOK DONAVE V ROMUNIJI

NEKD. UDLIČ JUG. NOGOM. VRATAR

STARO BABILON. MESTO

UJEVIĆ

HITRO HLAPLJIVA TEKOČINA

PRIIMEK TOVARIŠA TITA

ZAPORA

SLOVENSKE PRIPovedNIK

ORANJE

NACIJA

NADA GABOROVIC

OTOČJE V Tih. OCEANU

IME NEKD. UDL. DOLGO-PROGASA (CLARK)

VRSTA GOSPODINJ. PRIFOMOC.

OBVODNA ŽIVAL

RAA

MAHKOTA

VLADAR CRNE GORE (PETAR II. P.)

OKAMENELA SMOLA

UKANA

TRACNICA

GOSTINSKI DELAVEC

ATAKA

EMINENTNI SL. ČASOPIS

TUJE ŽENS. IME

OS. ZAI MEK

NASILJE

VRSTA BIČA

SLOVENSKE KIPAR

LATINSKE VEZNIK

PORTUGALS. REKA

DUH, RAZUM

SLOVENSKE PISATELJ

FRANCOSKE PISATELJ

SHARIF

VRSTA ZAČIMBE

STILI

MEDMET

REKA V ANGLIJI

OSVEŽUJOČA PIJACA

RIMSKO PODZEMLJE

NIKELJ

PREBIVALEC PRAGE

NIELSEN

DEL NOGE

AM. ČASOP. AGENCIJA

NACISTIČNA VOJ. FORM.

RADIKALEC

STROJ

JEZERO NA FINSKEM

URNA

DVOJICA

TRINOG

GR. BOGINJA MODROSTI

MORSKE SESALEC

CIMA

ZAREBRNICA

ANTI KVITETA

JAPONSKE OBLAČILO

FR. GENERAL VODJA OAS

POLOSEL

GEOGRAFSKE POJEM

KRAJ PRI LJUBLJANI

GEORADNI KUPON

IME

PRIIMEK

NASLOV

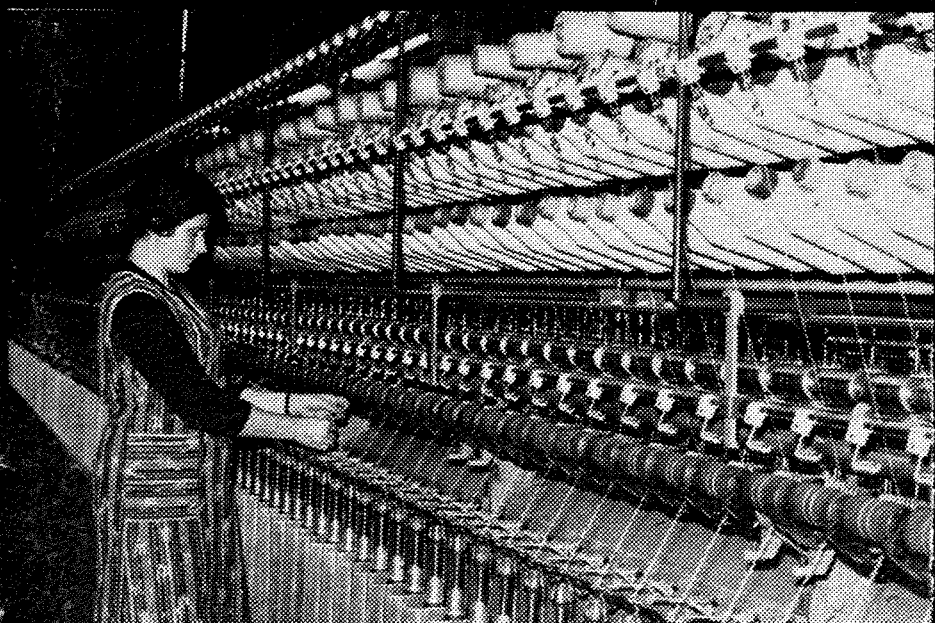

SUKNO

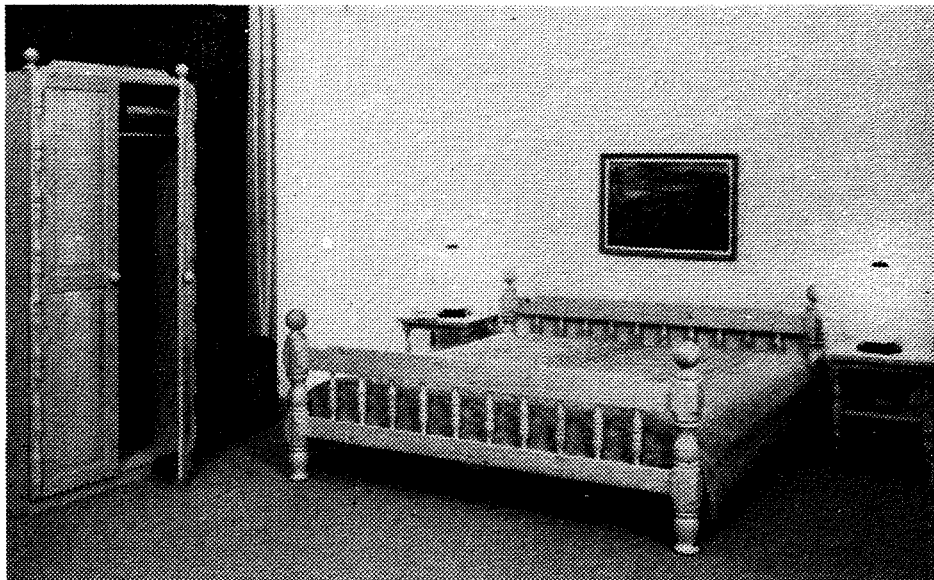
INDUSTRIJA VOLNENIH IZDELKOV ZAPUŽE

ZELEZNIŠKA POSTAJA: LESCE-BLED — TEL. RADOVLJICA 75-550 TELEGRAM:
SUKNO ZAPUŽE — TEKOČI RAČUN PRI SDK RADOVLJICA 51540-601-11854 —
64275 BEGUNJE

Izbiri priljubljenega karirastega blaga v več barvnih kombinacijah nudi Sukno, Zapuže

STRUŽENO POHIŠTVO

Naraven les s svojo strukturo in barvo daje toplino in svojstveno prijetnost struženemu pohištvu, ki s svojo bogato obliko sprošča in osvobaja človeka v domačem ambientu. Struženo pohištvo s svojimi razkošnimi oblikami in dimenzijami poudarja trdnost in trpežnost, z barvami pa nam pomagata pri usklajevanju in požitvi prostora.

Struženo pohištvo, ki zajema omare in postelje z nočnimi omaricami s svojo uporabno funkcijo omogoča prilagajanje prostoru po širini in višini ter namenu. Služi nam lahko za vsakdanji počitek, prijeten oddih na dopustu, vikendu ali hotelu.

Struženo pohištvo je izdelano iz prvovrstnega masivnega smrekovega lesa, površinsko obdelano v naravni barvi lesa ali z lužili in lakirano s prozornim nitro lakom polmat izvedbe.

Prodajajo v poslovalnici LIP Bled na Rečici, tel. (064) 77-161 in številnih trgovinah s pohištvom

**lip
bled**

lesna industrija

64260 bled ljubljanska c. 32
telefon: 064-77661
telegram: lip bled
telex: 34 525 yu lipex

Komunalno podjetje LJUBLJANA

n. sub. o. Ljubljana, Povšetova 6

p. p. 295; tel. 322-265, 317-883, 316-362 – Telegram: Komunalno podjetje Ljubljana – Žiro račun: 50101-601-16780

TOZD »Javna higiena«, n. sub. o., Povšetova 6, tel. 316-382

Dejavnost: Odvoz smeti in odpadkov in upravljanje deponij, vzdrževanje javne snage in javnih prometnih površin.

TOZD »Rast«, n. sub. o., Rimska 24, p. p. 32, tel. 20-390

Dejavnost: Urejanje in vzdrževanje zelenih površin, proizvodnja in prodaja okrasnih rastlin v vrtnariji, drevesnica.

TOZD »Žale«, n. sub. o. Med hmeljniki 2, tel. 316-365

Dejavnosti: Pogrebi, vzdrževanje pokopališč, vzgoja in prodaja sadik za grobove.

TOZD »Javna razsvetljava«, n. sub. o. Litijska c. 263, tel. 49-120

Dejavnost: Vse vrste svetlobnih naprav in javne razsvetljave ter gradnja semaforških naprav, vzdrževanje javne razsvetljave, osvetlitve in semaforizacije ter obnova in ureditev prometne signalizacije.

TOZD »Živilski trgi«, n. sub. o., Pogačarjev trg 1, tel. 310-740

Dejavnost: Urejanje in vzdrževanje tržnic, upravljanje in vzdrževanje parkirišč in sejma motornih vozil

TOZD »Proizvodnja komunalne opreme«, n. sub. o., Litijska 261, tel. 49-054.

Dejavnost: Izdelovanje nadgradenj komunalnih vozil na šasijske ter remont vozil

TOZD »Komunalne gradnje«, n. sub. o., Tomažičeva 10, tel. 261-261

Dejavnost: Vzdrževanje in obnova makadamskih in moderniziranih cest, pridobivanje in prodaja peska, gramoza, ter gradbenega materiala, opravljanje zimske službe. Izpostava: Cestno vzdrževalna služba, Ljubljana, Celovška 410, tel. 51-388
Kamnolom Sostro tel. 49-013
Asfaltna baza Zadvor, tel. 49-054

TOZD »Dimnikarstvo«, n. sub. o., Cesta 7. kongresa 17

Dejavnost: Čiščenje, pregled dimnovodnih in kurilnih naprav, meritve sajavnosti in izžiganje.

TOZD »Projektiva«, n. sub. o., Povšetova 6, tel. 322-265

Dejavnost: Projektiva vse vrste nizkih gradenj, zelenih površin, semaforje in javne razsvetljave.

Delovna skupnost skupnih služb, Povšetova 6, tel. h. c. 322-265, glavni direktor, tajništvo 317-883, direktor DSSS, komerciala 316-656

Delovna skupnost družbeni standard, Poljanska 66, tel. 310-356

**ČESTITAMO ZA 1. MAJ – PRAZNIK
DELA, 27. APRIL – DAN USTANOVITVE
OF VSEM DELOVNIM LJUDEM IN
OBČANOM**

emona blagovni center
o.sub.o. Ljubljana

61112 Ljubljana, Šmartinska 102, slovenija, jugoslavija

telefon: (061) 41-944

telex: 31-135 yu emona – p. p. 18

tekoči račun: 50100-607-65763

DO Emona blagovni center o. sub. o. 61000 Ljubljana, Šmartinska 130

telefon (061) 44-004; telex: 31-135 yu Emona

TOZD Prehrana o. sub. o. 61000 Ljubljana, Šmartinska 130

telefon: (061) 42-802

n. c. (061) 41-944

n. c. (061) 43-644

Notranja trgovina

Trgovina na veliko v Ljubljani je organizirana v DO Emona Blagovni center s TOZD: Prehrana, Centromerkur in Transport

TOZD Prehrana posluje z industrijsko prehrabenim blagom, sadjem, zelenjavo in pijačami. Iz področja proizvodne dejavnosti in predeleave ima v svojem sestavu pražarno, pakirnico in zeljarno.

DELOVNIM LJUDEM PRISRČNO ČESTITAMO ZA 1. MAJ!

DELAVCI

- TOZD za ptt promet Jesenice, Kranj, Radovljica, Škofja Loka,
- TOZD za vzdrževanje in gradnjo ptt storitev in transport Kranj in
- delovne skupnosti skupnih služb, združeni v

**PTT PODJETJE
za PTT PROMET
KRANJ**

**Čestitajo vsem uporabnikom PTT storitev za 1. maj –
praznik dela**

MERKUR KRANJ

- PRODAJA NA DEBELO
- PRODAJA NA DROBNO
- ZUNANJA TRGOVINA
- TRGOVSKE STORITVE

V SVOJIH SKLADIŠČIH VAM NUDIMO VELIKO IZBIRO KOVINSKO-TEHNIČNEGA BLAGA IN BLAGA ZA ŠIROKO POTROŠNJO

- UGODEN NAKUP
- SOLIDNA POSTREŽBA
- STROKOVNI NASVETI

**ČESTITAMO ZA PRAZNIK
DELA – 1. MAJ!**

Jožko Turk-Bolkov, eden najmlajših partizanskih učiteljev na Primorskem

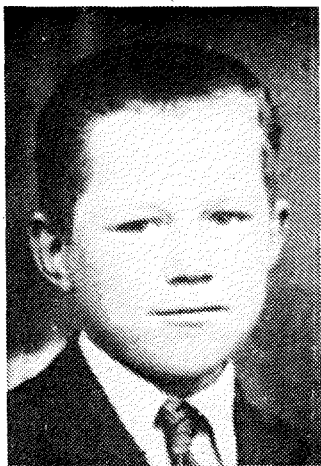
Sejal med nas besedo je domačo...

Vselej, ko se zazrem v staro isto – sivi Nanos, me prevzame; trdoživ, mogočen, vreden. Stoletja že bedi nad dolino pod seboj, nad vasicami, pripetimi na njegova pobočja nad ljudmi, ki žive na njegovih obronkih.

Kaj vse so doživljali ljudje na tem lepem koščku naše zemlje! In v tem dogajanju so bili mladi vedno na svojih mestih: uporni, neupogljivi, s pogledom vselej uprtim v prihodnost. Mnogi so v veličastno zgradbo nove domovine vgradili najdražji kamen – svoje mlado življenje.

Med temi je bil tudi mladi partizanski učitelj Jožko Turk-Bolkov iz Hrenovca pri Postojni. Gestapovci so ga obesili 23. aprila 1944 v Via Ghega v Trstu, prav ob njegovem osemnajstem rojstnem dnevu. Od osmih Bolkovih otrok je bil Jožko najmlajši sin. Njegova mlada leta so vpeta v čas, ko ni utegnil doživeti prave mladosti in prešerne razigranosti.

Že ko je hodil v italijansko gimnazijo v Postojni, je bil vključen v skupino naprednih dijakov, ki so bili fašistom trn v peti. Tako kot druge so Italijani tudi njega spomladi 1943 mobilizirali v tako imenovane posebne bataljone (battaglioni speciali), da bi mladim preprečili odhod k partizanom. Vrnil se je po razpadu Italije in se takoj vključil v delo na ternu, zlasti v okviru ZSM. Opravljal je razne naloge, ki so se porajale v središču partizanskega gibanja, saj je bila njegova domačija pri Bolku, tik ob glavni cesti Postojna-Razdrto, že od vsega začetka vključena v NOB. Eden prvih partizanov Karlo Maslo se je pri njih ustavil že konec decembra 1941, ko je pobegnil iz italijanske vojske. V začetku leta 1942 in pozneje so se pri njih shajali prvoborci – Ivan Turšič Iztok, Viktor Hajna-

Jožko Turk-Bolkov, obešen v Via Ghega v Trstu, star 18 let

Jane, Svarun, Lovec, Tončka, Fanika, Dušan, Bojana, Drina in drugi iz Pivške čete. Od tod so peljale partizanske poti na vse strani proti Sajevčam, Postojni, Vipavi, Landolu, v Zalog, itd. Tu so imeli sestanke, tipkali so okrožnice, zbirali hrano, denarne prispevke za OF, kasneje je bil tu sedež raznih komisij in organizacij, sprejemali so odločitve. Bilo je to pravo središče partizanskega gibanja v tem kraju. Nič čudnega, če je Jože Tuncov iz Hrašč nekoč preprosto vprašal: »Kaj je tu partizanska občina?»

Že samih Bolkovih sodelavcev za OF je bilo skoraj za desetino: Franc – član OO OF za Pivško okrožje, Karlo – odgovoren za finance okrožja, Edo – intendant 31. divizije 9. korpusa, Janko – borec v bataljonu VDV, Lojze je kot železničar opravljal številne naloge za OF, Marija, ki je delala v gostilni, je opravljala številne zadolži-

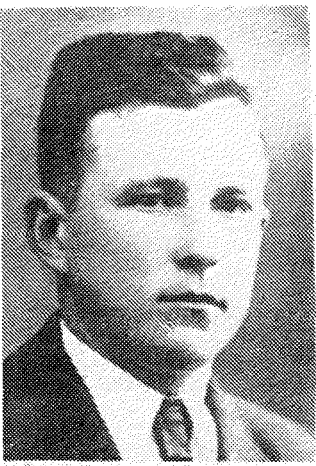

Marija Turk-Bolkova, obešena v Via Ghega v Trstu, stara 23 let

tve, bodisi pri obveščanju, zvezah, spravljanju in razpo-

šiljanju partizanskega materiala; oče Bolkov je nešteto krat po cele noči stražil, če so v hiši imeli sestanke; marsikdaj so priskočile na pomoč tudi teta Neža pa mama Bolkova ali pa najmlajša, šele 13-letna Milenka.

Decembra 1943, ko je rajonski odbor OF za Podgoro – odsek za prosveto (vodil ga je Jože Čuk) – organiziral partizanske šole v podnaroških vaseh, je bil Jožko Turk postavljen za partizanskega učitelja na šoli Hrenovice (Fara). Seveda je bil postavljen pred težavno nalogo. Sam je hodil le v italijansko šolo, slovenščino pa se je učil skupaj z materjo, ki je bila vseskozi narodno zavedna in razgledana žena. Jožko je bil miren fant, redkobeseden, hkrati pa poln idej in pobud. Delo za šolo je vzel zelo resno. Težav je bilo nešteto, saj ni bilo nobenih slo-

Franc Turk-Bolkov, obešen v Via Ghega v Trstu, star 28 let

venskih učbenikov. Treba je bilo poiskati stare slovenske knjige po skrinjah, kamor so jih zavedne slovenske matere poskrile pred fašističnim raznarodovalnim nasiljem. Jožko je z mladostno zagnanostjo znal premostiti težave. Za 26 otrok iz vasi Goriče in Hrenovice je tedaj prvič zažuborela v šoli slovenska beseda, ki je vračala ponos in vlivala pogum. Željno so sprejemali razlage mladega učitelja, enega najmlajših na Primorskem, saj je imel šele 17 let. Jožko se je na pouk pripravil vestno, marsikdaj pozno v noč. Veliko mu je pomagala mama.

Ko mu je delo na partizanski šoli ravno dobro steklo, je še njega presenetil tisti turbotni 3. marec leta 1944, ko so esesovci s pomočjo izdaje kar pobirali na kamione najboljše aktiviste po postojnskih vaseh. Odgnali so Jožka, ko se je ravno odpravil v šolo, pa sestro Marijo, 65-letnega Bolkovega očeta in

Stanko Turk-Bolkov, obešen v Via Ghega v Trstu, star 22 let

bratranca Stanka, ki je bil tedaj sekretar rajonskega odbora ZSM za Podgoro.

Skupaj z mnogimi drugimi (kar čez 70 so jih imeli na seznamu) so jih odpeljali v zloglasni tržaški Coroneo. Kmalu zatem so aretirali še Franca, ki so ga ujeli med sejo okrožnega odbora OF za Pivško v vasi Brežec pri Divači.

Preživeli so skupaj dva meseca hudega mučenja in počasnega umiranja. Oče Bolkov, ki se je znašel z Jožkom v isti celici, ni mogel nikoli pozabiti, kako je sina »budil od mrtvih«. Dan za dnem so ga prinašali z zaslišanja pretepenega, vsega ožganega po obrazu, krvavega, podplutega, nazavestnega. Perilo, ki ga je mlajša sestra dobila domov v pranje, je pričalo, da je bil ves hrbet ena sama velika rana.

Pretrsljivi dokumenti tištega časa so orumenela potrdila z naslovom »Carceri giudiziarie di Trieste«, ki jih

še vedno hrani brat Edo. To so spiski blaga in predmetov, ki jih je mala Milenka nosila svojim v zapor (nogavice, robčki, hrana). Še bolj pretresljiva so njihova zadnja pisma iz zapora, še vedno polna optimizma in vere, da se bodo kmalu vrnili. Pisali so jih mami, ki je ostala doma bolna z nedoraslo hčerko, pa so jo želeli potolažiti.

Dne 23. aprila 1944 so štirje Bolkovi položili svoja mlada življenja domovini v dar. Skupaj z enajstimi drugimi žrtvami postojnskega območja so bili obešeni: Franc Turk, zapornik št. 8654 (star 28 let), Marija Turk, zapornica št. 6928 (stara 23 let), Jožko Turk, zapornik št. 6932 (star 18 let), Stanko Turk, zapornik št. 7233 (star 22 let).

Prva dva sta bila Jožkova brat in sestra, Stanko je bil njegov bratranec. Med 51 žrtvami v Via Ghega jih je bilo kar 15 s Postojnskega, med njimi tudi komaj 16-letni Karlo Križaj iz Orehka. Bolkovega očeta so sicer izpustili iz zapora, a misel na izmučene otroke mu je zarezala globoke brazde. Bolkovo družinsko drevo je bilo surovo okleščeno.

Toda uporni duh ni klonil. Ostali Bolkovi sinovi so vztrajali na svojih mestih, na izpostavljenih položajih uporne Primorske. Od stare Bolkove domačije – »partizanske občine« – stojijo danes je še zaščitene kolone nekdanjega preddverja. Pod njimi je spominska plošča Jožku Turku, najmlajšemu partizanskemu učitelju na Primorskem.

Po Jožku Turku je bila poleti 1977 poimenovana MDB iz Postojne, ki je pomagala graditi novo športno igrišče. Tako Jožko Bolkov živi dalje, vedno mlad med mladimi; njegova žrtev je mladim vzor in spodbuda.

Mira Pagon

Zapolniti vrzeli v proučevanju mladinskega gibanja v Sloveniji

Republiška konferenca ZSMS je 16. in 17. aprila organizirala posvetovanje o proučevanju zgodovine Skoja in mladinskega gibanja v Sloveniji. Posvet je sestavni del jugoslovanskega projekta o delu in razvoju Skoja, s katerim naj bi razjasnili pomanjkljivosti v dosedanjem proučevanju mladinskega delavskega gibanja. Dvaindeset razpravljalcev je prispevalo svoj delež k osvetljevanju mladinskega gibanja od prvih začetkov pred 60 leti pa do aktivnosti mladih v povojni izgradnji nove Jugoslavije.

Predsednik republiške konference ZSMS Boris Bavdek je ob začetku dvodnevne posvetovanja med drugim dejal:

Medtem ko je v glavnem že obdelana zgodovina KP oziroma ZK, pa smo z oceno v vlogi in pomenu ZKM in drugih naprednih mladinskih organizacij v bistvenem zaostanku.

To vaše delo ima izjemen

pomen pri vzgoji in oblikovanju mladih generacij. Generacije, ki bodo posegale po teh zapisanih virih, se niso srečevale z nacionalnim zatiranjem, s kapitalističnim izkoriščanjem, z metodami ilegalnega boja, z zapori, niso se srečale s potrebo, da se z oboroženim bojem bojujejo za nacionalno in socialno osvoboditev. Pri svojem osebnostnem oblikovanju pa se morajo spoznati z našim nacionalnim in socialnim razvojem in vlogi družbenih sil v teh procesih. Še posebej pomembno za njihovo oblikovanje in razumevanje današnjih družbenih razmer je poznavanje družbenih procesov zadnjih 60 let, saj je prišlo v tem obdobju do usodnih družbenih preloMOV.

Jasno je, da naša sedanja mladinska organizacija ne sme postati kopija nekdanjega Skoja, je dejal tovariš Edvard Kardelj in nadaljeval: »SKOJ je bil pravzaprav posebej organiziran del ko-

munističnega gibanja, lahko bi celo rekli del komunistične partije. Skojevska organizacija je ustrezala boju v predrrevolucionarnem času, ko je samo kot takšna lahko vnašala ideje socializma in revolucionarnega boja v najširše množice mladine. V našem času pa takšna aktivnost ne more biti več specifična naloga mladinske organizacije, ampak je to stvar vseh naših socialističnih družbenih sil in zlasti komunistov, ki delujejo v ZSM.«

Glavna naloga ZSM danes je, da vpelje čim širši krog mladih v sistem samouprave demokracije. Zagotoviti mora ustvarjalno prisotnost mladih v našem sistemu socialističnega samoupravljanja. Bojuje se za socialistično usmerjenost mlade generacije. Sprejema in razvija revolucionarne tradicije in vrednote in hoče biti dosleden ustvarjalec Titovih in Kardeljevih idej. V boju za osvoboditev človeka in dela, za humanizacijo medčloveških odnosov, za uresničeva-

nje zgodovinskih interesov delavskega razreda nas čaka še veliko bitk. V teh je priložnost, da se dokažejo tudi nove generacije in njihove mladinske organizacije.

Bivše aktiviste mladinskega gibanja in člane Skoja, zgodovinarje in mladince je pozdravil predsednik CK ZKS France Popit, ki je poudaril pomen posveta kot ene najbolj naravnih oblik ohranjanja in razvijanja revolucionarnih tradicij ter prenašanja izkušenj in vrednot na mladi rod.

»Naša revolucija je bila po svojem duhu in nosilcih mlada. Bila je zazrta v bodočnost, ta pa pripada mladini. Zato so bili mladi vedno v prvih vrstah boja za ukinjanje vsega, kar je utesnjevalo ali preprečevalo človekovo svobodo in ustvarjalnost. To je tudi bilo v viziji našega revolucionarnega boja ne le pred narodnoosvobodilno vojno in revolucijo, marveč tudi med njo in po osvoboditvi, ko premagujemo težave

in nasprotja, ko gradimo družbo svobodnih, enakopravnih in ustvarjalnih ljudi,« je dejal tovariš Popit.

»Množičnost z jasno revolucionarno perspektivo je bila ena od osnov uspešnega narodnoosvobodilnega gibanja in ljudske revolucije. Narodnoosvobodilni boj je sprostil, revolucionaren polet, veliko požrtvovalnost, hrabrost, iznajdljivost, tovarništvo in visoke moralne vrline napredne mladine.

Zanos in množična ustvarjalnost mladine, ki je vedno zavračala sleherno šabloniziranje in formalizem, se je zopet pokazala pri obnovi porušene domovine. Delež mladine, ki je v letih po osvoboditvi posvetila vse svoje znanje in moči hitrejšemu materialnemu napredku naše družbe, je bil nenadomestljiv. Nadaljevala je svetle tradicije narodnoosvobodilnega boja, utrjevala bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, se bojevala za mir, svobodo in enako-

pravnost med ljudmi, narodi in državami. Vzgajala se je na izročilih partije in Skoja in poglabljala svojo razredno socialistično zavest. Prav to je bil leta 1948 tudi osnovni razlog, da sta se združila SKOJ in Zveza slovenske mladine oziroma SKOJ in USAOJ v enotno mladinsko organizacijo, saj ni bilo razloga, da bi v idejnopolično enotni socialistični mladini obstajala dvojna organiziranost.

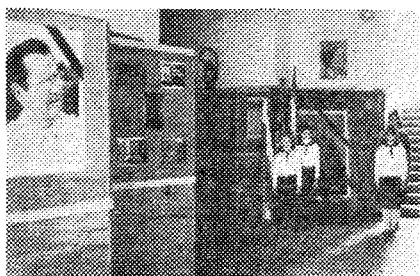
Naloga zgodovine je, da preuči konkretne pojave, oblike organiziranosti in načine boja, s katerim smo uresničevali revolucionarno vizijo. Pokaže in dokaže najbistvo revolucionarne kontinuitete in tiste izkušnje, ki naj mlade mobilizira kot aktivne borce za človekovo vsestransko osvoboditev in ustvarjalno afirmacijo. Zato je pomembno, da rezultati našega posvetovanja čimprej pridejo v javnost in postanejo kakovostna sestavina delovanja naše mladine.

Živa Drole

Slovo od tovariša Tita

Na železniški postaji

Maj. Gruča otrok je stala na postaji... Z dežniki v rokah, s trepetom na ustnicah, s praznim pogledom smo potovali z dežnimi kapljami. Prvič v svojem življenju smo si bili povsem podobni; vsi smo stali mirno, s solzami v očeh in v velikem pričakovanju. Slišati je bilo le pritajen šepet in vzdih. Kako nedoumljiv pogled na te otroke, ko so komaj preživeli košček življenja, pa so že na pragu tako žalostnega dogodka. Mnogi ne razumejo, ne vedo pravzaprav, zakaj se ne zatečejo v

Začetek maja 1980. V avli šole velika fotografija maršala Tita. Menjava straže. S sošolko Moniko sva stopila na mesto častne straže ob Titovi sliki. Stal sem čisto mirno in kakor blisk so me preletele misli: »Umrli si, Tito... Ne, Tito je živel, Tito živi, Tito ne umre!«

ROK BAJŽELJ, 2. a
OŠ Janko Premr-Vojko
Koper

88 drevesc za Tita

Devetega aprila 1981 smo učenci OŠ Lesično izvedli akcijo 88 drevesc v spomin na tovariša Tita. Posadili smo jih pred kulturnim domom v Lesičnem. Počastiti smo spomin na tovariša Tita in olepšali okolje kraja.

MARJANA DVORSAK
osnovna šola Lesično

krilo materi, ko pa je tako mrzlo. Čutijo, da morajo stati sami v tem deževnem dopoldnevu, tiho in mirno.

Tudi jaz sem med njimi. Nisem več tako majhna, na kljub temu ne razumem vsega.

Včeraj je prišla sestrična iz Ljubljane. Pričakala sem jo na postaji. Da, prav na tem mestu sem jo pričakala. Tudi včeraj je deževalo. Toda danes je drugače. Ni tiste živahnosti dolge kolone vagonov, ne tekanja utrujenih železničarjev. Nihče ne najavlja prihoda vlaka. Vse je tiho...

Pogled obesim na električni vod. Dve lastovki sta sedli nanj. Tudi onidve sta sedeli mirno. Tiri so nemo tekli v daljavo. Bili so nenavadno čisti, praznični. Po njih so skakali vrabci, edini, ki so kalili mir.

Na obrazih železničarjev ob progi je bilo razbrati gube, ki jim jih je prineslo delo na železnici. Žuljave roke so stiskali v pesti in jih tlačili globoko v žepe.

»Prihaja!«

Množica se je zganila. Vsi smo zrl v eno smer, vsi smo s pogledom iskali isto. Kmalu se je pokazal modri vlak. Moje oči so ga videle drugič in bolje bi bilo, da ga ne bi.

Vlak je bil v hipu mimo. V daljavo je izginila krsta. Mislim, da sem takrat pričakovala nemogoče – premoč življenja nad smrtjo. Ostale so samo objokane oči in spoznanje...

Dežne kaplje so padale po dežniku, kot bi kdo metal kamenje nanj. Zapihal je mrzel veter in steval z zastav mokroto. Železniška postaja je ostala nema. Zavila se je v plašč goste megle in se razjokala skozi tisočere sirene lokomotiv. Razumela sem te njene solze, to njeno žalost za Titom:

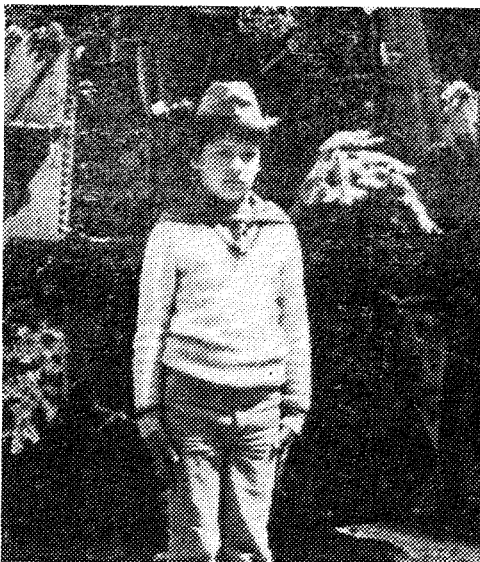
Železnica je odpeljala velikega človeka.
ZDENKA PRIBOŽIČ, 8. a
nov. krožek
OŠ Artiče

Na častni straži

Prebivalci Oštreja, kjer je med vojno leta 1942 bival tovariš Tito z vrhovnim štabom, so na dan Titovega pogreba, 8. maja 1980, organizirali častno stražo s pionirji in mladino pred zgodovinskim vlakom, ki je bil zatočišče Titu in vrhovnemu štabu. Približno sto dni je tovariš Tito s tega mesta vodil vse boje v domovini, organiziral napad na Bihač in pripravil prvo zasedanje AVNOJ.

Na obletnico Titove smrti, 4. maja letos bodo pionirji in ostala mladina skupaj s prebivalci Oštreja ob zgodovinskem vlaku oddali pošto tovarišu Titu.

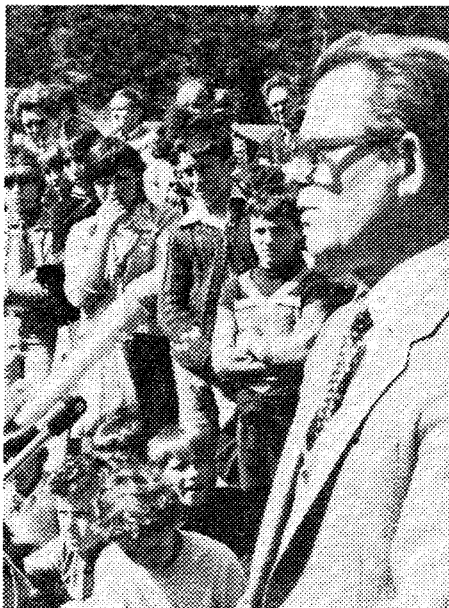
Djuro Plečas
predsednik SZDL Oštrej

Kurirčkova pošta

Novo mesto, 13. aprila – Kuričkova pošta je prispela iz Bele krajina na Dolenjsko. Pionirji suhorske osnovne šole so jo po skrivnih partizanskih stezicah prinesli na Vahto, na Gorjancih, kjer so jih pričakali pionirji iz stopiške osnovne šole Janez Trdina. Skupaj so pionirji in njihovi mentorji pripravili partizanski miting s kulturnim programom, pionirjem pa je spregovoril prvoborec Ivan Somrak iz Novega mesta. Tovariš Somrak je obujal spomine na nepozabne dni, ki jih je preživel v bližini predsednika republike tovariša Tita, saj je bil član njegovega kabineta. Pripovedoval je, kako je predsednik Tito sprejemal pionirje, ki so nosili kuričkovo pošto, oziroma mladince, ki so mu prinesli štafeto mladosti.

S. Dokl

Zamaknjeno so pionirji prisluhnili pripovedi prvoborca Ivana Somraka

KRAMLJANJE KRAMLJAN

Prvi maj – zvestno

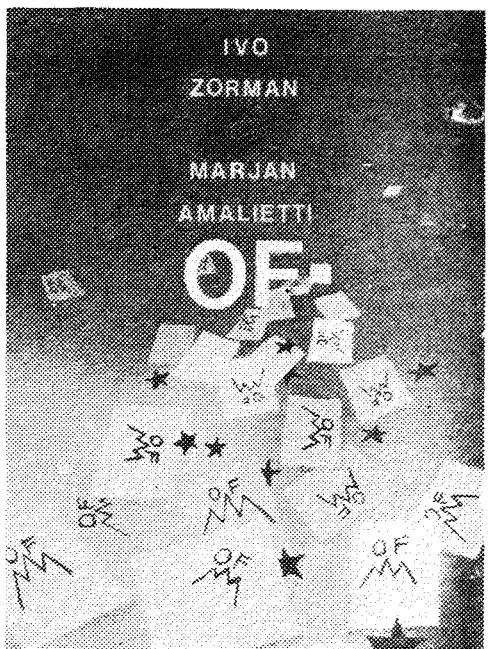
Praznik dela – praznik vseh, ki si s svojim delom služijo kruh, vseh, ki z delom bogatijo svojo domovino, ki rastejo z delom in v njem izgrajujejo naš samoupravni socializem.

Tudi vi, dragi mladi, ste delavci, čeprav nekateri še hodite v šolo. Vaše najpomembnejše delo je učenje. Na to je večkrat opozoril tudi tovariš Tito. Če boste dovolj vedeli in znali, boste nekoč lahko koristili sebi in družbi. Spoštovanje do dela je vrednota, ki vam je ne more nihče vzeti. Če tako čutite v sebi, potem geslo: »Proletarci vseh dežel, združite se!«, ki izvira še iz časa, ko so se delavci morali bojevati za svoje pravice, potem si ob prvem maju lahko pripnete na prsi rdeč nagelj, si sežete v roke in s pesmijo proslavite delavski praznik.

Veselo praznujte!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJAN

Osvobodilna fronta je bil tudi fantiček, pionir v tistih letih, ki je sovražnemu vojaku za hrbtom napisal na zid usodni črki OF, to so bile tudi deklice, ki so v enem samem večeru posule ulice z rdečimi zvezdami.

Na poti spominov in tovarštva bo 24. aprila ob 10. uri dopoldne približno 55.000 pionirjev sklenilo živi obroč miru in ljubezni okoli Ljubljane in s pesmijo na ustih pričakalo štafeto mladosti.

SVET KRAJEVNE SKUPNOSTI
RADOVLJICAČESTITA VSEM OBČANOM
IN DELOVNIM LJUDEM
PRAZNIK DELA 1. MAJ

KOMUNALNO GOSPODARSTVO RADOVLJICA

TOZD KOMUNALA
RADOVLJICAČESTITA VSEM UPORABNIKOM
KOMUNALNIH STORITEV IN POSLOVNIM
PARTNERJEM ZA PRAZNIK DELA 1. MAJ

Polne glave skrbi in polne roke dela

»Tudi mi imamo polno slabosti, oportunističnih, nacionalnih in drugih. Boj pa se nadaljuje. In vsi tisti, ki vidimo cilj jasno pred seboj, imamo polne glave skrbi in polne roke dela...« je skozi naša vprašanja razmišljal dr. Aleš Bebler-Primož, ko smo poromali v aprilski čas leta 1941 in se potem vrnili k današnjim temam, novim potem, ki si jih odpiramo z razvojem socialistične samoupravne, neuvrščene družbe, in tudi novim skrbem, ki jih ima vsaka revolucija, tudi naša.

Prijazno in tekoče odgovarja na vprašanja, v dolgotrajnem družbenopolitičnem delu vaju takega opravila. Nič hudega, če se pogovarja zdaj o letu enainštiridesetem in hip za tem o sedanjem času. Imen se spominja, tudi krajev in datumov. Le sem ter tja med posameznimi odgovori pomolči, kot bi si želel za pravnje besede priklicati v spomin žive slike dogodkov.

Kje naj bi začeli z vprašanji španskemu borcu, partizanskemu komandantu, če ne prav s Španijo? Tovariš Bebler, bojevali ste se v Španiji in ste se v tistih letih že dobro seznanili z metodami in načini naciističnega in fašističnega pohoda. Kakšno pa ste našli stanje doma v Jugoslaviji, ko ste se vrnili?

»Tako, ko sem se vrnil domov, sem se javil na sodišču. Vedel sem, da imam pri takratnih oblasteh zapisane še stare grehe, partijsko navodilo pa je bilo, naj se skrivam. Tako sem torej odšel na sodišče, vedoč, da me bodo zaprli. In so me tudi res. Na procesu se je hotel predsednik senata še ponorčevati iz mene, češ »vi ste se bojevali v Španiji, vaš prijatelj Stalin pa kuje prijateljstvo z Nemčijo«. Seveda sem mu pojasnil, da ima to globlje taktične pomene in je nekako tako kot vrv v pomoč obešencu.

Leto zapore so mi prisodili. Prestajal sem ga v ljubljanskih zaporih na Miklošičevi cesti in deloma v bolnišnici, kjer so mi zdravili »špansko« rano (staknil sem jo v bojih pri Zaragosi, v majhnem mestu Quintu). V zapor sem dobival bolj malo novic o tem, kaj se dogaja zunaj. Nekaj tega sem že zvedel, toda šele, ko so me izpustili, sem ugotovil, da so že vsi tovariši in tovarišice bolj ali manj v pollegali.

Ker sem pač ravno prišel iz zapore, sem lahko ostal kar v legali in sem tako po Kidričevem nalogu hodil povsod, kamor sam ni smel, da ga nebi zaprli. Tako sem med drugim v Kidričevem imenu odhajal tudi v Društvo prijateljev Sovjetske zveze in ga v njegovem imenu vodil. Sama organizacija oziroma društvo ni bilo posebno aktivno navzven. Združevalo pa je ljudi, ki so se strinjali z nami komunisti. V začetku so bili to v prvi vrsti ljubljanski intelektualci-levičarji kot Kozaki, stari Kidrič, Zwitter in podobni ljudje, pozneje še Sokoli in drugi demokratični

ni elementi. Govorili smo o svetovnih dogodkih, zlasti pa o aktivnosti Nemčije ter o fašistični osi in nevarnosti, ki preti Jugoslaviji. To društvo je bilo zametek Osvobodilne fronte.

Vedno se vracamo k ustanovitvi OF, k temu odločilnemu trenutku za slovenski narod. Zakaj, mislite, se je slovensko ljudstvo tako hitro in tako množično vključilo v njeno delovanje? Kaj je odločilno vplivalo tudi na tiste ljudi, ki se na politiko niso prav nič spoznali in so prav malo vedeli o svetovnih dogajanjih?

»Ljudje so položaj postopoma spoznavali. Sam po sebi se je kazal vse bolj jasno. Fašistične sile so se združevale, Avstrija se je pridružila fašizmu, te sile so prevladale tudi na Madžarskem, v Rumuniji, Bolgariji; Jugoslavija je bila vse bolj obkoljena. Potemtakem se je vse bolj jasno zastavljalo vprašanje, kako bomo Jugoslavijo ubranili, kdo jo bo branil in katere so tiste sile znotraj države, ki bodo prevzele narodno zastavo in stopile v bran domovine.

Za uradne stranke vemo, da so naglo izgubljale svojo moč. Pri nas v Sloveniji so bili glede fašizma nezanesljivi tako klerikalci kot naprednjaki. Tako je bilo z glavnimi političnimi strankami tudi na jugu. Za Stojadinovića so ljudje govorili, da je pravi novi Pašić, in da se bo pod takimi voditelji Jugoslavija slabo branila. Skratka, vprašanje obrambe Jugoslavije je postalo splošno aktualno vprašanje, o katerem so premišljevali prav vsi. Kako se bomo branili, kakšna je naša vojska, kakšni so naši oficirji, katere politične sile lahko povedejo Jugoslavijo v uspešno obrambo, so bila vprašanja, na katera je skušal vsakdo najti odgovor. Zato so se ljudje tudi izredno zanimali za Španijo, kako je bilo tam... Mene, španskega borca, so vabili, da sem jim o tem predaval. Tako sem o tem govoril, na primer tudi študentom na univerzi.

Komunisti smo začeli zbirati okrog sebe vse tiste sile, ki so bile pripravljene stopiti v bran. Partija je organizirala vojaške komisije, diskusije o vojaških vprašanjih. Iskali smo zveze z mladimi naprednimi oficirji, za katere smo predvidevali, da bodo šli z nami. Nastajala je ideja o OF. Delo pa smo začeli s tistimi, ki so nam bili najbliže.

Mislim, da je bila Osvobo-

dilna fronta z vsem, kar je počela, od organiziranja obo- roženih sil pa do raznoterih oblik pomoči partizanski vojski, silna organizacija! Vsa ta mobilizacija ljudi po mestih in vaseh je delovala do vsake posamezne hiše.

Tudi nasprotniki, beli, so organizirali svoje skupine; ponekod na Dolenjskem in Notranjskem je bilo tega precej, na Primorskem malo,

na Štajerskem in Gorenjskem pa je sprva vladal hud strah zaradi sovražnikovega takojšnjega krvavega nastopa. Toda OF je bila tista organizacija, ki je veliki večini slovenskega naroda dala odgovore na številna vprašanja, ki so se postavljala pred začetkom vojne, in ki je ob začetku vojne tako hitro začela dejansko delovati.

Vam je vstaja na Primorskem še nekako posebno blizu?

»Prvo leto vojne sem doživel vstajo na Dolenjskem in Notranjskem, drugo leto pa so me poslali na Primorsko. Tja sem šel zares rad, saj sem šel organizirat vstajo tako rekoč v svoje kraje. In presrečen sem bil, ko sem tam našel zelo visoko stopnjo zavesti ljudi in izjemno navdušenje za partizane. Skoraj povsod smo lahko hodili že pozi-

mi dvainštiridesetega z rdečo zvezdo na kapi.

In tako vas je vodila partizanska pot petinštiridesetega leta še na Štajersko, kjer ste sodelovali pri osvobajanju Savinjske doline?

»Da, nato, to je bilo že 1945. leta, sem bil premeščen med civile. Vso vojno mi je nagajala rana na kolenu, ki je bila še spomin na Španijo, in ker sem si pri hoji pomagal s

sod zaželen. Povsod so me želeli videti in radi so slišali, kaj smo jim imeli povedati, četudi se niso vsi z nami strinjali. Vse od spora s Stalinom jih je najbolj zanimalo, kaj marksisti mislimo o Stalinu in socializmu v Sovjetski zvezi in pozneje – o neuvrščenosti.

Z vprašanji neuvrščenosti sem se začel srečevati v OZN, še preden smo se imenovali neuvrščeni in še preden smo uradno to bili. Zbiral sem okrog sebe ljudi, ki so bili približno na naših pozicijah, Egipčane, Arabce in druge. Tako se je začelo dogajati, da mi skupaj nismo glasovali ne za Sovjete ne za Američane. Raje smo se vzdržali ali pa smo nastopili s svojimi predlogi.

Je bilo na začetku precej nezaupanja do ideje neuvrščanja?

»V prvih trenutkih nekateri diplomati še niso razumeli, ali gre za nekaj, kar je treba resno jemati ali ne. To pa je bil zelo kratek čas. Zaupanje, ki je sledilo, je neuvrščene postopoma utrdilo kot pomemben dejavnik. Vsakdo je želel vedeti, kako posamezne dogodke ocenjujemo mi, kako gledamo na določene probleme, in kako bomo glasovali. Pogosto smo prihajali tudi s svojimi lastnimi predlogi in dosegli zanje večino na glasovanjih. Tisti čas je zategadelj prihajal v Združene narode tudi tovariš Kar-delj.

Danes je neuvrščeni že cela množica. Ali se vse te države zavedajo vseh vidikov neuvrščenosti, in ali so med nami tudi taki, ki bi bili radi zraven »na pol«?

»Danes je združba neuvrščeni tako mnogoteri, da je hkrati tudi precej pestra, in je med nami dosti bolj ali manj neuvrščeni, več ali manj pa tudi takih, ki so sicer z nami, pa mislijo na svoj način, ta pa se pogosto ne ujema z našim in obratno. Boj se torej nadaljuje v novih oblikah. Neuvrščeni so danes množina, in zato se je treba bojevati!«

Jugoslavija je klasičen primer neuvrščene države. O začetkih te neuvrščenosti ste nam pripovedovali. Kako pa danes?

»Držimo se, kolikor se moremo, pri čisti neuvrščenosti. Hkrati pa smo toliko realistični, da se ne zaletujemo z glavo v zid in ne razdiramo družbe neuvrščeni zato, ker se kdaj kateri od delov, večsah tudi velik del, ne strinja s tem, kar mi mislimo, da bi

morali razumeti in sprejeti. Pri nekaterih se čuti vpliv zunaj kroga neuvrščeni (velikih sil), to pa zavira aktivnost neuvrščeni. Tako dostikrat neuvrščeni kakšne akcije, ki bi jo morali izvesti, ne izvedemo. V nekaterih stvareh, pri nekaterih vprašanjih nismo bili dovolj bojeviti. Takšno je na primer vprašanje Afganistana in še nekatera druga.

Narodnoosvobodilni boj in revolucija sta zarezala temeljni rez v našo zavest, sta izoblikovala moralno-etične vrednote, ki jih nenehno dajemo sebi za zgled tudi danes. Skovala sta se bratstvo in enotnost naših narodov. Kaj se s tem dogaja ta čas, kako vi kot prekaljen revolucionar in borec gledate na to?

»Naša lastna neuvrščenost in doslednost v našem boju za boljši svet nista dokončni. Saj nič na tem svetu ni nikoli bilo dokončnega. Vsi se bojujemo, da bi bil ta svet lepši in boljši. Jugoslovani pa se bojujemo tudi, da bo ta svet boljši pri nas, doma. Tudi mi imamo polno slabosti, oportunističnih, nacionalističnih in drugih. Boj pa se nadaljuje. In vsi tisti, ki vidimo cilj jasno pred seboj, imamo polne glave skrbi in polne roke dela.

Bi lahko rekli, da naše poglavitne težave izvirajo od tod, ker nimajo vsi ljudje polnih glav skrbi in polnih rok dela?

»Da, to je tisto.

Kako pa komentirate dogodke na Kosovu?

»To ni dobro. Ne poznam vseh podrobnosti teh dogodkov, lahko pa rečem, da so taki in podobni pojavi v preteklosti že bili. O nekaterih takih slabostih razmišljam v svoji novi knjigi. To je kniga mojih spominov z naslovom Čez drn in strn.

Pa vendar bi želela od vas slišati besedo, dve o vrli- nah, rojenih v revoluciji, za katere pravimo, da jih kot tradicijo prenašamo na nove rodove?

Vsi mi, tudi stari borci, bi se morali zavedati potreb po lastnem nadaljnjem delu. Prav vsi bi se morali zavedati, da je dela čez glavo, in da je naša poglavitna naloga razmisliti, kaj še lahko storimo bolje, pa tudi, kako naj uporabimo vse tiste sile, ki jih vendarle še imamo.

Majši pa naj le pomislijo, kaj smo delali mi, ko smo bili mladi, in kako nam nikoli ni manjkalo volje.

Bojana Žokalj-Jesih

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Po posredovanju in razvijanju vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ZIVA DROLE – TV-15 za mladino; MILENKO STRASEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: SINE KOVIČ ml.; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprava: MILAN SENICAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486

Uprava in naročniški oddelk: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana
Letna naročnina 300 din, za inozemstvo 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

